

**T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KOSGEB DESTEKLERİNİN DESTEKLERDEN
FAYDALANAN İŞLETMELER AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(TR33 BÖLGESİ UYGULAMASI)**

Abdullah AVCI

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Tuğrul KANDEMİR**

AFYONKARAHİSAR, Haziran 2014

**T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KOSGEB DESTEKLERİNİN DESTEKLERDEN
FAYDALANAN İŞLETMELER AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(TR33 BÖLGESİ UYGULAMASI)**

**Abdullah AVCI
(112001096)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Tuğrul KANDEMİR**

AFYONKARAHİSAR, Haziran 2014

T.C.
OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

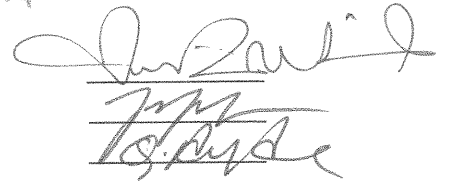
**KOSGEB DESTEKLERİNİN DESTEKLERDEN
FAYDALANAN İŞLETMELER AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ
(TR33 BÖLGESİ UYGULAMASI)**

**Abdullah AVCI
(112001096)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME PROGRAMI**

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih : 02.06.2014
Tezin Savunulduğu Tarih : 13.06.2014

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Tuğrul KANDEMİR
Diğer Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Yusuf KARACA
Doç. Dr. Oğuzhan AYDEMİR

AFYONKARAHİSAR, Haziran 2014

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmamın her aşamasında gürüő ve önerilerinden faydalandığım, uzun soluklu bu süreçte sürekli beni teşvik eden, yönlendiren ve değerli zamanlarını ayıran tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Tuğrul KANDEMİR'e,

Çalıőmamın zor anlarında bana kendi mesaisinden zaman ayırarak gürüő ve önerileri ile beni yönlendiren Sayın Doç. Dr. Yusuf KARACA'ya,

Destek kullanan işletmelere ilişkin verilere ulaşabilmem amacıyla veritabanı bilgilerini benimle paylaşan KOSGEB yöneticilerine,

Değerli Anne, Babama ve

Tez çalıőmam boyunca bana sağladığı huzurlu çalışma ortamı ve desteği için kıymetli eşim Ayőenur AVCI'ya teşekkürlerimi sunarım.

Abdullah AVCI

Haziran, 2014

Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET.....	vii
SUMMARY	viii
KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ (LIST OF FIGURES).....	xii
TABLO LİSTESİ (LIST OF TABLES).....	xiv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1 KOBİ KAVRAMI VE KOBİ'LERİN YAPISAL ANALİZİ.....	3
1.1. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE KOBİ KAVRAMI	4
1.1.1. Tanımlar.....	5
1.1.2. KOBİ'lerin Sınıflandırılması	5
1.2. KOBİ'LERİN YAPISAL ANALİZİ.....	6
1.2.1. KOBİ'lerin Genel Özellikleri.....	6
1.2.2. KOBİ'lerin Avantajları.....	7
1.2.2.1. Ekonomik Büyümeye Katkıları.....	8
1.2.2.2. Rekabetin Korunmasında ve Geliştirilmesindeki Rollerini.....	8
1.2.2.3. Verimlilik Artışına Katkıları	9

1.2.2.4. Esneklik ve Ekonomik Krizlere Karşı Uyumluluk	9
1.2.2.5. Girişimci Ruh ve İktisadi Dinamizmi Canlı Tutma	10
1.2.2.6. İstihdama ve Yeni İş Oluşturmaya Katkıları	11
1.2.2.7. Güçlü/İstikrarlı İstihdam İlişkisi	11
1.2.2.8. İşyeri/İşletme Bürokrasisinin Yokluğu.....	12
1.2.2.9. Düşük Sabit Maliyet Unsurları.....	12
1.2.2.10. Tüketici Tercihlerine Duyarlılık ve Esneklik	12
1.2.2.11. Yeniliklere Açık ve Yatkın Olma.....	12
1.2.2.12. Büyük İşletmeleri Tamamlama Özelliği.....	13
1.2.2.13. ‘Yerli’ İşletme Olmaları.....	13
1.2.3. KOBİ’lerin Dezavantajları.....	13
1.2.3.1. Sermaye Yapılarının Zayıf Olması ve Finansmana Ulaşımında Karşılaşılan Engeller.....	14
1.2.3.2. Pazarlamada Sorunların Yaşanması	15
1.2.3.3. Teknolojiye Uyum Sağlanamaması.....	15
1.2.3.4. Örgütsel Yönetimde Yetersizlikler	16
1.2.3.5. Nitelikli İşgücüne Erişimde Engeller	16
1.2.3.6. ‘Küçük’ Olmanın Getirdiği Dezavantajlar	16
1.2.3.7. Satışlarda Dalgalanmalar	17
1.2.3.8. Dışa Açılma ve İhracatta Karşılaşılan Güçlükler.....	17
1.2.3.9. Yüksek Vergiler ve Primler	17

BÖLÜM 2 KOBİ’LERİN ÖNEMİ VE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR 18

2.1. KOBİ’LERİN ÖNEMİ.....18

2.1.1. Gelişmiş Ülkelerde KOBİ’ler .....

2.1.2. KOBİ’lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri .....

2.2. KOBİ’LERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR...31

2.2.1. Finansman Sorunu.....

2.2.2. Organizasyon ve Yönetim Sorunu .....

2.2.3. Üretim Sorunu .....

2.2.4. Tedarikleme ve Pazarlama Sorunu .....

2.2.5. İhracat İle İlgili Sorunlar .....

2.2.6. Muhasebe Yönetimi İle İlgili Sorunlar .....

2.2.7. Ar-Ge İle İlgili Sorunlar .....

BÖLÜM 3 KOBİ'LERE SAĞLANAN DESTEKLER VE KOSGEB..... 38

3.1. KOBİ'LERİN DESTEKLENMESİ.....	38
3.2. TÜRKİYE'DE KOBİ'LERE SAĞLANAN DESTEKLER	41
3.3. KOSGEB ve KOSGEB DESTEKLERİ.....	42
3.3.1. KOSGEB.....	43
3.3.2. KOSGEB'in Hukuki Yapısı, Teşkilat ve Organları	45
3.3.2.1. Genel Kurul	45
3.3.2.2. İcra Komitesi	46
3.3.2.3. Başkanlık	46
3.3.3. KOSGEB Destekleri	47
3.3.3.1. KOBİ Proje Destek Programı.....	48
3.3.3.2. Genel Destek Programı	50
3.3.3.3. Tematik Proje Destek Programı	51
3.3.3.4. İşbirliği-Güçbirliği Proje Destek Programı.....	52
3.3.3.5. AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı.....	53
3.3.3.6. Girişimcilik Destek Programı.....	54
3.3.3.7. Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı.....	57
3.3.3.8. Kredi Faiz Desteği Programı.....	58

BÖLÜM 4 KOSGEB DESTEKLERİNİN DESTEKLERDEN FAYDALANAN İŞLETMELER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ (TR33 BÖLGESİ UYGULAMASI) 60

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	60
4.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLAR	61
4.2.1. TR33 Bölgesi Temel Göstergeleri	63
4.2.1.1. Genel Alan.....	63
4.2.1.2. İlçe, Belediye ve Köy Sayıları.....	63
4.2.1.3. Gelişmişlik Endeksleri	63
4.2.2. Nüfus Göstergeleri.....	64
4.2.2.1. Kentsel ve Kırsal Nüfus Göstergeleri.....	64
4.2.2.2. Yaş Gruplarına Göre Nüfus	65

4.2.2.3. Göç	65
4.2.2.4. Okuma Yazma Oranı	66
4.2.3. Ekonomik Göstergeler.....	67
4.2.3.1. İş Gücü	67
4.2.3.2. İstihdam.....	68
4.2.3.3. İşletme Sayısı.....	69
4.2.3.4. Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgeleri.....	70
4.2.3.5. GSKD'in Sektörlere Dağılımı.....	71
4.2.3.6. İthalatçı ve İhracatçı Firmaların İllere Göre Dağılımı.....	73
4.2.3.7. Dış Ticaret Verileri	74
4.3. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ.....	77
4.4. ARAŞTIRMA MODELİ.....	78
4.5. ARAŞTIRMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ.....	80
4.5.1. İşletmelerin Genel Yapısına İlişkin Analizler	80
4.5.1.1. İşletmelerin Hukuki Statüleri	80
4.5.1.2. İşletmelerin Faaliyet Süreleri	81
4.5.1.3. İşletme Ölçekleri.....	82
4.5.1.4. İşletme Yöneticileri.....	83
4.5.1.5. İşletme Yöneticilerinin Eğitim Düzeyi.....	84
4.5.1.6. İnternet Sitesi Sahipliği	85
4.5.1.7. İnternet Üzerinden Satış Durumları.....	86
4.5.1.8. Dış Ticaret Durumu	87
4.5.1.9. Kayıtlı Olunan Meslek Kuruluşu	88
4.5.1.10. Faaliyet Gösterilen Sektör.....	89
4.5.1.11. Faaliyet Gösterilen İl.....	90
4.5.1.12. Faaliyet Gösterilen Yerleşim Yeri.....	91
4.5.2. KOSGEB Desteklerine İlişkin Analizler	92
4.5.2.1. Kullanılan KOSGEB Desteği.....	92
4.5.2.2. Destek Süreçlerinde Yardım Alma Durumu.....	93
4.5.2.3. Destek Kullanım Sürecinde En Çok Zorluk Çekilen Aşama	94
4.5.2.4. İşletmelerin KOSGEB Desteklerine İlişkin Tutum Ölçeği	95
4.5.3. Karşılaştırmalı Analizler.....	104
4.5.3.1. İşletmelerin Yapısal Kriterleri ile Kullandıkları Destek Programları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	104
4.5.3.2. Destek Programlarının İşletmelerin Performans Kriterleri Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi.....	108

4.5.3.3. Hukuki Statüye Göre Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahipliği.....	111
4.5.3.4. Yöneticinin Eğitim Düzeyine Göre Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahipliği.....	113
4.5.3.5. İşletme Ölçeğine Göre Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahipliği.....	115
4.5.3.6. Faaliyet Gösterdiği İle Göre Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahipliği.....	116
4.5.3.7. İşletmenin Yıllık Mali Bilanço Değerine Göre Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahipliği.....	117
4.5.3.8. Hukuki Statüye Göre Kullanılan Destek Türü Arasındaki İlişki.....	120
4.5.3.9. İnternet Sitesi Sahipliğine Göre Kullanılan Destek Türü Arasındaki İlişki	122
4.5.3.10. Kayıtlı Olunan Meslek Kuruluşuna Göre Kullanılan Destek Türü Arasındaki İlişki	124
4.5.3.11. Faaliyet Gösterilen Sektöre Göre Kullanılan Destek Türü Arasındaki İlişki	126
4.5.3.12. Faaliyet Gösterilen İle Göre Kullanılan Destek Türü Arasındaki İlişki	128
4.5.4. Araştırma Sonuçlarının Özeti.....	130
4.6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	133
KAYNAKLAR (REFERENCES).....	138
EKLER (APPENDICES).....	142
ÖZGEÇMİŞ (CURRICULUM VITAE)	150

ÖZET

KOSGEB DESTEKLERİNİN DESTEKLERİ KULLANAN İŞLETMELER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ (TR33 BÖLGESİ UYGULAMASI)

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Desteklerinin, Destekleri Kullanan İşletmeler Açısından Değerlendirilmesi (TR33 Bölgesi Uygulaması) konulu tez çalışmasında öncelikle KOBİ Kavramı ve KOBİ'lerin yapısal analizi ele alınmış, KOBİ'lerin ekonomik önemi ve karşılaştıkları sorunlarla ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir. Daha sonra KOBİ'lerin desteklenmesinin önemi ve Türkiye'de KOBİ'lere sağlanan destekler detaylı olarak incelenmiştir. Bu aşamada KOSGEB'in genel yapısı ve KOSGEB tarafından KOBİ'lere sunulan destek programları detaylı olarak açıklanmıştır. Daha sonra TR33 Bölgesi'nin temel göstergeleri ele alınmış ve araştırma kısmına geçilmiştir. Çalışmanın son kısmını oluşturan araştırma kısmında TR33 bölgesi illeri olan Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Uşak'ta 2010-2013 yılları arasında KOSGEB desteklerini kullanan işletmelerden oluşan 237 işletmelik örneklem grubuna anket yapılmak suretiyle bu işletmelerin KOSGEB destekleri hakkındaki genel değerlendirmeleri tespit edilmiştir.

Çalışma sonuçlarına göre genel olarak TR33 Bölgesinde destek alan işletmelerin desteklerden, destek süreçlerinden ve KOSGEB'ten memnuniyet düzeyinin istatistikî olarak ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Çalışma kapsamında incelenen TÜİK ve KOSGEB verilerine göre TR33 Bölgesinin ekonomik göstergelerinin Türkiye'nin ekonomik göstergeleri ile benzer özellikler gösterdiği görülmektedir. Bu durum yapılan çalışmanın ülke geneli için bir bakış açısı oluşturabilmesi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: KOBİ, KOSGEB, Devlet Teşvikleri, TR33 Bölgesi

Tarih: 01 Haziran 2014

SUMMARY

CONSIDERATION OF KOSGEB FINANCIAL ASSISTANCE IN TERMS OF COMPANIES FINANCED BY SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES DEVELOPMENT ORGANIZATION (TR33 REGION IMPLEMENTATIONS)

Concept to Small and Medium Enterprises (SMEs) and structural analysis of SMEs has been observed through study about consideration of Financial Assistance of Small and Medium Enterprises Development Organization (KOSGEB) in terms of Companies financed by KOSGEB (TR33 Region Implementation), and detailed information about problems faced by SMEs and economical importance of SMEs has been given. Importance of assisting small and medium enterprises and assistances presented to SMEs have been observed in details. General structure of KOSGEB and assistance presented to small and Medium enterprises have been observed in details. Fundamental indicators of TR33 Region had been observed and begun. General assessment of sample group of 237 enterprises financed by KOSGEB between 2010-2013 dates in Afyonkarahisar, Kutahya, Manisa and Usak where is TR33 Region has been detected through the last stage of the study.

According to conclusion of study; it is considered that satisfaction level of SMEs in TR33 Region about assistances, assistance periods of KOSGEB is over the statistical average. According to TUIK and KOSGEB data which were observed during research; economical indicators of TR33 Region was similar with economical indicators of Turkey Economy. This aspect is crucial in sense of research to view country economy generally.

Keywords: SME, KOSGEB, Government Incentives, TR33 Region

Date: June 1, 2014

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABİGEM	: Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezleri
ADNKS	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BÖLGE	: TR33 Bölgesi
BM	: Birleşmiş Milletler
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı
DTM	: Dış Ticaret Müsteşarlığı
EDAM	: Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi
EİE	: Elektrik İşleri Etüd İdaresi Genel Müdürlüğü
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
EXIMBANK	: Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş.
FAO	: Food and Agriculture Organization of the United Nations (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü)
GSKD	: Gayrisafi Katma Değer
GSMH	: Gayrisafi Milli Hâsıla
GSYH	: Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
İBBS	: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması
İGEME	: İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
İŞGEM	: İş Geliştirme Merkezi
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KGF	: Kredi Garanti Fonu A.Ş.
KOBİ	: Küçük ve Orta Boy (Ölçekli) İşletme

KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KÖİDD	: Küçük Ölçekli İşletme Kurma Danışmanlığı Desteği
KSEP	: KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı
KÜSGEM	: Küçük Sanayi Geliştirme Merkezi
KÜSGET	: Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı
MPM	: Milli Prodüktivite Merkezi
MYO	: Meslek Yüksekokulları
NACE	: Nomenclature Statistique Des Activités Économiques Dans La Communauté Européenne (Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin Sınıflandırılması)
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
SEGEM	: Sınai Eğitim ve Geliştirme Merkezi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SMEs	: Small And Medium Sized Enterpriners
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEKMER	: Teknoloji Geliştirme Merkezi
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatçılarları Konfederasyonu
TESKOMB	: Türkiye Esnaf ve Sanatçılar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri Birlikleri Merkez Birliği
TKB	: Türkiye Kalkınma Bankası
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPE	: Türk Patent Enstitüsü
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TTGV	: Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı
TSPAKB	: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRKAK	: Türk Akreditasyon Kurumu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu

SPSS	: Statistical Package for Social Sciences (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Yazılım Paketi)
SWOT	: Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (Güçlü yönler, Zayıf yönler, Fırsatlar, Tehditler)
UDY	: Uluslararası Doğrudan Yatırımlar
URAK	: Uluslararası Rekabet Araştırmaları Kurumu
UMSK	: Uluslararası Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
ÜSİB	: Üniversite Sanayi İşbirliği Bürosu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
YPK	: Yüksek Planlama Kurulu

ŞEKİL LİSTESİ (LIST OF FIGURES)

SAYFA NO

Şekil 2.1	KOBİ'lerin Ana Sektör Gruplarına Göre Dağılımı	26
Şekil 2.2	TUIK, Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri	26
Şekil 2.3	KOBİ'lerin Dış Ticaretteki Payı	27
Şekil 2.4	KOBİ'lerin İşletme Ölçeğine Göre Dış Ticaret Oranları.....	28
Şekil 2.5	KOBİ'ler Tarafından Oluşturulan Katma Değerin Sektörlere Dağılımı	28
Şekil 2.6	KOBİ'ler Tarafından Oluşturulan İstihdamın Sektörlere Dağılımı	29
Şekil 2.7	KOBİ'ler Tarafından Yapılan İhracatın Sektörlere Dağılımı	29
Şekil 2.8	İmalat Sanayi KOBİ'lerindeki Çalışanların Eğitim Düzeyi	30
Şekil 4.1	İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı	68
Şekil 4.2	Sektörlerin Oluşturdukları Katma Değer Açısından Dağılımı	73
Şekil 4.3	Araştırma Modeli.....	79
Şekil 4.4	İşletmelerin Hukuki Statüsü.....	81
Şekil 4.5	İşletmelerin Faaliyet Süresi.....	82
Şekil 4.6	İşletme Ölçekleri	83
Şekil 4.7	İşletme Yöneticileri	84
Şekil 4.8	İşletme Yöneticilerinin Eğitim Düzeyi.....	85
Şekil 4.9	İnternet Sitesi Sahipliği.....	86
Şekil 4.10	İnternet Üzerinden Satış Durumu.....	87
Şekil 4.11	Dış Ticaret Durumu	88
Şekil 4.12	Kayıtlı Olunan Meslek Kuruluşu	89
Şekil 4.13	Faaliyet Gösterilen Sektör.....	90
Şekil 4.14	Faaliyet Gösterilen İl	91
Şekil 4.15	Faaliyet Gösterilen Yerleşim Yeri.....	92
Şekil 4.16	Faydalanılan KOSGEB Desteği	93
Şekil 4.17	Destek Süreçlerinde Yardım Alma Durumu.....	94
Şekil 4.18	Destek Kullanım Sürecinde En Çok Zorluk Çekilen Aşama.....	95
Şekil 4.19	“KOSGEB desteklerinden nasıl faydalanabileceğimi biliyorum”	97
Şekil 4.20	“KOSGEB mevzuatı işletmelerin rahatlıkla anlayabileceği bir mevzuattır”	98
Şekil 4.21	“KOSGEB destekleri hakkında bilgiye kolaylıkla ulaşabiliyorum”	98
Şekil 4.22	“KOSGEB'in internet üzerindeki destek başvuru sisteminin kolay ve anlaşılabilir olduğunu düşünüyorum”	99
Şekil 4.23	“KOSGEB desteği başvuru sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmıyorum”	99
Şekil 4.24	“KOSGEB destek ödeme sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmıyorum”	100
Şekil 4.25	“Destek süresince KOSGEB personelinin yeterli ilgiyi gösterdiğini düşünüyorum”	100
Şekil 4.26	“KOSGEB destek oranlarının yeterli olduğunu düşünüyorum”	101

Şekil 4.27 “KOSGEB desteklerinin rekabet gücümüzün artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum”	101
Şekil 4.28 “KOSGEB desteklerinin ciromuzun artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum”	102
Şekil 4.29 “KOSGEB desteklerinin istihdam artışında etkisi olduğunu düşünüyorum”	102
Şekil 4.30 “KOSGEB desteklerinin ihracatımızın artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum”	103
Şekil 4.31 “KOSGEB desteklerinden tekrar faydalanmak isterim”	103

TABLO LİSTESİ (LIST OF TABLES)

SAYFA NO

Tablo 1.1	Ülkelerin KOBİ Tanımlarını Belirlerken Dikkate Aldığı İşletme Kriterleri	3
Tablo 1.2	Türkiye ve AB’de KOBİ Tanımı	6
Tablo 2.1	Bazı Gelişmiş Ülke Ekonomilerinde KOBİ’lerin Payı	22
Tablo 2.2	AB27-Türkiye Temel KOBİ Göstergeleri	23
Tablo 2.3	AB Üyesi Ülke KOBİ’lerinin Ülke İthalatındaki Payları	24
Tablo 2.4	Sektör ve Çalışan Sayılarına Göre Girişimlerin Dağılımı	25
Tablo 2.5	KOBİ’lerin Ekonomideki Payının Yıllar İçindeki Seyri	27
Tablo 2.6	KOBİ’lerde Sektörel Bazda Çalışan Başına Düşen Katma Değer ve İhracat	30
Tablo 2.7	KOBİ Ölçeğindeki İmalat Sanayi İşletme Sahiplerinin Eğitim Düzeyi	30
Tablo 2.8	KOBİ Ölçeğindeki İmalat Sanayi İşletme Sahiplerinin Yaş Ortalamaları	31
Tablo 3.1	Yatırım Bölgeleri	48
Tablo 3.2	KOBİ Proje Destek Programı Limitleri	49
Tablo 3.3	Genel Destek Programı Limitleri	50
Tablo 3.4	Tematik Proje Destek Programı Limitleri	51
Tablo 3.5	İşbirliği-Güçbirliği Destek Programı Limitleri	53
Tablo 3.6	AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı Limitleri	54
Tablo 3.7	Girişimcilik Destek Programı Limitleri	57
Tablo 3.8	Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı Limitleri	58
Tablo 4.1	Türkiye’de İBBS’ye Göre Sınıflandırılmış Bölgeler	62
Tablo 4.2	TR33 Bölgesi İllerinin İlçe, Belediye ve Köy Sayıları	63
Tablo 4.3	TR33 Bölgesi Gelişmişlik Endeksleri	64
Tablo 4.4	İllere Göre Nüfus Durumu	64
Tablo 4.5	Yaş Gruplarına Göre Nüfus Durumları	65
Tablo 4.6	İllerin Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı	66
Tablo 4.7	İller Arası Göç Durumu	66
Tablo 4.8	Okuryazarlık Durumuna Göre Nüfus	67
Tablo 4.9	İş gücüne Katılım, İşsizlik ve İstihdam Oranları	67
Tablo 4.10	İş Gücünün Yaş Gruplarına Dağılımı	68
Tablo 4.11	İstihdamın Sektörel Dağılımı	69
Tablo 4.12	İllere Göre Esnaf/İşyeri/Oda ve Nüfus Sayısı	69
Tablo 4.13	İşletme ve KOBİ Sayıları	69
Tablo 4.14	Kurulu Aktif ve Aktif Olmayan OSB’ler	70
Tablo 4.15	Aktif OSB Bilgileri	71
Tablo 4.16	GSKD'nin Sektörlere Dağılımı (TL)	72
Tablo 4.17	GSKD'nin Sektörlere Dağılımı (%)	72
Tablo 4.18	GSKD’nin İktisadi Faaliyet Kollarına Dağılımı	72
Tablo 4.19	İthalatçı ve İhracatçı İşletme Verileri	74
Tablo 4.20	İthalat ve İhracat Verileri	74
Tablo 4.21	Bölgenin Dış Ticaret Oranları	75

Tablo 4.22	Bölge İçi Dış Ticaret Oranları	75
Tablo 4.23	İllere Göre Dış Ticaret Dengesi	76
Tablo 4.24	İşletme Verileri	76
Tablo 4.25	KOSGEB Veritabanına Kayıtlı İşletmelerin Destek Kullanım Verileri	77
Tablo 4.26	KOSGEB Desteklerden Faydalanan ve Ankete Katılan İşletme Sayıları	78
Tablo 4.27	İşletmelerin Hukuki Statüsü	80
Tablo 4.28	İşletmelerin Faaliyet Süresi	81
Tablo 4.29	İşletme Ölçekleri	82
Tablo 4.30	İşletme Yöneticileri	83
Tablo 4.31	İşletme Yöneticilerinin Eğitim Düzeyi	84
Tablo 4.32	İnternet Sitesi Sahipliği	85
Tablo 4.33	İnternet Üzerinden Satış Durumu	86
Tablo 4.34	Dış Ticaret Durumu	87
Tablo 4.35	Kayıtlı Olunan Meslek Kuruluşu	88
Tablo 4.36	Faaliyet Gösterilen Sektör	89
Tablo 4.37	Faaliyet Gösterilen İl	90
Tablo 4.38	Faaliyet Gösterilen Yerleşim Yeri	91
Tablo 4.39	Faydalanılan KOSGEB Desteği	92
Tablo 4.40	Destek Süreçlerinde Yardım Alma Durumu	93
Tablo 4.41	Destek Kullanım Sürecinde En Çok Zorluk Çekilen Aşama	95
Tablo 4.42	KOSGEB Destekleri ve Destek Süreçleri İçin İşletmelerin Tutum Ölçeği	96
Tablo 4.43	İşletmelerin Hukuki Statüleri İle Genel Destek Programı'ndan Faydalanma Durumu Arasındaki İlişkiye İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları	105
Tablo 4.44	İşletmenin Yapısal Kriterleri ile Destek Programlarından Faydalanma Durumu Arasındaki İlişkiye İlişkin Hipotez Testi Sonuçları	106
Tablo 4.45	Genel Destek Programı'ndan ve Girişimcilik Destek Programı'ndan Faydalanan İşletmelerden Alınan Örneklem Kümelerinin Normallüğünün Testine İlişkin Kolmogorov Smirnov Testi Sonuçları	109
Tablo 4.46	Genel Destek Programı'ndan Faydalanan İşletmeler ile Girişimcilik Destek Programı'ndan Faydalanan İşletmelerin Rekabet Güçlerindeki Değişim Değerleri Arasındaki İlişkiye İlişkin Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları	110
Tablo 4.47	Destek Programlarının Birbirlerine Göre İşletmelerin Rekabet Gücü Üzerindeki Etkisine İlişkin Hipotez Testi Sonuçları	111
Tablo 4.48	İşletmelerin Hukuki Statülerinin Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahibi Olma Düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediğine ilişkin ANOVA Analizi Sonuçları	112
Tablo 4.49	İşletme Yöneticisinin Eğitim Düzeyi İle Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu Arasındaki İlişkiye İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları	114
Tablo 4.50	İşletme Ölçeğine İle Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu Arasındaki İlişkiye İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları	115
Tablo 4.51	İşletmenin Faaliyet Gösterdiği İl İle Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu Arasındaki İlişkiye İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları	116
Tablo 4.52	İşletmenin Yıllık Mali Bilanço Değeri İle Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu Arasındaki İlişkiye İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları	118
Tablo 4.53	Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahibi Olma Düzeylerinde Hangi Mali Bilanço Değer Grupları Arasında Farklılaşma Olduğunu Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc/Scheffe Testi Sonuçları	119

Tablo 4.54 İşletmelerin Hukuki Statüsü İle Kullandıkları Destek Türü Arasındaki İlişkiye İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları	121
Tablo 4.55 İşletmelerin İnternet Sitesi Sahipliği İle Kullandıkları Destek Türü Arasındaki İlişkiye İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları.....	123
Tablo 4.56 İşletmelerin Kayıtlı Oldukları Meslek Kuruluşuna Göre Kullandıkları Destek Türü Arasındaki İlişkiye İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları.....	125
Tablo 4.57 İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri Sektöre Göre Kullandıkları Destek Türü Arasındaki İlişkiye İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları.....	127
Tablo 4.58 İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri İl İle Kullandıkları Destek Türü Arasındaki İlişkiye İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları.....	129

GİRİŞ

Esnek yapıları sayesinde ekonomiye büyük katkı sağlayan küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ), ekonomik yapıları ne kadar farklı olursa olsun hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için büyük önem taşımaktadırlar. Rekabetin ve değişimin çok yoğun yaşandığı günümüzde, istihdamın ve üretimin büyük bölümünü sağlayan KOBİ'ler değişimlere kolay uyum sağlayabilen yapılarıyla ekonomilerin bel kemiğini oluşturmaktadır. Bu açıdan KOBİ'ler, ülke ekonomilerinde son derece önemli bir yere sahip olmaları nedeniyle ekonomik canlılığın da en önemli bir göstergesi durumundadırlar. Özellikle ülkemiz gibi zaman zaman ekonomik krizlerle karşı karşıya kalan ülkeler için KOBİ'lerin önemi daha da artmaktadır.

Son yıllarda KOBİ'ler dünyada sanayinin önemli bir bölümünü oluşturur hale gelmişlerdir. Önemleri ise 1970'lerden itibaren daha çok fark edilmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler KOBİ'leri, ekonomik gelişmelerinin hızlanmasında önemli bir araç olarak görmektedirler.

Küçüklüklerinin kendilerine sağladığı esneklik ve uyum kabiliyetini en iyi şekilde değerlendirerek rekabet avantajı sağlayabilen işletmeler varlıklarını geliştirerek sürdürebilirler. Bunu sağlayamayan işletmeler ise gittikçe büyüyen sorunlarla uğraşmak zorunda kalırlar. Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler bu zorlu şartlarda büyük ölçekli işletmeler tarafından piyasa dışına atılmamak için çoğu zaman desteğe ihtiyaç duyarlar.

Ülkemizin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin payını ve etkinliğini artırmak, rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek, sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla kurulan KOSGEB tarafından verilen desteklerin etkinliği ülkemiz KOBİ'leri için hayati önem arz etmektedir.

Bu çalışma ile KOSGEB tarafından verilen desteklere, desteklerden faydalanan işletmelerin bakış açısı tespit edilmeye çalışılmış, toplanan veriler üzerinde yapılan analizler ile de işletmelerin destekler hakkındaki tutumlarına ilişkin bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Çalışma kapsamında TR33 Bölgesi illeri olan Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Uşak'ta 2010-2013 yılları arasında KOSGEB desteklerinden faydalanan 2158 işletmeden 237'si ile anket yöntemi kullanılarak alan araştırması yapılmıştır. Araştırma verileri söz konusu işletmelerin yönetici, sahip veya ortaklarına yönelik olarak hazırlanan ve elektronik posta adreslerine gönderilen anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Bu bir pilot anket uygulaması olup daha sonraki araştırma ve çalışmalar için öncü olması bakımından önem taşımaktadır.

Çalışma bulguları, öncelikle ortalama, frekans ve yüzde dağılım tabloları aracılığıyla sunulmuş ve daha sonra elde edilen veriler, oluşturulan araştırma modeli kapsamında çeşitli hipotez testleri ile analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 1 KOBİ KAVRAMI VE KOBİ'LERİN YAPISAL ANALİZİ

Küçük ve orta büyüklükteki işletme (KOBİ) kavramı, hemen hemen bütün ülkelerde kullanılan bir kavram olmasına rağmen, literatürde KOBİ'ler üzerine çalışma yapan araştırmacılarca kabul görmüş, spesifik bir KOBİ tanımı bulunmamaktadır (1). Bunun temel nedeni ise kavramın ülke, bölge, kültür ve yöreye göre farklılaşmasındandır (2).

Ülkeler, KOBİ'lerin ülke ekonomisine katkılarını ve rekabet güçlerini artırabilmek için çeşitli politika ve programları uygulamaya koymakta ve bu politika ve programların hedef kitlesini belirleyebilmek amacıyla da kendi KOBİ tanımlarını oluşturmaktadırlar (3). Bu çerçevede, ülkenin ekonomi politikaları ve kaynakları esas alınmak üzere, satış hacmi, bilanço büyüklüğü, çalışan sayısı ve yatırılan sermaye tutarı gibi kriterlerden bir ya da birkaçı kullanılarak KOBİ tanımı yapılmaktadır. Bazı ülkelerin KOBİ tanımını belirlerken dikkate aldıkları işletme kriterleri Tablo 1.1'de verilmektedir. Tabloya bakıldığında, tanım oluşturmada genel olarak gelişmiş ülkelerin, ciro sermaye ve çalıştırılan işçi sayısı ölçütlerini birlikte kullanarak KOBİ tanımları oluşturdukları görülmektedir.

Tablo 1.1: Ülkelerin KOBİ Tanımlarını Belirlerken Dikkate Aldığı İşletme Kriterleri

Ölçütler	Sermaye	İşçi Sayısı	Ciro + Sermaye + İşçi Sayısı
Ülkeler	Bangladeş Endonezya Gana Hindistan Nepal Nijerya Kenya Srilanka	Brezilya Malezya OECD Tayland	AB ABD Filipinler Japonya Peru Sudan Türkiye Venezüella

Kaynak: DPT, Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, (2000).

Uluslararası Finansal Muhasebe Standartları Kurulu, KOBİ'ler için Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının son taslağını hazırlarken, sayısal bütünlük belirtmeden KOBİ'lerin özelliklerini şöyle sıralamaktadır (4);

- Halka açık değildirler,
- Finans kuruluşu değildirler,
- Temel kamu hizmeti vermezler,
- Kendi ülkelerinde ekonomik açıdan bireysel olarak önemli değildirler,
- Kamuya hesap verme zorunlulukları yoktur.
- Dış amaçlı kullanıcılar için genel amaçlı finansal tablolar yayımlarlar.

Tüm bu bilgiler ışığında KOBİ'ler az sermaye kullanımı yanında daha çok el emeği ile çalışan, çabuk karar verme yeteneğine sahip, düşük düzeyde yönetim giderleri ile çalışan ve ucuz bir üretim gerçekleştiren iktisadi teşebbüsler olarak ifade edilebilir (5).

Bu bölümde, yukarıda verilen bilgilerin devamı niteliğinde AB ve Türkiye'de KOBİ kavramı, KOBİ'lerin nitelikleri ve sınıflandırılmasına ilişkin bilgiler ile KOBİ'lerin genel özellikleri alt başlıklar şeklinde verilmiştir.

1.1. AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE KOBİ KAVRAMI

Türkiye'de daha önceleri birden çok kurum tarafından oluşturulmuş olması nedeniyle, birbirinden farklı KOBİ tanımları bulunması özellikle desteklerin işletmelere ulaştırılması ve AB ile işbirliği gibi konularda sıkıntı oluşturduğu için, bu sıkıntıların ortadan kaldırılması amacıyla, KOBİ tanımı AB ile uyumlu hale getirilmiştir. Bakanlar Kurulu'nun 2005/9617 sayılı kararı ile kabul edilen 'Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik', 18 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmış ve yayım tarihinden altı ay sonra yürürlüğe girmiştir.

2012 yılında, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, AB Bakanlığı, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, TÜİK, KOSGEB, TESK ve TOBB'un katılımıyla gerçekleştirilen bir dizi toplantı ile yeni KOBİ tanımı üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde, Bakanlar Kurulu'nun 2012/3834 sayılı kararı ile kabul edilen 'Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik', 4 Kasım 2012 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmış ve yayım tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ülkemizde hâlihazırda geçerli olan KOBİ

tanımı, nitelikleri ve sınıflandırılması bu yönetmelikle düzenlenmiştir. Bu başlık altında verilen bilgiler bu yönetmelikten alıntılanmıştır.

1.1.1. Tanımlar

a) İşletme: Yasal statüsü ne olursa olsun, bir veya birden çok gerçek veya tüzel kişiye ait olup bir ekonomik faaliyette bulunan birimleri veya girişimleri,

b) Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme (KOBİ): İki yüz elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilanço değerinden herhangi biri kırk milyon Türk Lirasını aşmayan ve mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimleri veya girişimleri,

c) Mali bilanço değeri: Bir işletmenin belirli bir tarihte sahip olduğu varlıklar ile bu varlıkların sağlandığı kaynakları gösteren mali tabloyu,

d) Net satış hâsılatı: Bir işletmenin brüt satışlarından satış iskontoları ve iadeleri ile diğer indirimlerin düşülmesi sonucu bulunan tutarı,

e) Yıllık iş birimi (YİB): Bir yıl boyunca tam zamanlı olarak işletmede veya işletme adına çalışan bir kişiyi, ifade eder.

1.1.2. KOBİ'lerin Sınıflandırılması

KOBİ'ler aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır.

a) Mikro işletme: On kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilanço değerinden herhangi biri bir milyon TL'yi aşmayan işletmeler.

b) Küçük işletme: Elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilanço değerinden herhangi biri sekiz milyon TL'yi aşmayan işletmeler.

c) Orta büyüklükteki işletme: İki yüz elli kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hâsılatı veya mali bilanço değerinden herhangi biri kırk milyon TL'yi aşmayan işletmeler.

AB'nin KOBİ sınıfları ile Türkiye'deki KOBİ sınıflarının karşılaştırılması Tablo 1.2'de gösterilmiştir.

Tablo 1.2: Türkiye ve AB’de KOBİ Tanımı

	Tanım Kriteri	Mikro Ölçekli İşletme	Küçük Ölçekli İşletme	Orta Ölçekli İşletme
Türkiye	Çalışan Sayısı	≤9	10–49	50–249
	Yıllık Net Satış Hâsılatı (Milyon TL)	≤ 1	≤ 8	≤ 40
	Yıllık Mali Bilanço Değeri (Milyon TL)	≤1	≤ 8	≤ 40
AB	Çalışan Sayısı	≤9	10–49	50–249
	Yıllık Ciro (Milyon Avro)	≤ 2	≤ 10	≤ 50
	Yıllık Bilanço (Milyon Avro)	≤ 2	≤ 10	≤ 43

1.2. KOBİ’LERİN YAPISAL ANALİZİ

Günümüzde KOBİ’lere ilişkin evrensel olarak kabul görmüş kesin bir tanım olmadığını üst başlıklarda belirtmiştik. Ancak KOBİ kavramı ve tanımı ülkeden ülkeye farklılık gösteriyor olsa da KOBİ’lerin yapısal olarak birçok ortak özelliği bulunmaktadır. KOBİ’lerin yapılarından kaynaklanan bu özellikler KOBİ’ler için, büyük ölçekli işletmeler karşısında bazı avantajlar sağladığı gibi bazı dezavantajları da beraberinde getirir. Bu bölümde KOBİ’ler, büyük ölçekli işletmelerle karşılaştırma yapılmak suretiyle yapısal olarak irdelenmeye çalışılmıştır.

1.2.1. KOBİ’lerin Genel Özellikleri

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin en önemli özellikleri büyük olmamalarıdır. KOBİ’ler genellikle buldukları sektör veya pazarda ilk %10 veya %20’lik bölüme girmezler. Buna karşın KOBİ’ler birçok durumda büyük firmalardan daha fazla avantajlara sahiptirler. Günümüzde faaliyetlerine devam eden büyük ölçekli işletmelerin birçoğu dinamik lider tipleriyle iyi yönetilmesi sonucunda önceden birer KOBİ iken artık büyük bir işletme haline gelmişlerdir (6). Bu işletmeler içerisinde buldukları yerel pazarları iyi tanırlar, alıcı ve satıcılarla daha yakın ilişki içerisinde oldukları için pazarın özelliklerini, gereksinimlerini ve gidişatını daha iyi analiz edebilirler.

Pazarı yakından takip edebilen, müşterilerin ihtiyaçlarını daha iyi anlayabilen ve personeliyle daha yakın ilişkiler kurabilen KOBİ’ler, üretim, pazarlama ve hizmet konularında büyük ölçekli işletmelerden daha fazla esnekliğe sahiptirler. Bu esneklik, dış çevrede meydana gelen değişikliklere yerinde ve zamanında uyum sağlayabilme olanağı tanıdığından KOBİ’ler birçok olumsuzluğu büyük ölçekli işletmelere oranla daha az zararla atlatabilmektedirler.

Bu bilgiler ışığında işletmeleri ölçek bakımından büyük ölçekli işletmeler ve KOBİ'ler şeklinde ikiye ayırdığımız zaman KOBİ'lerin özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür;

- Hukuki olarak çoğunlukla şahıs işletmesi veya şahıs ortaklığı şeklinde kurulmuşlardır.
- Genellikle girişimci, işletme sahibi ve yönetici aynı kişidir.
- İşletmede görünürde bir yönetici bulunsa bile, nihai kararlar daha çok işletme sahibi tarafından alınır.
- Faaliyetler işbölümü olmadan veya daha basit işbölümüne dayanan bir organizasyon ile yürütülebilmektedir. Uzmanlaşma sınırlı boyutta kalmaktadır (7).
- Sınırlı bir sermayeye sahiptirler. Finansman için gerekli fonları genellikle öz kaynaklarından ve öz sermayelerinden temin etme durumundadırlar.
- Sermaye ihtiyacı az olduğu için hevesli ve dinamik girişimcileri yatırıma teşvik eder, girişimcilerin yetişmesine uygun ortam sağlarlar.
- Mal ve hizmet kapasiteleri sınırlıdır. Yatırım güçleri zayıftır.
- Satış hacmi ve pazar payları sınırlıdır, genellikle küçük ve yöresel düzeyde kalmaktadır.
- İstihdam oranı düşüktür, işletme sahipleri ve aile bireyleri çok kez bizzat işyerinde çalışırlar.
- Daha ucuz ve daha çok sayıda istihdam sağlamaktadırlar ve bu yönüyle toplam istihdam için denge unsurudurlar.
- Yeniliğe açık, dinamik bir yapıya sahiptirler.
- Gelir dağılımındaki çarpıklıkları asgariye indirirler.
- Ferdi tasarrufları teşvik eder, yönlendirir ve hareketlendirirler.

1.2.2. KOBİ'lerin Avantajları

Ekonomilerin önemli bir bölümüne KOBİ'lerin sahip olması bir rastlantı değildir. Bu durum, ne büyük firmalar tarafından oluşturulan politikalar, ne de devletin KOBİ'lere yönelik yardım programlarının sonucu oluşmuş bir olguda değildir. Bu durum tamamen KOBİ'lerin büyük ölçekli işletmeler karşısında sahip olduğu avantajlardan kaynaklanmaktadır.

Piyasaya girişleri/çıkışları büyük ölçekli işletmelere göre daha kolay ve çok sayıda olan küçük işletmeler, yine büyük ölçekli işletmelere oranla daha hızlı büyümektedirler (8).

Bireylerin refah düzeyinin yükselmesi, istidamin artması, gelir dağılımının düzelmesi, teknolojik gelişme, modernleşme... kısaca, kalkınma iktisadı alanında KOBİ'lerin bir lokomotif güç olduğu kabul edilmektedir (9).

Büyük ölçekli işletmelerle karşılaştırıldığı zaman KOBİ'lerin bazı yönleri ile büyük ölçekli işletmelerden üstün yanlarının olduğu gözlenir. KOBİ'lerin güçlü yanları hem sayıca üstünlükleri, hem de ekonominin bütünü içerisindeki yerleri itibarıyla, işgal ettikleri yeri hak ettiklerini göstermektedir. Bu bölümde KOBİ'lerin üstün yönlerine değinilmektedir.

Bu üstünlüklerinden bazıları; KOBİ'lerin ekonomik büyümeye olan katkıları, rekabetin korunması ve geliştirilmesindeki rolleri, verimlilik artışına olan katkıları, esnek yapıları ile ekonomik krizlere karşı gösterdikleri direnç, girişimcilik ruhunu ve iktisadi dinamizmi canlı tutmaları, toplumsal açıdan üstlendiği faydalar, yeni iş oluşturma ve bu yolla istihdam artışına olan katkıları, sabit maliyet faktörlerinin düşük oluşu, tüketici tercihlerine daha duyarlı oluşları, yeniliklere daha açık ve yatkın olmaları, büyük ölçekli işletmelere rakip değil onların tamamlayıcıları olmaları ve işletme bürokrasisinin bu işyerlerinde olmayışı şeklinde sıralanabilir. Düşük sermaye ile kurulan bu işletmelerin bazı avantajları aşağıda maddeler halinde verilmiştir.

1.2.2.1. Ekonomik Büyümeye Katkıları

Girişimcilerin ve küçük işletmelerin ekonomik büyümeye önemli katkıları bulunmaktadır. Tüm işletmeler içindeki sayıları istihdam ettikleri nüfus, üretim, ticaret (iç-dış), milli gelir içindeki payları, refaha katkıları dikkate alındığında önemli payları olan küçük ve orta ölçekli işletmeler, sayılan tüm bu faktörler açısından ulusal ve global ekonomik büyümenin en önemli aktörleri olarak görülmektedir (10).

1.2.2.2. Rekabetin Korunmasında ve Geliştirilmesindeki Roller

Tam rekabet piyasasının oluşturulması ve korunması, piyasaya yeni ve çok sayıda işletmenin girmesiyle mümkündür. Gerek fiyat, gerek kalite ve ürün açısından üreticiler, tüketici lehine davranışlarla piyasada tutunmaya çalışırlar. İşletmelerin daha verimli,

daha etkin yönetilmesi, sonu gelmeyen yenilik arayışları, hem firmaların kendi rekabet güçlerini, hem de milli ekonomilerin uluslararası rekabetteki şanslarını artırmaktadır.

Piyasaya giren her işletme, diğerlerinin payını azalttığından rekabet artmakta, bu da işletmelerin daha yenilikçi olmalarını gerektirmektedir. Kalitenin artmasına, fiyatların düşmesine neden olduğundan, tüketiciyi memnun ettiği gibi, başta sermaye olmak üzere kaynakların etkinliğini artıracak biçimde işletmelerin iyileştirilmesini de sağlamaktadır.

KOBİ'ler, dünyada artan rekabet ortamına büyük ölçekli işletmelere nazaran daha hızlı ve kolay uyum sağlamakta, rekabet sonucu bazı işletmelerin piyasadan çekilmesinin ekonomik ve sosyal sonuçları, büyük ölçekli işletmelerin oluşturduğu olumsuzluğa oranla daha az yıkıcı olmaktadır.

Diğer yandan, küçük ve mikro ölçekli işletmelerin kayıt dışı çalışmak suretiyle vergi, sigorta vb. maliyet unsurları bakımından büyük ölçekli işletmelere karşı rekabet avantajı sağladıkları da bilinmektedir. Hatta bazı ülkelerde (özellikle Uzakdoğu'da) bu hususun resmi politika olarak uygulandığı da ileri sürülmektedir (11).

1.2.2.3. Verimlilik Artışına Katkıları

KOBİ'lerin daha basit ve etkin bir yönetim şemasına sahip olmaları, girişimcinin bizzat işin başında bulunması ve sorunlara zamanında müdahale edebilmesi, büyük ölçekli işletmelerin katlanmak zorunda olduğu işletme maliyetlerinin olmaması, israfın önlenbilmesi sayesinde küçük ve orta büyüklükteki işletmeler daha verimli çalışabilir.

Özellikle büyük ölçekli işletmeler için getirilen birtakım sosyal sorumluluklar, KOBİ'ler bakımından çoğunlukla söz konusu değildir ya da daha zayıftır. Diğer yandan, KOBİ'ler, uzmanlaşmanın aşırı olması nedeniyle daha düşük maliyetlerle çalışmakta, kaynak verimliliğini artırmaktadırlar (12).

1.2.2.4. Esneklik ve Ekonomik Krizlere Karşı Uyumluluk

Büyük ölçekli işletmelerle KOBİ'lerin farkının anlaşılmasında kuşkusuz en önemli gelişme, petrol şokları sonrası yaşanan krizler olmuştur. Ölçek ekonomisine dayanan Fordist/Taylorist üretim modelinin azalan talepler karşısında gerekli esnekliği gösterememesi, dikkatlerin KOBİ'lere yönelmesini sağlamıştır. Büyük ölçekli işletmelerin küçülerek varlıklarını sürdürme çabaları yanında, KOBİ'lerin değişen taleplere uyum yeteneklerinden yararlanmak suretiyle krizler aşılmaya çalışılmıştır (13).

Gerçekten de, KOBİ'ler, girişimcilik potansiyelleri, çalışanlarının yenilikçi yanlarından yararlanma özellikleriyle, imkânlarını ekonomik değerlere dönüştüren işletmelerdir. Özellikle teknolojinin ilerlemesi ile yeni ürün geliştirme, mevcut ürünlerde küçük değişikliklerle kolayca yeni ürünlere geçme imkânlarıyla KOBİ'ler, esnek üretim süreçlerinin yaşam bulduğu ortamlardır. Büyük oranda, son ürün yerine ürünün bir bölümünü üreten bu işletmeler, gerektiğinde (ürünün kullanıldığı son ürün pazarında daralma meydana gelmesi halinde) aynı parçaları kullanan başka işletmeler için üretmeyi sürdürerek hayatta kalabilmektedirler.

Her ekonomik ortamda piyasadan çekilenler ve çekilmek zorunda kalanlar olmaktadır. Ancak, büyük ölçekli işletmelerin çekilmeleri ekonomik ve sosyal sonuçları bakımından ağır sorunlar doğururken, KOBİ'lerin çekilmelerinde, hem risk yayılmış olduğundan, süreç daha az yıkıcı olmakta, hem de işletmelerin oluşturduğu boşluk yeni küçük ve orta büyüklükteki işletmelerce daha kolay doldurulmaktadır. Bu da, piyasada dinamizmi canlı tutmakta, kriz riskini azaltmaktadır.

1.2.2.5. Girişimci Ruhu ve İktisadi Dinamizmi Canlı Tutma

Yeniliklere açık olan ve yenilikçi görüşlerden yararlanan KOBİ'ler, bu yönleriyle de ekonomiye ve gündelik yaşama canlılık katmaktadırlar. Yeni ürünlerin çok önemli bir kısmı ilk kez KOBİ'ler tarafından geliştirilmektedir. Modern üretim araç ve yöntemlerinin kullanılmasında istekli ve gayretlidirler (14).

İktisadi kalkınmanın itici gücü, işletmelerin kendilerini sürekli rekabete hazır bulundurmaları, ayakta kalma, büyüme çabası içinde olmalarıdır. İşletmeler, daha ucuz üretmek, daha çok satmak, daha çok kâr etmek suretiyle de kendilerine rekabet avantajı sağlarlar. Mikro ekonomik dengeler, piyasaya yeni giren işletmeler sayesinde sağlanır. Fiyatlar, kârlar, istihdam, yeni işletmelerin pazara girmesiyle ve marjinalerin elimine olmasıyla hem ürün hem emek piyasaları canlı kalır. Bu canlılığı sağlayanlar girişimcilerdir, özellikle KOBİ'lerdir (15).

Bireylerin kendilerini gerçekleştirme imkânı buldukları bu işletmeler, hem bireysel gelişime katkıda bulunmakta, hem de onların başarısından toplum yararına ekonomik fayda sağlanmaktadır. KOBİ'ler, bireylerin hayallerini gerçekleştirmeye çalıştıkları, kendilerini daha özgür hissettikleri, başarılı olacaklarına inandıkları ortamlardır.

1.2.2.6. İstihdama ve Yeni İş Oluşturmaya Katkıları

Günümüzde yeni işlerin çoğu, büyük ölçekli işletmelerden ziyade, yeni ve küçük işletmeler tarafından oluşturulmakta ve bu eğilim giderek güçlenmektedir (16). Ülkemizde olduğu gibi, neredeyse tüm ülkelerde işletmelerin %99'luk kısmını KOBİ'ler oluşturduğundan, KOBİ'lerde gerçekleşen istihdam artışları, milli ekonomileri önemli derecelerde etkilemektedir. Küreselleşmenin ve teknolojik gelişmelerin, büyük ölçekli işletmelerin ve ölçek ekonomilerinin önemini azaltmasına paralel olarak, KOBİ'lerin istihdamın artırılması politikalarında bir araç olarak kullanılması yaygınlaşmıştır (17).

KOBİ'ler, istihdam oluşturmada büyük ölçekli işletmelere göre daha elverişlidirler. KOBİ'ler önemli ölçüde emek-yoğun işletmeler olduklarından, bir kişiye istihdam sağlamak için harcanan miktar, büyük ölçekli işletmelerce harcanandan daha azdır.

KOBİ'lerin istihdama ve işsizliğin azaltılmasına katkıları alanında geniş bir literatür oluşmuştur. ILO'nun 2004 yılında yayınladığı İşveren Örgütleri ve Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Teşviki adlı raporda KOBİ'lerin bu alandaki katkıları ve ekonomik büyümedeki rollerine işaret edilerek, 'KOBİ'lerin geliştirilmesi amacıyla güç birliğinin artırılması (işveren örgütlerinin desteklenmesi, rehberlik verilmesi)' vurgulanmaktadır (18). Yine ILO, 1998 yılında 'Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerde İstihdam Oluşturma' konusunda kabul ettiği 189 sayılı Tavsiyesi'nde (19), üye devletlere, kendi ulusal ekonomik ve sosyal şartlarına uygun KOBİ'leri geliştirme, onların tam, verimli ve özgürce seçilmiş istihdamın sağlanmasında, daha büyük gelir sağlama şansı ve zenginliğe vesile olacak verimli ve sürdürülebilir istihdamın sağlanmasında yurtiçi tasarruf ve yatırımların artmasında oynadıkları bu rolleri dikkate alarak düzenleme yapmalarını tavsiye etmektedir. KOBİ'lerin oynadıkları temel rolün geliştirilebilmesi için de, bu işletmelerde çalışan işçilerin menfaatlerinin korunmasını sağlayacak uyum tedbirlerinin alınmasına ve uygulama mekanizmalarının benimsenmesine dikkat çekmektedir.

1.2.2.7. Güçlü/İstikrarlı İstihdam İlişkisi

KOBİ'ler, güçlü/istikrarlı istihdam ilişkilerinin bulunduğu, krizlerin daha az etkilediği (20), ilk kez çalışma hayatına atılanların daha fazla istihdam fırsatı bulduğu işletmelerdir (21). Çalışanlar, zamanla tüm üretim süreçlerini görmekte, hatta fiilen

çalışmakta, bu sebeple çok yönlü esnek-uzmanlaşma artmaktadır. Bu durum, işletmenin kısa süreli eleman açığında diğer çalışanlardan yararlanması sağlarken (22), çalışanlara da işsiz kalmaları halinde daha kolay iş bulma şansı kazandırmaktadır. Çalışanların sadakati ve motivasyonu yüksek olmaktadır.

1.2.2.8. İşyeri/İşletme Bürokrasisinin Yokluğu

Büyük ölçekli işletmelerde büyük zaman kaybına neden olan, üretim sürecinde aksama ve gecikmelere sebep olan dikey örgütlenme, KOBİ'lerde yoktur. Daha basit bir karar alma mekanizması içinde, daha hızlı hareket edilmekte, sorunlar vakit kaybedilmeden çözülebilmektedir. Küçük ölçekli işletmelerin personel sayısının az olması bu durumun ortaya çıkmasında en büyük etkidir.

1.2.2.9. Düşük Sabit Maliyet Unsurları

KOBİ'ler, kapasite küçüklüğüne bağlı olarak daha düşük sabit maliyetlerle çalışmakta, sonuç olarak da daha ucuza üretim yapabilmektedirler. Depolama ve satıştan doğan sorunları nispeten azdır (23). Yapıları gereği ortaya çıkan bu durum KOBİ'lere büyük ölçekli işletmeler karşısında büyük avantaj sağlamaktadır.

1.2.2.10. Tüketici Tercihlerine Duyarlılık ve Esneklik

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, daha fazla müşteri odaklı üretim yapmakta, müşteri tercihlerindeki değişimi daha kısa sürede fark ederek, üretimlerini ve gerektiğinde üretim sürecini değiştirerek taleplere karşı esneklik göstermektedirler.

Pazarlamayı çoğu zaman doğrudan kendileri yapan bu işletmeler, müşteri taleplerine göre davranmakta, nispeten daha basit ve az ilave yatırım gerektiren değişikliklerle talepleri kısa sürelerde karşılamaktadırlar (24).

1.2.2.11. Yeniliklere Açık ve Yatkın Olma

KOBİ'ler, müşterileriyle daha yakın ilişkileri sayesinde gereksinimleri daha kolay belirlemekte, kişilere/işletmelere özel ürünler tasarlayarak yeni mal ve hizmet tasarımında büyük ölçekli işletmelerin bir (hatta birkaç) adım önüne geçmektedirler. Girişimcilik ruhu ile yeni ürün tasarlayanların küçük çapta kendi işini kurmaları, en azından bir süre, KOBİ niteliğini sürdürmelerine sık rastlanır. Araştırma sonuçları,

teknik yeniliklerin yarısından fazlasının KOBİ'ler tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir (25).

1.2.2.12. Büyük İşletmeleri Tamamlama Özelliği

KOBİ'lerin bir diğer özelliği de, büyük ölçekli işletmelere olan destekleridir. Büyük ölçekli işletmeler ile KOBİ'lerin, birbirine rakip olmaktan çok birbirini tamamladıkları (26), birbiriyle uyumlu oldukları söylenebilir. Yani, KOBİ'ler sadece bağımsız olarak üretimde bulunmazlar, bunun yanında büyük ölçekli işletmelerin kendi üretimde kullandıkları yarı mamul ve mamul ürünleri üreterek, onlara 'yan sanayi' görevi görürler. Bu yönleriyle büyük ölçekli işletmeleri tamamlayarak, onların daha üretken olmalarına yardımcı olurlar.

En büyük nihai ürünü tek başına üretme kapasitesi, uzmanlığı ve gücü bulunmayan küçük (hatta orta boy) işletmelerin, yatay örgütlenme suretiyle üretime katıldıkları, fason üretim yoluyla büyük ölçekli işletmeleri tamamladıkları, bu yönleriyle birbirleriyle dayanışma içinde oldukları görülmektedir. Dolayısıyla, bir ekonomide büyük ölçekli işletmeler ile küçük ve orta ölçekli işletmeler birbirlerine rakip olarak faaliyet gösterirken, bir yandan da birbirlerinin destekçisi durumundadırlar (27).

1.2.2.13. 'Yerli' İşletme Olmaları

Kuruluşları itibarıyla yerli sermayeye dayanan KOBİ'ler, elde ettikleri karlarını da çoğunlukla yine yerel çapta ilave yatırım yaparak değerlendirmektedirler. Böylece hem tasarruf/yatırım oranı yükselmekte, hem de yatırımların finansman maliyeti düşmektedir (28). Ülke ekonomileri incelendiği zaman KOBİ tanımı içerisinde bulunan işletmelerin büyük bölümünün yerel işletmeler oldukları görülmektedir. KOBİ'lerin bu özelliği küreselleşmenin yıkıcı etkileriyle yüz yüze geldikleri zaman onlar için büyük bir dezavantaj oluşturmaktadır. Pazar paylarını zamanla ulusal ve uluslararası faaliyet gösteren büyük ölçekli işletmelere kaybetmektedirler.

1.2.3. KOBİ'lerin Dezavantajları

KOBİ'ler, pazar paylarını korumak ve arttırmak, rekabet gücü kazanmak, yeni pazarlara girmek ve sektöründeki yenilikleri yakından takip ederek bu gelişmelere ayak uydurabilmek için, güçlerini korumak ve arttırmak zorundadırlar. Fakat KOBİ'ler

yapılarından kaynaklanan bazı dezavantajlardan dolayı bu süreçlerde sıkıntılar yaşarlar. Bu dezavantajlar, KOBİ'lerin daha fazla gelişmelerinin önünde birer engel olarak durmaktadırlar. Dolayısıyla, küçük girişimciliği yani KOBİ'leri geliştirmeyi amaçlayan politikalar, öncelikli olarak bu olumsuz faktörleri iyileştirmeyi hedeflemelidir.

Bu olumsuz faktörleri sıralayacak olursak bunlar; KOBİ'lerin sermaye yapılarının zayıf olması ve finansmana ulaşımında önlerinde çok sayıda engelin bulunması, hem dış hem de iç pazarlama sorunlarının bulunması, teknolojiye uyum sağlanamaması, örgütsel yönetimde yetersizliklerin olması, nitelikli işgücüne sahip olmada bazı engellerin varlığı, yüksek vergiler ve primlerin maliyetleri artırması, dışa açılma ve ihracatta birtakım güçlüklerle karşılaşılması, piyasalara daha girişte engellerle karşı karşıya gelinmesi, satışlarda dört mevsim istikrarın yakalanamaması ve küçük olmanın getirdiği diğer dezavantajlardır (29).

1.2.3.1. Sermaye Yapılarının Zayıf Olması ve Finansmana Ulaşımında Karşılaşılan Engeller

KOBİ'lerin en zayıf yönleri sermayedir (30). Sınırlı sermaye imkânlarıyla başlatılan girişimler, bir süre sonra başta nakit akışı olmak üzere finansman sorunları yüzünden zorlanmakta ve iflaslara kadar varan girişimcilik maceraları yaşanmaktadır. Bu bir taraftan zaten sınırlı olan milli sermayenin verimsiz bir biçimde kullanılmasına, diğer yandan girişim arzularının, potansiyel girişimcilerin cesaretlerinin kırılmasına yol açmaktadır.

KOBİ'ler sermaye gereksinimlerini ekonominin başka kanallarını kullanarak (31) gidermeye çalışmaktadırlar. Bu kaynaklar (şahsi varlıklar, yakın çevreden tedarik edilen borçlar, ipotekler vb.) ise, sınırlı ve süreksizdir. Bunlar da işletmelerin varlıklarını ve gelişmelerini tehdit etmektedir. İleri teknoloji için yatırım yapamamaktadırlar (32). Sermaye piyasası araçlarından yeterince yararlanamamakta, finansal planlama sorunları yaşamaktadırlar (33).

KOBİ'lerin finansman sorunları;

- Yetersiz işletme sermayesi,
- Yetersiz özsermaye,
- Kredi maliyetlerinin yüksekliği ve kredilerden yararlanma sorunları,
- Alacakların tahsilinde yaşanan zorluklar,

- Teşviklerin yetersizliği, bilgi eksikliği, yararlanma şartlarının yüksekliği,
- Sermaye piyasası araçlarından yeterince yararlanamamaları (34),

şeklinde özetlenebilir. KOBİ'lerin büyük çoğunluğunun finansman yönetiminde uzman departmanlara sahip olmaması, hem sorunların artmasına, hem de çözümlerin zorlaşmasına neden olmaktadır.

1.2.3.2. Pazarlamada Sorunların Yaşanması

Dış pazarları yeterince tanımayan küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, dış talepleri ve talep değişimlerini takip edememekte, rakipleri hakkında yeterli bilgi sahibi olamamaktadırlar. Kalite ve standardizasyon sorunları, rekabet şanslarını azaltmaktadır. KOBİ'lere sağlanan bazı desteklerin bu alanlarda yoğunlaşması ve işletmelerin bu yöndeki taleplerinin artması tesadüfi değildir. Fuarlara, sergilere katılma, reklâmlar ve çevrimiçi tanıtım imkânlarından giderek daha çok sayıda KOBİ yararlanmaktadır.

Büyük ölçekli işletmelere oranla, iç pazarlarda da KOBİ'lerin pazar araştırma, pazarlama kanallarını ve pazarlama araçlarını kullanma konusunda dezavantajlı oldukları söylenebilir (35). Marka oluşturmada zorlanan KOBİ'ler, pazarlamada ki dezavantajlı konumları nedeniyle, ürettikleri ürünlerden hak ettikleri katma değeri alamamaktadırlar. Bu nedenle, fason çalışma artmakta, büyük ölçekli işletmelerin düşük fiyat tekliflerine karşı direnememektedirler. Doğrudan pazarlama yapmaya zorlanan bu işletmelerin pazar payları sınırlı kalmakta, daha çok yerel pazarlara mal üretmek/hizmet sunmak zorunda kalmaktadırlar. Böylece ölçek ekonomisinin avantajlarından yararlanamamaktadırlar.

1.2.3.3. Teknolojiye Uyum Sağlanamaması

Büyük ölçekli işletmelerin dahi Ar-Ge konusunda yetersiz olduğunu ifade edersek, KOBİ'lerle ilgili çok fazla bir şey söylemek gereksiz olabilir. Zaten sermaye ve teknik eleman sıkıntısı çeken pek çok KOBİ'nin, yeni teknoloji geliştirme, tüketici tercihlerine uygun yeni ürünler/hizmetler tasarlama, bunlarla ilgili sistemli ve düzenli çalışmalar yapma şansının bulunmadığı kolayca fark edilebilir. Bu nedenle, KOBİ'lerin kalite/standardizasyon sorunu yaşadıkları ve büyük ölçekli işletmeler ile rekabet edemedikleri görülmektedir.

Sermaye yetersizlikleri, teknoloji-yoğun üretim tekniklerini benimsemelerine engel olduğundan, KOBİ'lerin ağırlıklı olarak emek-yoğun teknolojiler kullandığı görülmektedir.

1.2.3.4. Örgütsel Yönetimde Yetersizlikler

İşletmeler, genellikle girişimciler tarafından yönetilmekte, profesyonellerden yararlanılmamaktadır. Planlama, personel yönetimi, muhasebe, pazarlama konularında tecrübesi ve donanımı yeterli olmayan yöneticiler nedeniyle, KOBİ'ler yönetim zafiyeti yaşamaktadır. Bu alanlarda ayrı departmanlar oluşturulmasına ise zaten işletmelerin ölçeği müsaade etmemektedir.

1.2.3.5. Nitelikli İşgücüne Erişimde Engeller

KOBİ'lerin çoğunluğunun emek-yoğun işletmeler olması, emekle ilgili sorunlarının önemini artırmaktadır. Bu sorunların başında nitelikli işgücü temini gelmektedir. Kendileri personel eğitimi konusunda yatırım yapamayan KOBİ'ler, gereksinim duydukları elemanları cezbetmede büyük ölçekli işletmelerle rekabet edemedikleri gibi, yetişmiş elemanlarını da (daha istikrarlı istihdam ilişkisi arayışıyla) büyük ölçekli işletmelere kaptırmaktadırlar.

KOBİ'lerin çalışanlarla ilgili bir diğer dezavantajı, bu işletmelerin işinde uzmanlaşmış kişileri istihdam edebilecek mali güce sahip olamamalarıdır. Bu yüzden, KOBİ'lerin büyük çoğunluğunda finansman, pazarlama, muhasebe gibi departmanlar yoktur. Bu tür işlerin tümünü, mevcut personel yürütür. Bu durum, KOBİ'lerin gelişmesinin önündeki bir başka engeldir (36).

1.2.3.6. 'Küçük' Olmanın Getirdiği Dezavantajlar

İşletmenin küçük olması, üretimin, hizmetin, hammaddenin, satışların, cironun da küçük olması demektir. Bunların her birinde küçük olmanın beraberinde getirdiği dezavantajlar görülür. Hammadde alırken daha pahalı aldığı gibi, satışlarda da daha pahalıya mal ettikleri için fiyat rekabeti dezavantajı yaşamaktadırlar. Kimi zaman daha büyük ölçekteki siparişleri, ihaleleri alamamakta, fason çalışmak zorunda kalıp (üretimin riskini paylaşmayan) büyük ölçekli işletmelerle kârları paylaşmaktadırlar.

1.2.3.7. Satışlarda Dalgalanmalar

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin ürün/hizmet çeşitliliği açısından çok zengin olduğu söylenemez. Bu nedenle, satışlar aylara, mevsimlere göre önemli ölçüde farklılık gösterir (37). Satışların istikrarlı olmaması ise, nakit akışı başta olmak üzere işletmenin dengelerini sarsar, uzun vadeli plan yapılmasına engel olur.

1.2.3.8. Dışa Açılma ve İhracatta Karşılaşılan Güçlükler

KOBİ'lerin bir diğer zayıf yönü, toplam işletmeler içinde sahip oldukları büyük hacme, istihdam ettikleri çalışan sayısına, yatırımlar ve katma değer içindeki paylarına rağmen, ihracat yapan KOBİ oranının çok düşük olmasıdır.

KOBİ'lerin ihracatçı işletmeler haline gelebilmeleri, üretim için yeterli sermayeye ve gerekli teknolojik donanımına sahip olabilmelerine, nitelikli personel ile çalışabilmelerine, uluslararası pazarlar ve ihracat prosedürleri hakkında gerekli bilgilere ulaşabilmelerine, dış pazarlara uygun fiyat ve kalitede mal ve hizmet üretebilmelerine, her şeyden önemlisi kredi gereksinimlerini iç ve dış kaynaklardan sağlayabilmelerine vb. bağlıdır (38).

1.2.3.9. Yüksek Vergiler ve Primler

KOBİ'ler karşı karşıya kaldığı problemlerden birisi de, yüksek vergiler ve prim oranlarının caydırıcılığıdır. Daha çok emek-yoğun olarak çalışan bu işletmeler, ücretlerden alınan vergiler, sosyal güvenlik prim oranları ve diğer vergilerin ağırlığı dolayısıyla, büyük maliyetlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Büyük ölçekli işletmeler ise, emekten tasarruf sağlayan teknolojiler kullanarak vergi ve primlerin yükünü hafifletebilmektedirler (39).

BÖLÜM 2 KOBİ'LERİN ÖNEMİ VE KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

1970'lerde yaşanan ekonomik krize kadar, dünya ekonomisinde geniş ölçüde büyük ölçekli işletmelere önem verildiği, ekonominin kalkınma ve büyüme faaliyetlerini bu tür işletmelere dayalı olarak yürüttüğü görülmektedir. Büyük ölçekli işletmelerin, kaynakları daha etkin bir şekilde kullanmaları, uzmanlaşmaya yol açmaları vb. nedenlerle daha rasyonel ve verimli bir üretim biçimi oldukları düşünülmekteydi. Öte yandan bu dönemde, KOBİ'lerin, birtakım politik ve sosyal nedenlere bağlı olarak, devlet ve büyük ölçekli işletmeler tarafından desteklendiği, bu destek sayesinde varlıklarını koruyabildikleri düşüncesi yaygındı. KOBİ'ler ekonomi üzerinde bir yük, ekonominin kamburu olarak düşünülüyordu (40). Hatta 20. yüzyılın ilk yarısında, ekonomiye hâkim işletme tipi, büyük ölçekli işletmeler olduğundan ve sayısal olarak daha da arttıklarından, küçük ve orta büyüklükte ki işletmelerin sonunun geldiği düşünülüyordu (41).

Ancak, 1970'lerde yaşanan ekonomik krizlerle birlikte, bu düşünce geçerliliğini kaybetmeye başlamış, ekonominin ibresi küçük girişimcilikten tarafa dönmüştür. Kriz sonrasında, istihdam, rekabet, ekonomik etkinlik, esneklik ve gelir dağılımı gibi hususlar açısından, ölçek ekonomilerinden ziyade KOBİ olarak ifade edilen belirli büyüklükteki işletmelerin daha avantajlı olduğu, bu işletmelerin krizlerden çok az etkilendikleri gözlenmiş, bu nedenle büyük ölçekli işletmeler önem kaybederken, KOBİ'ler önem kazanmaya başlamıştır (42).

Bu bölümde KOBİ'lerin ekonomik önemi ve karşılaştıkları sorunlar incelenmiştir.

2.1. KOBİ'LERİN ÖNEMİ

KOBİ'ler değişen piyasa koşullarına karşı hızlı uyum yetenekleri, esnek üretim yapıları, bölgesel konumdaki rolleri, işsizliğin azaltılması ve yeni iş alanlarının

açılmasında ki katkıları gibi bir dizi olumlu özellikleri nedeniyle ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasında önemli bir işlev görmektedirler. KOBİ'ler sağladıkları bu katkılardan dolayı kamu politikalarının önemli uygulama alanlarından biri haline dönüşmüştür. Bu çerçevede, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm ülkeler KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunabilmesi için elverişli ekonomik ortamı oluşturacak politikaları geliştirmeye çalışmaktadırlar (43).

Her türlü zorluklara rağmen bütün ülkelerde, işletmelerin yaklaşık %99'u KOBİ'lerden oluştuğu görülmektedir. Ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, istihdamın %40-80'i ve GSMH'nin %30-70'ini KOBİ'ler oluşturmaktadır. Bu açıdan KOBİ'lerin büyük ölçekli işletmelere göre açık bir üstünlükleri ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda KOBİ'lerin küçük, fakat önemli bir grubu, yeni sanayilerin ve teknolojilerin gelişmesinin öncüsü durumundadır. KOBİ'lerin teknik imkânlarının artmasına paralel olarak global piyasa içindeki başarılarının büyümesini sağlamaktadır. KOBİ'lerin %5'i hızlı büyüyen şirketler statüsündedir (44).

Gerek ülkemizde gerekse dünya ekonomilerinde KOBİ'ler krizlerin atlatılmasında önemli roller üstlenmiştir. KOBİ'ler sadece ekonomik hayatta değil, aynı zamanda sosyal hayatta da önemli roller üstlenmişlerdir. KOBİ'ler ülkede geniş bir alana yayıldıkları için, bölgesel gelişmişlik farklılıkların giderilmesinde, mülkiyetin geniş bir tabana yayılmasında, istihdam meydana getirilmesinde ve gelir dağılımında adaletin sağlanmasında önemli bir güç olmaktadır. Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, KOBİ'lerin sosyal ve ekonomik değişimlere uyum gösterme esnekliklerinin ve yeteneklerinin daha fazla farkına varmakta, rekabet güçlerini ve teknolojik düzeylerinin artırıcı yönde teşvik tedbirleri uygulamalarına ağırlık verilmektedir. Böylece ülkelerin globalleşen dünyada yerlerinin belirlenmesinde KOBİ'lerin etkinliği, yapısı ve gücü doğrudan etkili olmaktadır (45).

Tüm ekonomilerin vazgeçilmez temel bir bileşeni olan KOBİ'ler istihdam ettikleri işgücünden, gerçekleştirdikleri yatırımlara, oluşturdukları katma değere ve ödedikleri vergilere kadar pek çok yönleri ile her ekonomide önemli bir yere sahiptir. Çünkü KOBİ'ler yalnızca bağımsız ekonomik birimler olarak mal ve hizmet üreten işletmeler değil, aynı zamanda büyük ölçekli işletmelerin kullandıkları mamul ya da yarı mamul girdileri üreterek büyük ölçekli işletmelerin gelişimini de tamamlamaktadırlar. Böylece büyük ölçekli işletmeler için ekonomide bir 'yan sanayi' oluşturarak onlarla ortak bir

yaşam kurarlar. Bu ortak yaşam Japonya gibi ülkelerde o kadar gelişmiştir ki, neredeyse ekonomik faaliyetlerin temel belirleyici özelliği olmuştur. Dolayısıyla, KOBİ'ler bir yandan büyük ölçekli işletmelerle rekabet içinde kendi başlarına nihai ürün ya da hizmet üreterek ekonomiye katkıda bulunurken, diğer yandan da büyük ölçekli işletmeleri yan sanayi biçiminde tamamlayarak onların daha fazla üretken olmalarına ve ekonomiye katkılarının daha da artmasına yardımcı olurlar (46).

Avrupa Birliği'nin KOBİ'lere ilişkin bir raporunda KOBİ'lerin ekonomik sisteme olan katkıları şu şekilde özetlenmektedir, 'KOBİ'ler sayıları ve değişik konulardaki çalışmaları, üretim, ticaret ve hizmet alanlarında yer alan tüm sektörlerde var olan etkileri, istihdama ve belli yörelerin refah düzeylerine katkıları sayesinde bu işletmeler ticari ve endüstriyel yapının gerekli bir bölümüdürler'. Bu bağlamda KOBİ'lerin ülke ekonomileri açısından taşıdıkları önem şu şekilde sıralanabilir (47);

- Emek yoğun teknoloji ile çalışma ve kaynak kullanımında etkili olma özelliğine bağlı olarak ülke çapında istihdam oluşturmaya ve işsizliğin azaltılmasına katkıda bulunurlar.
- Talep değişikliklerine ve çeşitliliklerine daha kısa sürede, daha kolay bir şekilde uyum sağlarlar.
- Büyük ölçekli işletmelerin kullandıkları hammadde, yardımcı malzeme, işleme malzemesi veya yarı mamul gibi girdileri üreterek onların gelişimini tamamlar ve böylece ekonomide 'yan sanayi' oluştururlar.
- Büyük ölçekli işletmelerin ürettiği mal ve hizmetleri üretilen onları rekabetçi ortama çekerek ekonomiye canlılık kazandırır.
- Ekonomilere esneklik kazandırır ve yenilikleri teşvik ederler.
- Emek yoğun olmaları nedeniyle bölgesel istihdam olanaklarının artırılmasına önemli katkıda bulunarak küçük şehirlerden büyük şehir merkezlerine insan göçünün engellenmesine ve bölgenin kendi potansiyeli içinde kalmasına temel oluştururlar.
- Gelir dağılımını olumlu yönde etkileyecek sermayenin büyük ölçekli işletmelerde ve az kişinin elinde toplanmasını önleyerek toplanan gelirin gerek fonksiyonel gerekse bölgesel düzeyde dağılımını olumlu yönde etkilerler.

KOBİ'lerin ülke ekonomilerine sağladıkları başlıca yararlar ise aşağıdaki gibi sıralanabilir (48);

- Gelir yelpazesinin içindeki denge unsurunun kuvvetini sağlarlar. Bu denge yalnızca sosyal yönden değil ekonomik açıdan da önem taşır.
- Bu işletmeler yeni fikirlerin ve buluşların kaynağı olup endüstride gereken esnekliğin sağlanmasına katkıda bulunurlar.
- Kişisel inisiyatiflerin ortaya çıkmasında önemli rol oynadıkları gibi istihdam ve eğitimdeki payları da büyüktür. Bu işletmeler birçok kalifiye elemanın teknik eğitimlerini aldıkları ilk kuruluşlar durumundadırlar.
- Üretim ve sanayileşmeyi bütün yurda yaymada etkin bir araç olarak yararlanılabilmektedirler.
- Uzun dönemde büyük endüstri işletmelerinin girdilerinin ve ara mallarının üreticisi olma durumundadırlar.
- Sosyal ve politik bakımdan kullanılmayan işgücü, hammadde ve finansman kaynaklarının daha küçük yatırımlarla işletilmesi olanaklarını sağlayarak yaşam düzeyinin yükselmesinde de etkili olabilmektedirler.
- Küçük birikimler ve aile birikimlerinin doğrudan yatırımlara yansıtılabilmesinde önemli işlevleri yerine getirirler.
- Savaş ekonomisinde büyük endüstrilerin zedelenmesi durumunda küçük işletmeler önemli işlevleri yerine getirmektedirler. Bu durumlarda KOBİ'ler üretime devam edip küçük ölçüde de olsa gereksinimleri karşılamaya devam etmektedirler.

2.1.1. Gelişmiş Ülkelerde KOBİ'ler

KOBİ'lerin tüm işletmelerin yaklaşık %99'unu oluşturduğu AB'de, ekonomik büyüme, rekabet edebilirlik ve istihdam oluşturmasının teşvik edilmesinde KOBİ'lerin temel unsuru oluşturduğu tüm üye devletlerce kabul edilmektedir. AB'nin KOBİ politikası bu işletmelerin ihtiyaçlarını ve karşılaştıkları sorunları dikkate alarak rekabet edebilirliklerini güçlendirecek şekilde yapılandırılmakta ve bu doğrultuda çeşitli mekanizmalar uygulamaya koyulmaktadır (49).

Dünya ile rekabet edebilir dinamik bir ekonomiye sahip olmayı hedefleyen AB'de, KOBİ'lerin ekonomiye sağladığı katkı tüm üye devletlerce kabul edilmektedir. Bu bağlamda, AB'nin makroekonomik hedefleri doğrultusunda mevcut finansman

mekanizmaları kullanılarak KOBİ'lere yönelik girişimler değerlendirilmekte ve çeşitli programlar uygulamaya koyulmaktadır.

AB'de işletme politikası temelde çok yıllık dönemi içeren programlar dâhilinde gerçekleştirilmekte; bu uygulama daha önceki programların değerlendirilmesini sağlayarak eksikliklerin tamamlanmasını ve yeni hedefler doğrultusunda gerekli değişikliklerin ve düzenlemelerin yapılmasına imkân sağlamaktadır. Bir başka deyişle, izlenen bu işletme politikası, işletmelerin performansının artırılmasına ve üretken girişimci faaliyetlerin teşvik edilmesine yönelik faaliyetler için bir çerçeve oluşturmaktadır.

AB'de KOBİ'ler için gerçekleştirilen faaliyetlere bakıldığında özellikle mali kaynaklara erişim konusu üzerinde ağırlıklı olarak durulduğu ve araştırma geliştirmeye de ayrı bir önem verildiği görülmektedir. Bunun yanı sıra işletmelerin dış pazarlara açılmaları, potansiyel işbirliği alternatiflerini değerlendirmeleri ve bu çerçevede bilgilendirilmeleri de işletme politikası kapsamında yer almakta, KOBİ'lerin idari, mali ve yasal alanda karşılaştıkları zorluklar ve ihtiyaçlarının belirlenmesini hedefleyen çalışmalar da yürütülmektedir.

KOBİ'lerle ilgili çalışmalar çerçevesinde AB'de üzerinde durulan bir diğer önemli konu ise KOBİ'ler arasında en iyi uygulamaların paylaşımının sağlanmasıdır (50).

Tablo 2.1'de Avrupa Birliği üyesi bazı ülkeler ve gelişmiş bazı diğer ülkelerde KOBİ'lerin ekonomiye katkıları verilmiştir.

Tablo 2.1: Bazı Gelişmiş Ülke Ekonomilerinde KOBİ'lerin Payı

Ülkeler	İşletmeler İçindeki Payı	İstihdam Payı	Yatırımlardaki Payı	Üretim Payı	İhracat Payı	Kredilerdeki Payı
ABD	99,7	56,6	38,0	43,0	32,0	42,7
Almanya	99,0	64,0	44,0	49,0	31,1	35,0
Japonya	99,4	81,4	40,0	52,0	38,0	50,0
İngiltere	98,8	36,0	29,5	25,1	22,2	27,2
Güney Kore	97,8	61,9	35,7	34,5	20,2	46,8
Fransa	99,8	63,1	46,0	53,2	23,2	29,0
İtalya	98,0	83,0	52,0	47,0	-	-

Kaynak: OECD, SME and Entrepreneurship Outlook, (2005).

Tablo 2.1'de görüldüğü gibi, gelişmiş ülkelerde KOBİ'ler gerek sayısal, gerekse de istihdam oluşturma gücü açısından ekonomik ve toplumsal düzenin bel kemiğini

oluşturmaktadır. Ele alınan ülkelerin hemen hemen hepsinde toplam işletmelerin neredeyse tamamını KOBİ'ler oluşturmaktadır. ABD'de toplam işletmelerin %99,7'si KOBİ iken, Almanya'da %99, Japonya'da %99,4, İngiltere'de %98,8, G.Kore'de %97,8, Fransa'da %99,8 ve İtalya'da %98'dir. Ükelere göre KOBİ'lerin sağladıkları istihdam oranlarına bakıldığında ABD'de %56,6, Almanya'da %64, Japonya'da %81,4, İngiltere'de %36, G.Kore'de %61,9, Fransa'da %63,1 ve İtalya'da %83'tür. KOBİ'lerin ihracattan almış oldukları paylara göre bakıldığında, ABD %32, Almanya'da %31,1, Japonya'da %38, İngiltere'de %22,2, G.Kore'de %20,2, Fransa'da %23,2'dir. KOBİ'lerin toplam kredilerden almış oldukları paylara bakıldığında ABD %42,7, Almanya'da %35, Japonya'da %50, İngiltere'de %27,2, G.Kore'de %46,8 ve Fransa'da %29'dur.

Avrupa Komisyonun 2013 yılında yayınladığı Türkiye Küçük İşletmeler Raporu'nda AB üyesi 27 ülkede ve Türkiye'de bulunan küçük ve orta büyüklükteki işletmelere ait 2009 yılı temel göstergeleri karşılaştırılmıştır. Bu göstergeler Tablo 2.2'de verilmiştir. Tablodaki verilerden de anlaşıldığı üzere AB üyesi ülkelerde ve ülkemizde KOBİ'ler ekonominin önemli bir kısmını temsil etmektedirler.

Tablo 2.2: AB27-Türkiye Temel KOBİ Göstergeleri

	İşletme Sayısı			İstihdam			Katma Değer		
	Türkiye		AB27	Türkiye		AB27	Türkiye		AB27
İşletme Ölçeği	Sayı	Yüzde	Yüzde	Sayı	Yüzde	Yüzde	Milyar €	Yüzde	Yüzde
Mikro	2.259.062	98.5%	92.2%	4.957.384	55.5%	29.7%	31	27.0%	21.5%
Küçük	20.504	0.9%	6.5%	675.882	7.6%	20.6%	10	8.7%	18.6%
Orta	12.338	0.5%	1.1%	1.275.772	14.3%	17.2%	23	20.0%	18.3%
KOBİ	2.291.904	99.9%	99.8%	6.909.038	77.3%	67.5%	64	55.7%	58.4%
Büyük	2.650	0.1%	0.2%	2.024.132	22.7%	32.5%	51	44.3%	41.6%
Toplam	2.294.554	100.0%	100.0%	8.933.170	100.0%	100.0%	115	100.0%	100.0%

Kaynak: European Commission, SBA Fact Sheet 2013 Turkey, (2013).

Tablo 2.3'te AB üyesi bazı ülkelerdeki KOBİ'lerin ülke ithalatındaki payları gösterilmektedir.

Tablo 2.3: AB Üyesi Ülke KOBİ'lerinin Ülke İthalatındaki Payları

Ülke	İthalat
Lüksemburg	76%
Lihtenştayn	64%
İrlanda	63%
İsviçre	53%
İzlanda	47%
Avusturya	47%
Belçika	45%
Yunanistan	44%
Hollanda	37%
Norveç	36%
İspanya	36%
Almanya	34%
İsveç	31%
Danimarka	30%
Portekiz	28%
İtalya	23%
İngiltere	23%
Fransa	22%
Finlandiya	18%

Kaynak: OECD, SME and Entrepreneurship Outlook, (2005).

2.1.2. KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri

KOBİ'ler, ekonomik yapı özellikleri içinde sanayileşme, sağlıklı kentleşme, bölgelerarası dengesizliğin giderilmesi ve üretim kaynaklarının yerinde ve etkin olarak kullanılması konusunda vazgeçilmez bir unsur oluşturmaktadır.

KOBİ'ler; ekonomimize bir taraftan yatırım, üretim, istihdam, ihracat ve ödedikleri vergiler açısından katkıda bulunurken, diğer taraftan coğrafi açıdan ülkemizin bütün bölgelerine dağılmış olmaları nedeniyle bölgesel kalkınmada son derece önemli roller oynamaktadırlar. KOBİ'ler büyük ölçekli işletmelerin yapamadıkları ya da yapmak istemedikleri yeni fikirlerin, malzemelerin, süreçlerin ve hizmetlerin temel kaynağını oluşturmaktadırlar. Çünkü büyük ölçekli işletmeler ölçek ekonomisinin maliyet avantajından yararlanmak amacıyla makine, araç, gereç ve işgücüne yaptıkları büyük yatırımlar nedeniyle aynı ürünü uzun süre üretmeye bağlı kalmaktadırlar. KOBİ'ler ise, büyük ölçekli yatırımlara bağlı kalmak gibi bir sorunları bulunmamaktadır. Çünkü ölçek ekonomileri küçüktür ve büyük ölçekli işletmelere göre daha esnek bir yapıya sahiptirler (51).

Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, sayıları ve toplam istihdamdaki payları nedeniyle, Türkiye ekonomisinde çok önemli bir role sahiptir.

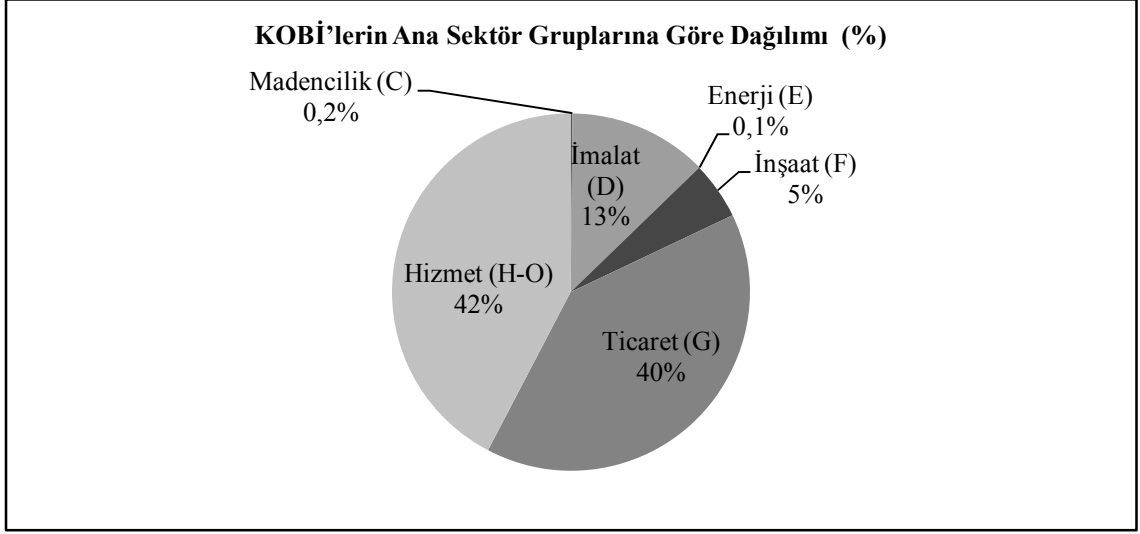
TÜİK Yıllık İş İstatistikleri 2009 yılı verilerine göre tüm girişimlerin sektör ve ölçek bazındaki dağılımı Tablo 2.4'te verilmiştir. Buna göre Türkiye'de toplam işletmelerin %99,9'unu KOBİ'ler oluşturmaktadır.

Tablo 2.4: Sektör ve Çalışan Sayılarına Göre Girişimlerin Dağılımı

Sektör (NACE 1.1)		1-9 Çalışan Olan Girişim Sayısı	10-49 Çalışan Olan Girişim Sayısı	50-249 Çalışan Olan Girişim Sayısı	250+ Çalışan Olan Girişim Sayısı	
C	Madencilik ve taşocakçılığı	4.326	994	301	63	
D	İmalat	364.513	33.152	6.827	1.381	
E	Elektrik, gaz, buhar ve sıcak su üretimi ve dağıtımı	1.545	204	71	47	
F	İnşaat	147.041	16.596	2.000	250	
G	Toptan ve perakende ticaret; motorlu taşıt, motosiklet, kişisel ve ev eşyalarının onarımı	1.242.625	35.897	2.448	345	
HİZMET	H	Oteller ve lokantalar	253.861	6.939	876	191
	I	Ulaştırma, depolama ve haberleşme	550.884	7.398	714	161
	J	Mali aracı kuruluşların faaliyetleri	49.642	1.315	123	62
	K	Gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri	209.366	7.854	1.578	529
	M	Eğitim	8.179	4.185	502	91
	N	Sağlık işleri ve sosyal hizmetler	42.536	2.817	381	85
	O	Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri	209.665	4.395	383	124
Toplam		3.084.183	121.746	16.204	3.329	
Ölçeklerine göre işletmelerin dağılımı		% 95,62	%3,78	%0,50	%0,10	
AB 27'de ölçeklere göre dağılım		% 91,8	%6,4	%1,1	%0,2	

Kaynak: TÜİK Yıllık İş İstatistikleri 2009, European Business Facts And Figures, (2009).

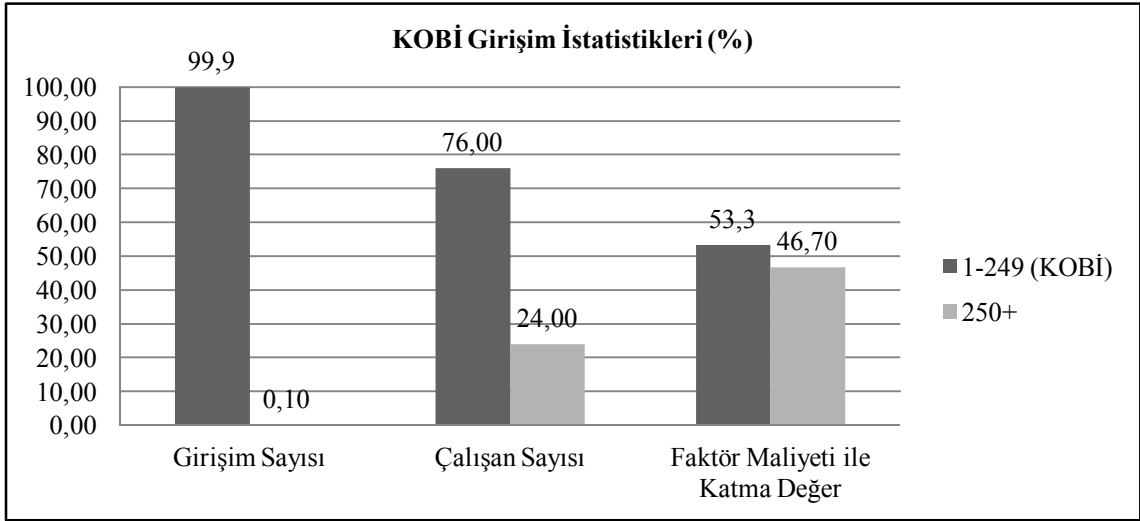
KOBİ'lerin ana sektör gruplarına göre dağılımı Şekil 2.1'de gösterilmektedir. KOBİ'lerin %42'si hizmet, %40'ı ve ticaret ve %13'ü imalat sektöründe faaliyet göstermektedir.

Kaynak: KOSGEB, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013, (2011).

Şekil 2.1: KOBİ'lerin Ana Sektör Gruplarına Göre Dağılımı

TÜİK'in 2013 yılı Kasım ayında yayınladığı Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri 2013 Haber Bülteni'nde yer alan ve 2011 yılı verilerinden oluşan KOBİ'ler ve büyük ölçekli işletmelerin girişim istatistikleri Şekil 2.2'de gösterilmektedir.

Kaynak: TÜİK, Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri 2013, (2013).

Şekil 2.2: TÜİK, Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri

Tablo 2.5'te görüldüğü üzere KOBİ'ler Türkiye'de;

- Toplam istihdamın %76'sını,
- Toplam katma değer %53'ünü,
- Toplam satışların %63'ünü,

- Toplam yatırımların %53,7'sini oluşturmaktadır.

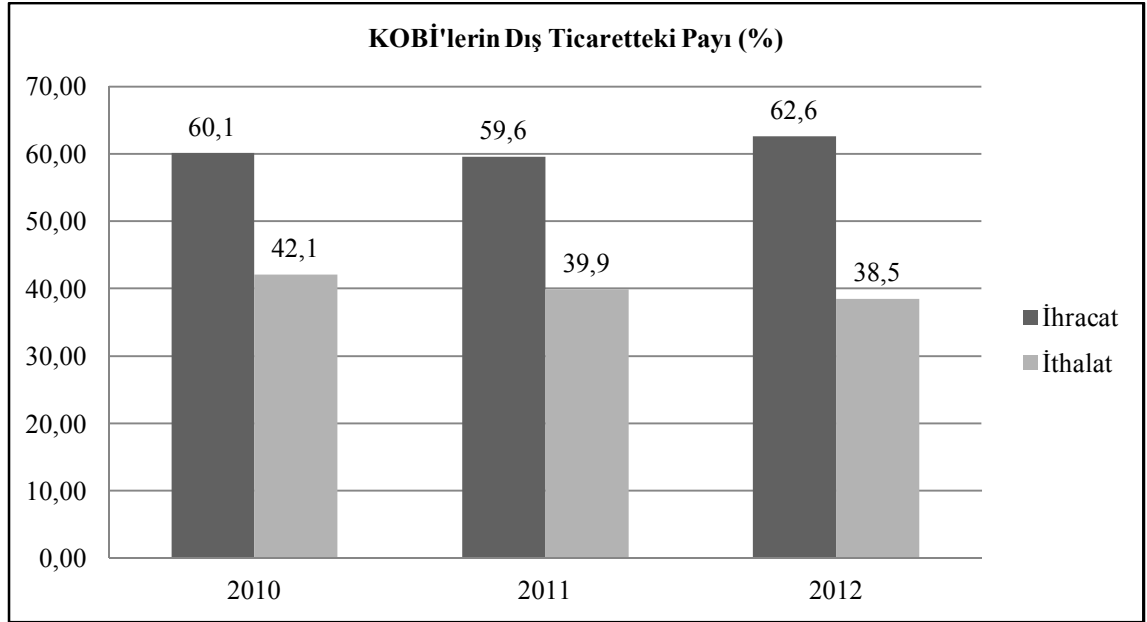
Ayrıca BDDK'nın 2011 yılı verilerine göre KOBİ kredilerinin toplam krediler içindeki payı %23,9'dur.

Tablo 2.5: KOBİ'lerin Ekonomideki Payının Yıllar İçindeki Seyri

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Toplam istihdam içindeki pay (%)	80,6	79,4	78,5	78,0	77,8	77,0	76,0
Toplam katma değer içindeki pay (%)	58,5	57,3	56,2	55,2	51,5	52,2	53,0
Toplam satışlar içindeki pay (%)	69,4	67,4	67,2	65,5	64,8	64,0	63,0
Toplam yatırım içindeki pay (%)	62,0	44,6	44,6	50,0	41,1	47,4	53,7

Kaynak: TÜİK, Sanayi ve Hizmet İstatistikleri, (2013).

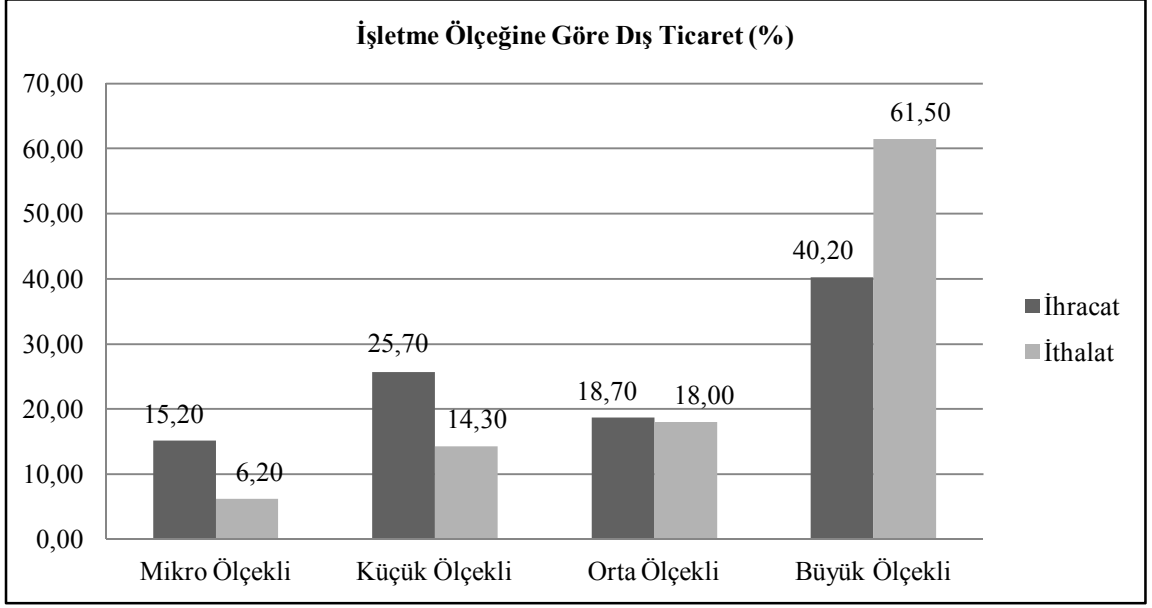
Şekil 2.3'te 2010-2012 yılları arası KOBİ'lerin dış ticaretteki payı verilmiştir. TÜİK verilerine göre 2012 yılında ihracatın %62,6'sı, ithalatın ise %38,5'i KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilmiştir. İhracatta mikro ölçekli işletmelerin payı %20,6 olurken, küçük ölçekli işletmelerin payı %24,3, orta ölçekli işletmelerin payı ise %17,7 olarak gerçekleşmiştir.

Kaynak: TÜİK, Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri 2013, (2013).

Şekil 2.3: KOBİ'lerin Dış Ticaretteki Payı

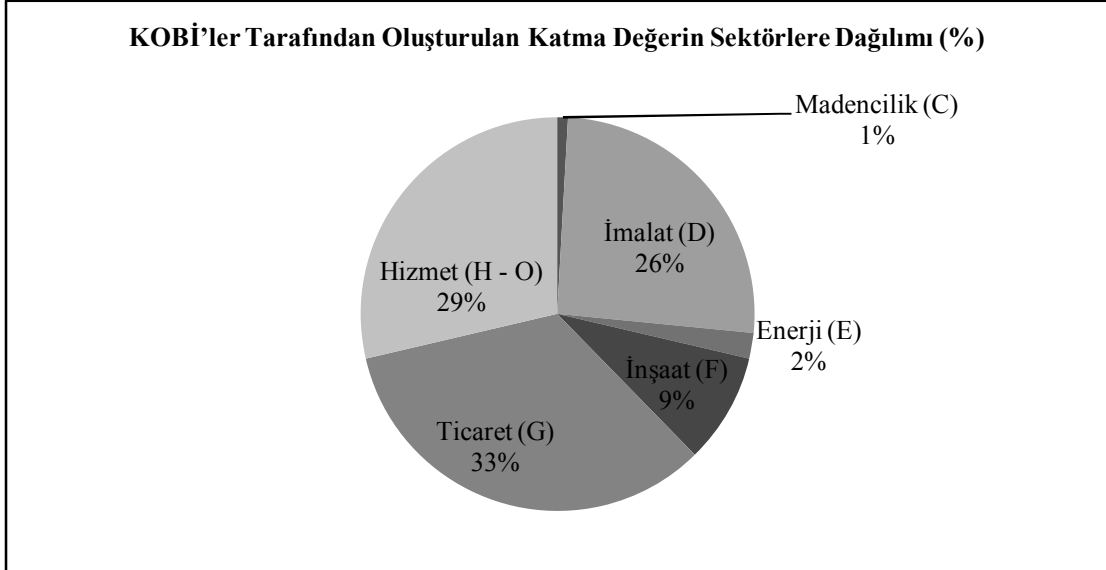
Şekil 2.4'te ise 2012 yılında çalışan sayısına göre dış ticaret oranları verilmiştir. 2012 yılında İthalatta mikro ölçekli işletmelerin payı %6,2, küçük ölçekli işletmelerin payı %14,3 ve orta ölçekli işletmelerin payı %18 olmuştur (52).

Kaynak: TÜİK, Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri 2013, (2013).

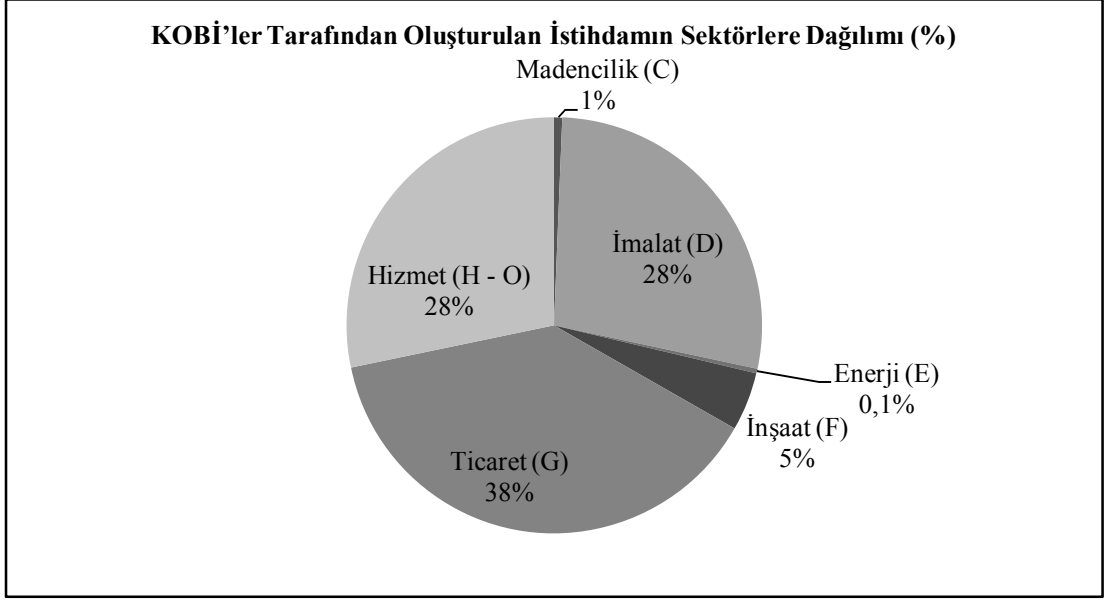
Şekil 2.4: KOBİ'lerin İşletme Ölçeğine Göre Dış Ticaret Oranları

KOBİ'ler tarafından oluşturulan katma değer, istihdam ve ihracatın sektörlere göre dağılımı sırasıyla Şekil 2.5, Şekil 2.6 ve Şekil 2.7'de verilmiştir. Hizmet sektörü toplam istihdam ve katma değer içinde önemli paya sahipken, toplam ihracattaki payı %3'te kalmaktadır.

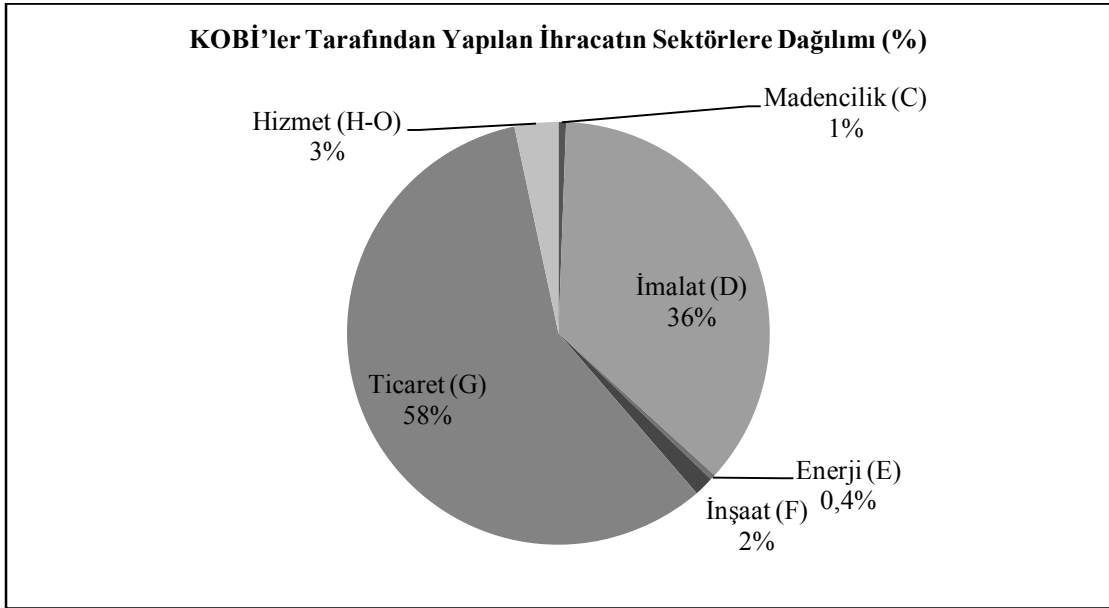
Kaynak: TÜİK, Sanayi ve Hizmet İstatistikleri 2009, (2012).

Şekil 2.5: KOBİ'ler Tarafından Oluşturulan Katma Değerin Sektörlere Dağılımı

Kaynak: TÜİK, Sanayi ve Hizmet İstatistikleri 2009, (2012).

Şekil 2.6: KOBİ'ler Tarafından Oluşturulan İstihdamın Sektörlere Dağılımı

Kaynak: TÜİK, Sanayi ve Hizmet İstatistikleri 2009, (2012).

Şekil 2.7: KOBİ'ler Tarafından Yapılan İhracatın Sektörlere Dağılımı

Şekil 2.6 ve Şekil 2.7'de KOBİ'lerce oluşturulan toplam katma değer ve ihracatta en büyük payı aldığı görülen ticaret sektörü, Tablo 2.6'da çalışan başına düşen katma değer açısından tüm sektörler içinde son sırada yer almaktadır.

Tablo 2.6: KOBİ'lerde Sektörel Bazda Çalışan Başına Düşen Katma Değer ve İhracat

Sektör (NACE 1.1)	Çalışan başına yıllık katma değer - TL (2008)	Sıralama	Çalışan başına yıllık ihracat USD (2007)	Sıralama
Madencilik (C)	28.624,2	2	7.203,9	4
İmalat (D)	19.543,3	4	11.587,1	3
Enerji (E)	239.424,3	1	14.631,2	1
İnşaat (F)	22.262,0	3	1.496,7	5
Ticaret (G)	17.335,2	6	12.121,3	2
Hizmet (H-O)	18.075,8	5	908,5	6

Kaynak: TÜİK, Sanayi ve Hizmet İstatistikleri 2009, (2012).

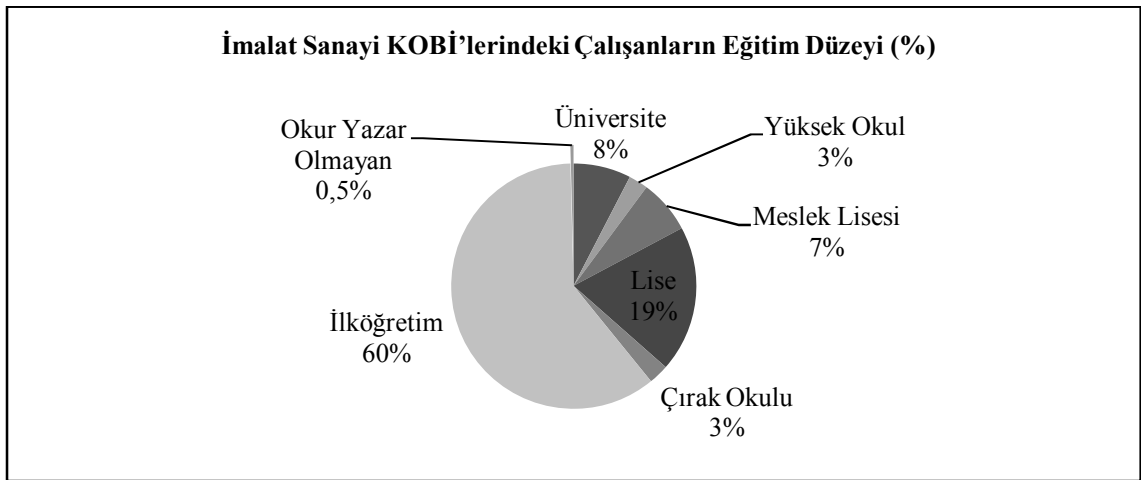
KOSGEB Veritabanında kayıtlı imalat sanayi KOBİ'lerine ilişkin verilere göre, işletmelerin üst yöneticilerinin %69,52'si aynı zamanda işletme sahibidir. İşletme sahiplerinin eğitim durumu Tablo 2.7'ye de gösterilmektedir.

Tablo 2.7: KOBİ Ölçeğindeki İmalat Sanayi İşletme Sahiplerinin Eğitim Düzeyi

Eğitim düzeyi	Yüzde
Doktora	%0,44
Yüksek Lisans	%4,10
Üniversite	%28,57
Lise	%29,27
İlk-Orta	%35,97

Kaynak: KOSGEB, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013, (2011).

KOSGEB Veritabanında kayıtlı imalat sanayi KOBİ'lerindeki çalışanların eğitim düzeyinin gösterildiği Şekil 2.8'de toplam çalışanların %63,5'inin lise altı eğitim düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Kaynak: KOSGEB, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013, (2011).

Şekil 2.8: İmalat Sanayi KOBİ'lerindeki Çalışanların Eğitim Düzeyi

İşletme sahiplerinin yaşları ile ilgili Tablo 2.8’de bulunan verilere göre, KOBİ ölçeğindeki işletmelerin sahiplerinin yaş ortalaması 41’dir. İşletmelerin %81,52’sinin sahibi 50 yaşının altındadır.

Tablo 2.8: KOBİ Ölçeğindeki İmalat Sanayi İşletme Sahiplerinin Yaş Ortalamaları

Yaş aralığı	Yüzde
18-30	%14,68
31-40	%36,10
41-50	%30,74
51-60	%12,80
61-95	%3,28

Kaynak: KOSGEB, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013, (2011).

2.2. KOBİ’LERİN KARŞILAŞTIKLARI SORUNLAR

Son yıllarda hızlanan küreselleşme ile dünya, tek bir pazara dönüşme yolunda hızla yol almaktadır. Teknoloji ve bilişim sektörünün gelişmesi, gümrüklerin esnek hale gelmesi veya tamamen kalkması ile yerel pazar tanımı da geçerliliğini hızla kaybetmektedir. Ancak bu duruma hazırlıksız yakalanan KOBİ’ler hayatlarını, ülkeler ise ekonomik canlılığı devam ettirebilmek için bazı önlemler almak zorundadırlar. Bu sorunlara karşı alınan önlemlerin yetersizliği, sorunların ağırlığını gün geçtikçe artırmaktadır. Sınırlı bir sermaye ve güce sahip olan bu işletmeler, çoğu zaman sahip oldukları sermaye ve güçle sorunlarını çözemez durumda kalmaktadırlar.

Ülkemizde KOBİ’ler özellikle, 1996 yılında başlayan Gümrük Birliği süreci ile yoğun rekabet ortamına girmiştir. Bunun yanında, Asya ülkelerinin rekabet baskısı, özellikle imalatçı KOBİ’lerin rekabet gücünü zayıflatmıştır.

Bu zor rekabet koşulların yanında KOBİ’lerin yapısal özelliklerinden kaynaklanan bazı sorunlarında bulunmaktadır. KOBİ’lerde girişimcilik, yöneticilik ve mülkiyetin aynı kişide, yani işletme sahibinde toplanmasının, onların en önemli özelliği olduğunu üst bölümlerde aktarmıştık. İşte KOBİ’lerin bu özelliği, onların en önemli sorununu da beraberinde getirmektedir. Çünkü bir işletme kurabilmek için gerekli paraya sahip olan herkes kendisini birer girişimci, hatta yönetici olarak görmektedir. Öte yandan, KOBİ’lerde yönetimin profesyonel yöneticilere devredilmesi de, çoğu zaman mali imkânsızlıklar nedeni ile ya da işletme sahiplerinin tek karar mekanizması olmak ve

kontrolü kaybetmek istememe gibi geleneksel düşünceleri yüzünden mümkün olamamaktadır (53).

Bu bölümde KOBİ'lerin, yapısal özelliklerinden ve dış çevreden kaynaklanan sorunlarına yer verilmiştir.

2.2.1. Finansman Sorunu

KOBİ'lerin karşılaştığı en önemli sorunların başında finansman sorunu gelmektedir. Finansman güçlüğü KOBİ'ler için çoğu kez daha kuruluş aşamasında başlamakta ve yaşamları boyunca da faaliyetlerini ve gelişmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. İşletme yöneticilerinin yönetsel yeteneklerinin, özellikle de finansal yönetim konusundaki bilgi ve deneyimlerinin eksikliği diğer işletme sorunlarının da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. KOBİ'lerin hemen hepsinde, sahip/yöneticiler teknik kökenli olduğundan, finansman ve muhasebe konusunda çok az bilgiye sahiptirler. Bu tür bilgileri, uzman kişilerden sağlama istek ve imkânları da sınırlıdır. Dış pazarlara açılma konumunda olan KOBİ'lerin finansman ihtiyaçları daha da artmaktadır. Çünkü onların çeşitli kaynaklardan fon sağlanması büyük ölçekli işletmelere göre daha zordur (54).

Kâr oranları düşük olan KOBİ'ler, dış finansman ihtiyacını karşılamak için başvurdukları en önemli araç olan bankalar ile olan ilişkilerinde de birtakım bürokratik uygulamalar, ödeyemeyeceği kadar yüksek faiz oranları ve uygun ödeme koşullarının olmaması gibi bazı sorunlarla karşılaşabilmektedirler.

KOBİ'lerin özellikle yeni yatırım ve işletme sermayesi olarak değerlendirebilecekleri kredilerden mahrum bırakılması KOBİ'lerde satın alma, üretim, yönetim ve pazarlama sorunlarını doğurmaktadır (55).

Ülkemizde de KOBİ'lerin ekonomi içindeki ağırlığına rağmen kredi kullanım oranları oldukça düşük seviyelerde seyretmektedir. 2011 yılı TÜİK verilerine göre küçük ve orta büyüklükteki işletmeler toplam girişim sayısının %99,9'unu, istihdamın %76'sını, maaş ve ücretlerin %53'ünü, cironun %63'ünü, faktör maliyetiyle katma değer %53,3'ünü ve maddi mallara ilişkin brüt yatırımın %53,7'sini oluştururken, 2011 yılı BDDK verilerine göre KOBİ'lerin, bankacılık sektörü toplam kredi hacmindeki payı yüzde sadece %23,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu verilerden de anlaşıldığı üzere KOBİ'ler, istihdam başta olmak üzere ekonomik göstergelerin önemli

bir bölümünü karşılıyor olmalarına rağmen; banka kredilerinden yararlanma konusunda yeterli seviyede değillerdir.

Gelişmiş ülkelerdeki durum incelendiğinde ise farklı bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Nitekim banka kredilerinin KOBİ'ler tarafından kullanım oranları Japonya'da %50, Amerika Birleşik Devletlerinde %47,7, Güney Kore'de %46,8, Almanya'da %35, İngiltere'de %27,2 olarak görülmektedir (56).

2.2.2. Organizasyon ve Yönetim Sorunu

KOBİ'lerde genellikle girişimcilik, mülkiyet ve yöneticilik tek kişide yani işletme sahibinde toplanmıştır. KOBİ'lerde bütün yetki ve sorumlulukların tek kişide toplanmasının bazı yararları olduğu gibi olumsuz yanları da vardır. Bunların başında işletme fonksiyonları çeşitlendikçe ve karmaşıklaştıkça KOBİ sahiplerinin yetersiz kalması gelmektedir. Bu durumda işletme sahibi, yönetici, muhasebeci, satış elamanı, finans ve insan kaynakları planlayıcısı, üretim sorumlusu gibi birçok rolü üstlenmek zorunda kalmaktadır. Fakat KOBİ sahipleri bu rollerin gerektirdiği bilgi ve donanım çoğu zaman sahip olamamaktadırlar. İşletme sahibi ihtisas ve tecrübe getiren bu rollerin hakkını verememesi ve yetkilerini paylaşmaya yanaşmaması sonucu, işletmenin başarısızlığı hatta batması gibi risklerle karşı karşıya gelmektedir (57).

İşletmelerin başındaki yöneticilerin sadece yöneticilik vasıflarına haiz olması yeterli olmayıp, aynı zamanda liderlik özelliklerinin de baskın olması istenilen neticeleri elde etmek için gereklilik arz etmektedir. KOBİ'lerde hem yöneticilik hem de liderlik tiplerine uygun bir idarecilik anlayışının olması işletme başarısını arttırmaktadır.

2.2.3. Üretim Sorunu

Günümüzde pazarların genel görünümü ve yapısı, tüketici tercihleri doğrultusunda tüketiciler tarafından belirlenmekte ve hızla değişen bu tercihler karşısında değişik ürünler sunabilmek günümüz rekabetinin temelini oluşturmaktadır. Bu noktada üretim çeşitsizliği ve kapasite yetersizliği KOBİ'ler açısından bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

KOBİ'ler, sermayeleri sınırlı olduğu için, pazar şartlarının gerektirdiği stokları bulduramamaktadırlar. İstenilen yere taşıma, depolama gibi, büyük ölçekli işletmelerin yararlandığı araçlardan yararlanamamaktadırlar. KOBİ'lerin üretim işlevine

ilişkin sorunlarından biri de, fason üretim planında karşılaşılan güçlüklerdir. Özellikle ülkemizde KOBİ'lerin en önemli sorunlarından biri de bu konuda yaşanmaktadır. Bu durum, KOBİ'leri büyük ölçekli işletmelere mahkûm etmekte ve onlar karşısında savunmasız bırakmaktadır.

Üretimde karşılaşılan bir diğer sorun ise teknolojiden kaynaklanmaktadır. Bilgi işlem teknolojisinin yönetim, üretim ve dağıtım alanlarındaki etkinliğinin artması, işletme bazında yeni örgütsel düzenlemelere gidilmesi ve değişen tüketici talebi karşısında üretim sistemlerinin daha esnek bir yapıya kavuşturulması bu dönüşümün en temel özelliklerindedir. Tüketici talebi artık daha kaliteli ve üstün tasarımlı farklılaşmış ürünlere yönelmektedir (58).

Üretim sorunu, belirli bir işletmede var olan diğer bütün sorunlarla doğrudan veya dolaylı olarak bir etkileşim içerisindedir. Bu açıdan üretim sorunlarının çözümü diğer sorunların çözümüne de katkı sağlamaktadır (59).

2.2.4. Tedarikleme ve Pazarlama Sorunu

Tedarikleme; imalatta girdi olarak kullanılan hammaddenin sağlanması olarak tanımlanmakta olup, işletmede üretimle iç içe olan bir süreçtir. İmalatçı KOBİ'lerin hammadde temini aşamasında değişken piyasa koşullarında karşılaştıkları sorunlardan birisi de tedarikleme sorunudur (60).

KOBİ'lerin çeşitli malzemelere ilişkin sipariş hacmi büyük ölçekli işletmelere göre daha düşük seviyelerde kalmaktadır. Bu işletmeler, büyük ölçekli işletmelere göre finansman ve çalışma sermayesi bakımından daha kısıtlı imkânlarla sahip olduklarından malzeme alırken sipariş miktarlarında, kısıtlamaları da göz önüne alarak sipariş vermek zorunda kalmaktadır.

KOBİ'ler genel olarak sipariş tarzı üretim yaptıklarından, ihtiyaç duydukları malzemeler, alacakları siparişe göre değişir. Sürekli olarak aynı malzemeyi kullanmadıklarından uzun vadeli malzeme tedariklerine gidemezler. Çoğu zaman mali durumları da büyük çaplı alımlara izin vermez. Bu nedenle bu işletmelerde istenilen malzemenin, istenilen miktarda ve istenilen zamanda tedarikinde büyük güçlüklerle karşılaşılır. Bu güçlüklerin aşılması ancak malzemeye yüksek fiyat ödemekle veya malzeme standartlarına ilişkin toleransları geniş tutmakla mümkün olabilmektedir. Bu ise, hem maliyet ve hem de kalite yönünden fedakârlık gerektirebilmektedir (61).

Pazarlama konusu KOBİ'ler için işletme sahibinin tecrübeleri, bilgisi ve becerisiyle yürütülmeye çalışılan, fakat genellikle önemsenmeyen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. KOBİ'lerin pazarlama konusundaki yetersizliği, hem iç pazarlarda hem de dış pazarlarda karşılaşılan problemlerin kaynağını oluşturmaktadır. İşletme sahipleri satış ve pazarlama kavramlarını eş anlamlı olarak kullanmakta ve geleneksel metotlarla ürün ve hizmetlerini pazarlamaktadırlar (62).

KOBİ'ler, değişen sosyo-ekonomik koşullar altında müşteri tercihlerindeki hızlı değişimi takip etmede ve bu değişime ayak uydurmada yetersiz kalmaktadırlar. Tüketici tercihlerini takip etmede yetersiz kalan KOBİ'ler, ciddi sorunlarla karşı karşıya kalarak, başarısız olmaktadır. Bilgi eksikliğinin sebebi ise kısıtlı mali imkânların da etkisiyle pazar araştırmasının yapılamaması olarak karşımıza çıkmaktadır (63).

2.2.5. İhracat İle İlgili Sorunlar

İhracata yönelmiş firmaların ihracatlarını geliştirme kapsamında karşılaştıkları başlıca sorunlar arasında kalite kontrolü ve standardizasyon bulunmaktadır. Ayrıca fiyat/maliyet ilişkisini doğru kuramamaları da bir sorun kaynağıdır. Temelde, ihracatta KOBİ'lerin kronik sorunları, ihracat pazarlaması yönetimi düşüncesinin ve yaklaşımının uygulanamamasından kaynaklanmaktadır. KOBİ'lerin ihracat sorunları kendi arasında; KOBİ'lerin ulusal düzeyde ve işletme düzeyinde karşılaştıkları sorunlar olarak iki farklı grupta ele alınabilir (64).

KOBİ'lerin ulusal düzeydeki ihracat sorunları aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- KOBİ'leri ihracata yöneltmek veya ihracatlarını geliştirmek için planlı bir strateji izlenmemesi,
- Küçük sanayi sektörünü geliştirmeyi ve bu sektörün ihracata katkısını artırmayı hedefleyen amaçların açıkça ortaya konmaması,
- Mevcut amaçların küçük sanayi sektörünün ihracatının gerçekleştirilmesine yönelik olmaması,
- KOBİ'leri desteklemek için belirlenmiş bir hedef olsa dahi alınan önlem ve uygulamaların bu amaca uygun olmaması,
- KOBİ'ler için talep piyasasını koordine edecek bir kuruluşun olmaması,
- İç piyasa şartlarının dış piyasaya göre daha cazip olması,
- İhracatta mevcut uygulamaların KOBİ'lerin aleyhine işlemesi,

- Bürokratik engeller,
- Teşvik tedbirlerinin yetersizliği.

KOBİ'lerin işletme düzeyinde karşılaştıkları ihracat sorunları şunlardır;

- İhracata yönelik üretimin finansmanı için kredi bunla zorluğu,
- Ucuz ve kaliteli hammadde bulma güçlüğü,
- İhracat pazarlaması faaliyetlerinin sınırlı kaynaklar sebebiyle karşılanamaması,
- Satış geliştirme, tanıtım faaliyetlerinin mali açıdan çok külfetli olması.
- Kalite düşüklüğü ve ürünlerin standardizasyonunun olmaması,
- Dış fiyatlamada yanlışlıklar,
- Rakiplerin yeterince tanınmaması,
- Hatalı pazarlama stratejileri,
- İhracat konusunda bilgi ve eleman eksikliği,
- İhracata yönelik üretim için kapasite yetersizliği,
- Zor ve riskli olarak kabul edilen dış pazarlar konusunda psikolojik engeller,
- Dış ticaret organizasyonlarının yeterince yardımcı olmaması.

2.2.6. Muhasebe Yönetimi İle İlgili Sorunlar

Özellikle küçük ölçekli işletmelerde, muhasebe kayıtları sadece yasal bir yükümlülük olarak algılanabilmektedir. Buradaki muhasebe kayıtlarının, işletmenin gelecekteki özellikle finansal yapılanması için gerekli kaynakları oluşturduğu düşünülmeyebilmektedir.

Muhasebe işlevlerinde bilgi işlem teknolojilerinin kullanımı orta büyüklükteki işletmelerin bir kısmında kabul görmüşken, bir kısım küçük ve orta büyüklükteki işletme yönetimi, bu sistemleri uygulayabilecek teknik eleman eksikliği ile beraber parasal kaynak yetersizliği üzerinde durmaktadır (65).

2.2.7. Ar-Ge İle İlgili Sorunlar

Büyük ölçekli işletmeler, yeni mal ve üretim süreçlerinin ortaya çıkarılmasına yönelik sistemli ve bilinçli çalışmalar yapabilmekte iken bu olgular KOBİ'ler açısından oldukça kısıtlıdır. Gelişen endüstriyel yapılanmalar, küresel rekabet, değişen tüketici zevk ve alışkanlıkları vb. gelişmelerin KOBİ'ler açısından izlenebilmesi pek mümkün olmamaktadır.

Orta büyüklükteki işletmelerden ancak bir kısmının Ar-Ge çalışmalarına yönelip, ilgili verilere ulaşabilmeleri, bilgileri anlamlı hale getirebilmeleri, teknolojik yenilikleri izleyebilmeleri, temel araştırma ve uygulamalı araştırma yapabilmeleri ve nihayet geliştirme eylemlerinde bulunabilmeleri olasıdır. Özellikle küçük ölçekli işletmeler pazara ilişkin nedenler, toplumsal nedenler ve örgütsel nedenlerle Ar-Ge departmanı kurmayı düşünseler bile, buna ilişkin program ve bütçe oluşturamayabilirler. Ar-Ge ile ilgili sorunlar kapsamında teknolojik gelişmelerin yadsınamaz bir yeri vardır. Ülkemizde ki KOBİ'ler, yenilik ve değişen teknolojiler karşısında yetersiz kalmakta ve bu konuda imkânları değerlendirememektedir (66).

BÖLÜM 3 KOBİ'LERE SAĞLANAN DESTEKLER VE KOSGEB

Küçük ölçekli işletmeler, sanayi devrimi ile fabrikalar ve seri üretim ortaya çıkıncaya kadar temel üretim birimleri olarak faaliyet göstermişlerdir. Ölçek ekonomilerinin avantajlarının üretimi büyük ölçekli işletmelere kaydırmasından sonra bile, kendilerine özgü avantajları sebebiyle, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, ülkelere göre farklılıklar göstermekle beraber önemlerini korumuşlardır. Gelişmiş ülkelerde büyük ölçekli işletmelerin tartışılmaz ekonomik ağırlığına ve küçük işletmeleri rekabet dışı bırakmalarına rağmen, sermaye birikiminin yeterli olmadığı, bankacılık sisteminin yeterince gelişmediği ülkeler başta olmak üzere KOBİ'ler, üretim ve istihdam açısından dünya ekonomisine katkıda bulunmayı sürdürmüşlerdir.

Çalışmanın önceki bölümlerinde KOBİ'lerin ekonomilerdeki yerinden ve öneminden bahsedilmişti. Bu bölümde ise KOBİ'lerin desteklenmesinin önemi ve Türkiye'de KOBİ'lere sağlanan destekler üzerinde durulacak, ülkemizde KOBİ'ler ve KOBİ destekleri üzerine bir ihtisas kuruluşu olan Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) ve destekleri hakkında bilgi verilecektir.

3.1. KOBİ'LERİN DESTEKLENMESİ

Gelişmiş ekonomiler incelendiğinde, 2 nci Dünya Savaşı öncesinde, büyük sermaye gerektiren ve yüksek teknoloji içeren sanayi yatırımlarının ön plana çıktığı, standart, hızlı ve seri imalat yapılarak üretim maliyetlerinin asgariye indirilmesinin amaçlandığı görülmektedir. Bu sebepten dolayı ihtisaslaşmayı ve seri imalatı gerektiren, büyük sanayi yatırımları için önemli olan teknolojilerin kullanılabilmesi için bir takım destekler verilmiştir.

Ancak, büyük ölçekli işletmelerin hantal yapıları nedeniyle zamanla yaşanan ekonomik değişime ayak uyduramamaya başladıkları görülmüştür. Esnek yapıları sayesinde ekonomideki değişime adapte olan KOBİ'ler ise giderek önem kazanmaya başlamışlardır. KOBİ'lerin istihdam içerisindeki payı, ülkeleri bu kesimi korumaya yönelik tedbirler almaya itmiştir. Bu dönem 2 nci Dünya Savaşı sonrası rastlamaktadır. Savaş sonrası dönemde, tüm dünyada, KOBİ'leri desteklemek için politikalar geliştirilmiştir ve onların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik destekler sağlanmaya başlanmıştır.

Özellikle 1970'lerden itibaren gelişmiş ülkelerde başlayan durgunluk ve krizlerin büyük ölçekli işletmeleri iflaslara ve küçülmeye zorlamasından sonra bu işletmelerin doğasından gelen birçok avantajlar ilginin KOBİ'lere yönelmesini sağlamıştır.

Büyük ölçekli işletmelerin kitlesel işçi çıkarmaları ve kapanan fabrikalar nedeniyle artan işsizlik oranları, üretimin daha küçük ölçekli işletmelerde devam ettirilmesi politikası ile önlenmeye çalışılmıştır. Bu nedenle küçük girişimlerin teşviki ve desteklenmeleri, ülke ekonomileri bakımından yaşamsal önem kazanmıştır. Küçük desteklerle büyük istihdam oluşturulmuş, entegre büyük sanayi işletmelerinden bir kısmının devre dışı kalması yüzünden tüm sektörün muhtemel çöküşünü önleyen KOBİ'ler kurtarıcı haline gelmiş, yıkımın büyümesini engellemişlerdir.

İşte bu süreçte KOBİ'lerin desteklenmesi, ulus devletler için bir ekonomik görev haline gelmiştir. Ekonomik gelişmenin motoru olarak kabul edilen küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin karşılaştıkları sorunları tek başlarına çözmekte zorlanmaları nedeniyle, devletler ya doğrudan kendi kuruluşları eliyle ya da bu işletmelerin örgütlenmelerine yardımcı olmak suretiyle, ekonomilerine canlılık sağlamaya çalışmaktadırlar (67).

KOBİ'lerin öneminin farkına vardıldıktan sonra devletler onları desteklemek için politikalar geliştirmiş ve KOBİ'lerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik destekler sağlamaya başlamışlardır. Bu destekleri KOBİ'lere ulaştırabilmek için ülkeler hizmet ağlarını mümkün olduğu kadar geniş bir şekilde oluşturmaya çalışmışlardır.

KOBİ destek sistemlerinin oluşturulmaya başlandığı yıllardan 1990'lı yıllara uzanan süreçte farklı ülkeler farklı bölgelerde farklı destek çeşitleriyle KOBİ'lerin ayakta kalmasını ve gelişmesini sağlamak üzere programlar oluşturmuş bu programlarla ekonomiyi ayakta tutmanın yollarını aramışlardır. Bu çerçevede başta gelişmiş ülkeler

olmak üzere tüm ülkeler, ekonomi stratejilerini KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunabilmesi için elverişli ekonomik ortamı oluşturacak politikalar geliştirmek üzere değiştirmişlerdir.

Günümüzde ise artık KOBİ politikaları yerel olmaktan çıkıp uluslararası nitelik kazanmıştır. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler kendi KOBİ'lerini, dolayısıyla kendi Pazar paylarını koruyabilmek için birbirlerinin KOBİ destek programları üzerinde belirleyici ve hatta sınırlayıcı tedbirler alma yolunda uluslararası düzeyde kararlar almışlardır. Bu çerçevede ulusal ve uluslararası KOBİ hizmet ve destek politikaları yeniden yapılandırılmakta olup, temel olarak KOBİ'ler için uygun iş ortamının oluşturularak, onların iç ve dış pazarlarda rekabet düzeylerinin artırılması amaçlanmaktadır (68).

KOBİ'lerin geliştirilmesi ve desteklenmesine yönelik yapılanmaların neredeyse tamamı kamu kesimi tarafından yapılmakta ve öncelikle KOBİ'lerin her türlü finansman, eğitim, danışmanlık ve teknolojik talebini karşılayacak yapılanmalar oluşturulmaktadır (69).

KOBİ'lere yönelik politikalar üzerinde önemle durulmasının nedeni, istihdam oluşturma ve artırma kapasitelerinin fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Uzun bir süre boyunca KOBİ'lerin tümüne yönelik istihdam artırıcı politikalar uygulanıp, destekler sağlandıktan sonra, politika yapıcılar artan bir şekilde KOBİ'lere bir bütün olarak yaklaşmanın ekonomi ve sosyal sınırlamalarının farkına varmaya başlamışlardır (70).

Yeni işlerin büyük bölümünün, KOBİ'lerin küçük bir kısmı tarafından yapılması, son zamanlarda KOBİ'ler arasında büyüme eğilimi olanlara odaklanma yönünde bir anlayışı da beraberinde getirmektedir. Bu anlayış destek türlerinde ki değişimler izlendiği zaman kendisini daha iyi gösterir. Ülkeleri bu anlayışa götüren sebep ise tüm KOBİ'lere destek sağlamanın etkin ve verimli olmadığı zamanla ortaya çıkmasıdır. Ayrıca kaynakların sınırlı olması nedeniyle büyüme ve istihdam oluşturma potansiyeli fazla olan KOBİ'lere destek vermek ekonomik olarak daha fazla geri dönüş sağlamaktadır.

3.2. TÜRKİYE'DE KOBİ'LERE SAĞLANAN DESTEKLER

Türkiye'de KOBİ'lere yönelik olarak çeşitli kurumlar tarafından farklı amaçlara hizmet eden destek ve teşvik programları uygulanmaktadır. Bu programların, hibe, geri ödemeli destek, vergisel avantaj, doğrudan kredi ve kredi kullanımına yönelik destekten oluşan araçları kullandığı görülmektedir.

Türkiye'de KOBİ politikasının oluşturulması ve uygulanması süreçlerinde yer alan başlıca kurumlar ve rolleri aşağıda belirtilmiştir (71);

- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı: Sanayi ve KOBİ politikalarının oluşturulması ve yönlendirilmesi, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri, teknoloji geliştirme bölgelerinin kuruluş ve işleyiş süreçlerinin koordinasyonu, esnaf ve sanatkârlar ile sektörlere ilişkin stratejilerin hazırlanması.
- Maliye Bakanlığı: Vergisel teşviklerin uygulanması.
- Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı (DPT): Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda yer alan KOBİ'lere ilişkin politikaların hazırlanması ve uygulanmasının koordine edilmesi.
- Hazine Müsteşarlığı: Yatırım teşviklerinin belirlenmesi ve uygulanmasının koordinasyonu, devlet desteklerinin izlenmesi.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı: Serbest bölgelerin kurulması ve organizasyonu, dış ticaretin arttırılmasına yönelik desteklerin uygulanması.
- TÜBİTAK: Kamu ve özel sektör Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi.
- KOSGEB: KSEP'in hazırlanması ve yürütülmesinin koordinasyonu, KOBİ'lerin yönetim becerilerinin, kurumsal yetkinliklerinin, Ar-Ge ve yenilik yapma kapasitelerinin desteklenmesi ve geliştirilmesi, KOBİ'ler arasındaki işbirliklerinin desteklenmesi, girişimcilik kültürünün yaygınlaştırılması ve girişimciliğin desteklenmesi, KOBİ'lerle ilgili konularda uluslararası işbirliklerinin gerçekleştirilmesi, KOBİ'lerin finansmana erişim ve sermaye piyasalarına giriş konularında desteklenmesi.
- Ekonomi Koordinasyon Kurulu: Devlet yardımları politikalarının tespitinde, uygulanmasında ve güncelleştirilmesinde koordinasyonu sağlamak.
- TOBB ve TESK: KOBİ'ler ile esnaf ve sanatkârlara ilişkin politika ve proje geliştirme platformlarında görev alarak Birliğin ve Birliğe bağlı odaların ve

üyelerinin görüşlerinin ve katkılarının çalışmalara yansıtılması, sektör meclisleri oluşturarak sektörel sorunlara ilişkin araştırma ve çözüm geliştirme çalışmalarının yürütülmesi (TOBB), KOBİ'lere ve esnaf-sanatkârlara yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerinin yürütülmesi.

- Kalkınma Ajansları: Düzey 2 bölgelerindeki 26 ajans ile bölgesel çapta proje bazlı desteklerin uygulanması, bölge planlarının hazırlanması.
- TTGV: Özel sektörün Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin desteklenmesi.
- Halk Bankası: Esnaf, sanatkâr ve KOBİ'lere uygun koşullarda kredi verilmesi.
- Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. (EXIMBANK): İhracata yönelik üretim yapan imalatçıların kredi, sigorta ve garanti programları ile desteklenmesi.
- Kredi Garanti Fonu A.Ş. (KGF): KOBİ'lerin bankalardan aldığı krediler için kredi kefalet hizmeti verilmesi.
- TESKOMB: Halk Bankası tarafından esnaf ve sanatkârlara kullandırılan krediler için kefalet hizmeti verilmesi.
- KOBİ Girişim Sermayesi ve Yatırım Ortaklığı A.Ş.(KOBİ A.Ş.): KOBİ'lere sermaye katkısında bulunarak risklerine ortak olunması.

Uygulanan destek ve teşvik programlarının destek grubu ve ilgili kurum bazında dağılımı Ek A'da bulunan KOBİ'lere Yönelik Destek ve Teşvikler Tablosu'nda verilmiştir.

3.3. KOSGEB ve KOSGEB DESTEKLERİ

Özellikle dünyada son yıllarda önem kazanan küreselleşme, dünyanın tek bir pazara dönüşmesi, Avrupa Birliği'ne üyelik yönünde yapılan düzenlemeler ve Gümrük Birliği'ne girilmesi gibi önemli gelişmeler yüzünden yoğun rekabet şartlarında hayatta kalabilmek KOBİ'lerimize ağır gelmeye başlamış, dış pazarlara açılma aşamasında, onlara devletin ve diğer ilgili kurumların yardımlarını zorunlu hale getirmiştir.

KOBİ'lerin Türkiye'nin gelişmesine katkı sağlayabilmesi için, temel yönetim sorunlarının çözümlenmesi gerekmektedir. Küçük ölçekli işletmelerin, orta ölçekli işletmelere, orta ölçekli işletmelerinse büyük ölçekli işletmeler haline dönüşebilme çabaları, yönetim, personel, finansman, örgütlenme, pazarlama ve diğer sorunlar nedeni ile yetersiz kalmaktadır. Bu sorunlara karşı alınan önlemlerin yetersizliği, sorunların

ağırlığını gün geçtikçe artırmaktadır. KOBİ'lerin sorunları, kendi bünyeleri doğrultusunda hiç de küçük sayılamayacak olan sorunlardır.

Sınırlı bir sermaye ve güce sahip olan bu işletmeler, çoğu zaman sahip oldukları sermaye ve güçle sorunlarını çözemez durumda kalmaktadırlar. Bu çerçevede, büyük ölçekli işletmelerin tedarikçisi olup, ekonomiyi ve işsizliği önlemede azımsanmayacak katkıları olan KOBİ'lerin, günümüz ve geleceğin koşulları dikkate alınarak, yeniden teşkilatlanmaları ve çalışmalarında işbirliği ve koordinasyonu sağlayıcı bir organizasyona ve yönetime kavuşturulmaları kesin bir zorunluluktur. Yukarıda da belirtildiği üzere, KOBİ'lerin pek çok sorunları vardır. Ancak, burada asıl dikkat edilmesi gereken husus daha KOBİ'lerin yeni pazarlara açılma sorunlarını büyük ölçekli işletmelerin sorunlarından çok farklı düşünmemek gerektiğidir. Buna rağmen, yapıları itibarı ile sorunların boyutları ve çözümü değişmektedir (72).

Ülkemizde KOBİ'lerin sorunlarına çözüm olabilmek ve devlet desteklerin KOBİ'lere ulaştırılması konusunda aracı olup onların gelişmesine olanak sağlamak amacıyla Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) kurulmuştur.

Bu bölümde KOSGEB'in idari yapısı ve organları ile görev, yetki ve sorumluluklarına yer verilerek, KOSGEB ve sağlamış olduğu destek programları hakkında genel bilgi sunulmuştur.

3.3.1. KOSGEB

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Sınâî Kalkınma Teşkilatı arasında Milletlerarası Antlaşma çerçevesinde 1973 yılında Gaziantep'te pilot proje niteliğinde oluşturulan, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesindeki Küçük Sanayileri Geliştirme Merkezi (KÜSGEM), küçük sanayi işletmelerine ortak kolaylık atölyeleri ile hizmet vermeye başlamıştır.

Daha sonraki yıllarda bu çalışmalar genel değerlendirmeye tabi tutularak 17 Haziran 1983 tarih ve 83/6744 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanıp yürürlüğe giren 'Küçük Sanayi Yayım Hizmetlerinin Geliştirilmesi'ne dair Milletlerarası Antlaşmaya göre, Küçük Sanayi Geliştirme Teşkilatı (KÜSGET) faaliyet göstermeye başlamıştır.

Yine Bakanlar Kurulu'nun 10 Kasım 1978 tarih ve 7/16728 sayılı Kararı ile onaylanıp yürürlüğe giren "Sınâî Eğitim Hizmetlerinin Verilmesi"ne dair Milletlerarası

Antlaşmaya göre, Sınai Eğitim ve Geliştirme Merkezi (SEGEM) faaliyetlerine başlamıştır.

KÜSGET, küçük ve orta büyüklükteki işletmelere, Geliştirme Merkezleri aracılığıyla teknik danışmanlık hizmetleri vermiş, modern işletmecilik ilkelerini bu işletmelerde uygulamaya koymuş, dünya standartlarında kalite bilincinin yerleşmesi ve yaygınlaştırılması, teknolojik üretim seviyesinin yükseltilmesi, istihdam kapasitesinin artırılması yolunda çalışmalarda bulunmuş, çağdaş yönetim becerilerinin kazandırılması için teknik alt yapının kuvvetlendirilmesine ilişkin hizmetleri gerçekleştirmeye çalışmıştır.

SEGEM ise küçük ve orta büyüklükteki işletmelerde çalışan teknik elemanların ve yöneticilerinin eğitim ihtiyacını karşılamak üzere çok sayıda program tertiplemiş ve eğitimin, her konunun en başında yer alan önemli bir faktör teşkil etmesi gereğinden hareketle, hayat boyu eğitim anlayışını yaygınlaştırma amacıyla hizmet veren bir kuruluş olmuştur.

Ancak gerek KÜSGET, gerekse SEGEM'in proje mahiyetinde gerçekleştirmeye çalıştığı bu hizmetlerin süreli olması, kısıtlı imkânlarla yurt düzeyinde gereken katkıyı yeterince karşılayamaması nedeniyle bu iki kuruluşun bir çatı altında daha kapsamlı ve ülke çapında süreli ve yaygın hizmetler verebilecek bir konuma kavuşturulması bakımından yasal bir düzenlemeye gidilmesi ihtiyacı doğmuştur.

Hem bu ihtiyacı gidermek, hem de en önemlisi ülkemizin ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında küçük ve orta büyüklükteki sanayi işletmelerinin payını ve etkinliğini artırmak rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek sanayide entegrasyonu ekonomik gelişmelere uygun biçimde gerçekleştirmek amacıyla hazırlanan "Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının Kurulması Hakkında Kanun Tasarısı" TBMM Sanayi Teknoloji ve Ticaret Komisyonu'nda 15 Kasım 1989 tarihinde Plan ve Bütçe Komisyonu'nda 21 Mart 1990 tarihinde görüşülmüş, Meclis Komisyonlarının görüşleri dâhilinde gerekli düzeltme ve düzenlemeler dikkate alınarak son şekli verilmiş ve TBMM'ye sunulmuştur. TBMM Genel Kurulu'nda 12 Nisan 1990 tarihinde görüşülen tasarı kanunlaşmıştır.

3624 sayılı “Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun” 20 Nisan 1990 tarihli 20498 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

5 Mayıs 2009 tarih ve 27219 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren ‘Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’la kurumun kısa adı KOSGEB olarak kalmakla beraber; tam adı “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı” olarak değişmiştir. Yine aynı kanun ile hizmet ve ticaret sektöründe ki KOBİ’ler de KOSGEB hedef kitlesine dâhil edilmiş ve KOSGEB ülkemizin KOBİ’lerden sorumlu ulusal kuruluşu niteliğine kavuşmuştur (73).

3.3.2. KOSGEB’in Hukuki Yapısı, Teşkilat ve Organları

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı; 3624 sayılı Kanunda öngörülen görevleri yerine getirmek üzere kurulan, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ile ilgili bir kamu kuruluşu olup tüzel kişiliği haiz ve bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tabidir.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının idari yapısı, 01 Haziran 2011 tarih ve 27951 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren ‘KOSGEB Organlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik’ ile belirlenmiştir. Bu başlık altında verilen bilgiler bu yönetmelik esas alınarak hazırlanmıştır.

KOSGEB’in organları; Genel Kurul, İcra Komitesi ve Başkanlıktır.

3.3.2.1. Genel Kurul

Genel Kurul; Başbakan’ın veya görevlendireceği bir bakanın başkanlığında, Ekonomi Bakanı, Maliye Bakanı, Milli Eğitim Bakanı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı, Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı, Hazine Müsteşarı, Ekonomi Bakanlığı Müsteşarı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Müsteşarı, TOBB ve TESK Başkanları ile 3624 sayılı Kanun’un 6 ncı maddesinde belirtilen diğer kurum/kuruluşların üst düzey temsilcilerinden oluşmaktadır.

KOSGEB Genel Kurulu yukarıdaki listeden anlaşıldığı üzere çok büyük bir katılım çevresine sahip olup, buda KOBİ'ler hakkında üst kararların alınması bakımından önem arz etmektedir.

KOSGEB Genel Kurulu, yılda en az bir defa olmak üzere, Başbakan'ın daveti üzerine toplanır. Genel Kurul'un görevi, kalkınma plan ve programları doğrultusunda işletmelere ilişkin geliştirme ve destekleme kararlarının alınması, uygulamaların planlanması ve koordinasyonunun sağlanması bakımından tedbirler almaktır.

3.3.2.2. İcra Komitesi

KOSGEB İcra Komitesi; Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanı'nın başkanlığında, Kalkınma Bakanlığı Müsteşarı, Maliye Bakanlığı Müsteşarı, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Müsteşarı, Hazine Müsteşarı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu Başkanı, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Başkanı, Genel Kurul'da temsil edilen Teknik Üniversite Rektörü, TÜBİTAK Başkanı, İdare Başkanı'ndan oluşmaktadır.

İcra Komitesi, Komite Başkanı'nın daveti üzerine en geç iki ayda bir toplanır. İcra Komitesi'nin görevi, Genel Kurul'un belirlediği politikalar istikametinde KOBİ'lerin geliştirilmesi ve desteklenmesine ilişkin uygulama kararlarını almaktır.

3.3.2.3. Başkanlık

Başkanlık, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığının yürütme organıdır. Merkezi Ankara'dadır. Merkez Teşkilatı, Hizmet Merkezi Müdürlüklerinden oluşmaktadır.

a. Merkez Teşkilatı

KOSGEB'in merkez teşkilatında 1 Başkan, 4 Başkan Yardımcısı, Daire Başkanlıkları ve diğer hizmet birimleri bulunmaktadır. 2013 yılı KOSGEB Teşkilat Şeması Ek B'de verilmiştir.

b. Hizmet Merkezi Müdürlükleri:

Hizmet Merkezi Müdürlükleri KOBİ'ler ile KOSGEB'in temas noktasıdır. KOSGEB desteklerinin KOBİ'lere kullandırılmasını sağlamak, KOBİ'lere ve girişimcilere uygulanan destekler, teşvikler ve Pazar bilgileri gibi konularda KOBİ'lerin ihtiyacı olan

bilgilendirme hizmetlerini gerçekleştirmek, KOBİ'lerin rekabet güçlerini artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, raporlar hazırlamak, projeler hazırlamak ve bu projeleri yürütmekle görevlidir. 2014 yılı itibarıyla 81 ilde 88 Hizmet Merkezi Müdürlüğü bulunmaktadır (74).

3.3.3. KOSGEB Destekleri

KOSGEB 2009 yılında çıkarılan '3624 sayılı KOSGEB Kuruluş Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair 5891 sayılı Kanun' yürürlüğe girene kadar sadece imalat sanayinde faaliyet gösteren KOBİ'lere destek vermekte idi. Yeni kanun ile birlikte imalat sanayi dışındaki KOBİ'lerin de KOSGEB tarafından desteklenebilmesi için gerekli hukuki zemin oluşturulmuştur. Ancak, bu KOBİ'ler için sağlanabilecek kaynakların sınırlı olacağı dikkate alınarak, 'KOSGEB Tarafından Verilecek Hizmetlerden Yararlanacak Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere İlişkin Sektörel ve Bölgesel Önceliklerin Belirlenmesi Hakkında 15431 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı' 18 Eylül 2009 tarih ve 27353 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu Bakanlar Kurulu Kararına göre KOSGEB'in yeni hedef kitlesi şu ana sektörlerden oluşmaktadır (76).

- Madencilik ve Taş Ocakçılığı
- İmalat
- Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtım
- Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri
- İnşaat
- Toptan ve Perakende Ticaret; Motorlu Kara Taşıtlarının ve Motosikletlerin Onarımı
- Ulaştırma ve Depolama
- Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri
- Bilgi ve İletişim
- Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler
- İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri
- Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor ve Diğer Hizmet Faaliyetleri

KOSGEB'in yeni hedef kitlesine sunulacak destek ve hizmetlere ilişkin mevzuat çalışmaları 2010 yılında tamamlanmış ve 'KOSGEB Destek Programları Yönetmeliği' 15 Haziran 2010 tarih ve 27612 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Bu

Yönetmeliğe göre KOSGEB tarafından KOBİ'lere sunulacak destekler aşağıda açıklanmıştır.

KOSGEB destekleri Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen bölgeler için farklı oranlarda uygulanmaktadır. 19 Haziran 2012 tarih ve 28328 sayılı Resmî Gazete yayımlanarak yürürlüğe giren “Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararnamesi” ile belirlenen bölgeler Tablo 3.1’de gösterilmiştir.

Tablo 3.1: Yatırım Bölgeleri

1. Bölge	2. Bölge	3. Bölge	4. Bölge	5. Bölge	6. Bölge
Ankara	Adana	Balıkesir	Afyonkarahisar	Adıyaman	Ağrı
Antalya	Aydın	Bilecik	Amasya	Aksaray	Ardahan
Bursa	Bolu	Burdur	Artvin	Bayburt	Batman
Eskişehir	Çanakkale	Gaziantep	Bartın	Çankırı	Bingöl
İstanbul	Denizli	Karabük	Çorum	Erzurum	Bitlis
İzmir	Edirne	Karaman	Düzce	Giresun	Diyarbakır
Kocaeli	Isparta	Manisa	Elazığ	Gümüşhane	Hakkâri
Muğla	Kayseri	Mersin	Erzincan	K.Maraş	Iğdır
	Kırklareli	Samsun	Hatay	Kilis	Kars
	Konya	Trabzon	Kastamonu	Niğde	Mardin
	Sakarya	Uşak	Kırıkkale	Ordu	Muş
	Tekirdağ	Zonguldak	Kırşehir	Osmaniye	Siirt
	Yalova		Kütahya	Sinop	Şanlıurfa
			Malatya	Tokat	Şırnak
			Nevşehir	Tunceli	Van
			Rize	Yozgat	
			Sivas		

3.3.3.1. KOBİ Proje Destek Programı

a. Programın Amacı ve Gerekçesi

- İşletmelere özgü sorunların işletmeler tarafından projelendirildiği ve projelendirilen maliyetlerin desteklenebildiği bir programa ihtiyaç duyulması,
- KOBİ’lerde proje kültürü ve bilincinin oluşturulması,
- İşletmelerin proje yapabilme kapasitelerinin geliştirilmesi,
- Esnek destekleme sistemine ihtiyaç duyulması.

b. Program ve Proje Limitleri

Programa ilişkin limitler Tablo 3.2’de verilmiştir.

Tablo 3.2: KOBİ Proje Destek Programı Limitleri

Programın Süresi	3 Yıl
Proje Süresi	6-24 Ay (+12 Ay)
Destek Üst Limiti	150.000 TL
Proje Destek Oranı	1.ve 2. Bölgelerde %50 3., 4., 5. Ve 6. Bölgelerde %60

c. Desteklenecek Proje Konuları

İşletmelerin; üretim, yönetim-organizasyon, pazarlama, dış ticaret, insan kaynakları, mali işler ve finans, bilgi yönetimi ve bunlarla ilişkili aşağıdaki alanlarda sunacakları projeler desteklenmektedir.

- İstihdam artırıcı,
- İhracat artırıcı,
- Pazar payı artırıcı,
- Verimlilik artırıcı,
- Maliyet düşürücü,
- Kapasite artırıcı,
- Ürün/hizmet kalitesi yükseltici,
- Bölgesel gelişim düzeyine katkı sağlayıcı,
- Kaynakların etkin kullanımını sağlayıcı,
- Kurumsallaşmaya yönelik,
- Müşteri memnuniyetini artırmaya yönelik projeler desteklenir.

d. Desteklenmeyecek Proje Giderleri

Bu program kapsamında desteklenecek proje giderlerine Kurul karar verir. Ancak, arsa, bina, inşaat, tadilat, tefrişat ve benzeri, taşıt aracı, vergi, resim ve harçlar, sosyal güvenlik primleri, haberleşme giderleri, proje ile ilgili olmayan personel giderleri, enerji ve su giderleri, kira giderleri, finansman giderleri, proje ile ilişkilendirilmemiş diğer maliyetler desteklenmez.

Proje kapsamında desteklenmesi uygun görülen gider gruplarının toplamı Kurul tarafından belirlenir ve sabitlenir. Her bir proje gider grubunun desteklemeye esas tutarı; makine-teçhizat, hammadde, malzeme için, sabitlenen toplam tutarın %10'unu ve personel, yazılım ve hizmet/diğer gider gruplarının her biri için %40'ını geçmeyecek şekilde belirlenir. Proje bütçe gerçekleşmesindeki değişiklikler bu tutarları değiştirmez.

3.3.3.2. Genel Destek Programı

a. Programın Amacı ve Gerekçesi

- Proje hazırlama kapasitesi düşük KOBİ'ler ile KOSGEB hedef kitlesine yeni dâhil olmuş sektörlerdeki KOBİ'lerin mevcut KOSGEB desteklerinden faydalanması,
- KOBİ'lerin kaliteli ve verimli mal/hizmet üretmelerinin sağlanması,
- Mevcut KOSGEB desteklerinin revize edilerek daha fazla KOBİ'nin bu desteklerden yaygın şekilde faydalanması,
- KOBİ'lerin rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek amacıyla genel işletme geliştirme faaliyetlerinin teşvik edilmesi,
- KOBİ'lerin yurt içi ve yurt dışı Pazar paylarını artırmak amacıyla tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi.

b. Program Destekleri ve Limitleri

Programa ilişkin destekler ve limitleri Tablo 3.3'te verilmiştir.

Tablo 3.3: Genel Destek Programı Limitleri

Genel Destek Programı Destekleri	Destek Üst Limiti (TL)	Destek Oranı	
		1. ve 2. Bölgeler	3., 4., 5. Ve 6. Bölgeler
Yurt İçi Fuar Desteği	30.000	%50	%60
Yurt Dışı İş Gezisi Desteği	10.000		
Tanıtım Desteği	15.000		
Eşleştirme Desteği	15.000		
Bağımsız Denetim Desteği	10.000		
Nitelikli Eleman İstihdam Desteği	20.000		
Danışmanlık Desteği	15.000		
Eğitim Desteği	10.000		
Enerji Verimliliği Desteği	30.000		
Tasarım Desteği	15.000		
Sınai Mülkiyet Hakları Desteği	20.000		
Belgelendirme Desteği	10.000		
Test, Analiz ve Kalibrasyon Desteği	20.000		
TOPLAM	220.000		

3.3.3.3. Tematik Proje Destek Programı

a. Programın Amacı ve Gerekçesi

- KOBİ'lerin kendi işletmelerini geliştirmeleri ve Meslek Kuruluşları tarafından küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi amacıyla daha fazla proje hazırlamalarının teşvik edilmesi,
- Makro strateji dokümanlarında işaret edilen öncelikler dikkate alınarak belirlenen tematik alanlarda bölgesel ve sektörel ihtiyaçların karşılanması,
- KOBİ'lerin uluslararası mevzuat ve önceliklere uyumunun sağlanması.

b. Program Destekleri ve Limitleri

Programa ilişkin destekler ve limitleri Tablo 3.4'te verilmiştir.

Tablo 3.4: Tematik Proje Destek Programı Limitleri

	Çağrı Esaslı Tematik Program	Meslek Kuruluşu Proje Destek Programı
Başvuru Yapabilecekler	KOBİ'ler ve Meslek Kuruluşları	Meslek Kuruluşları
Program Süresi	Proje Teklif Çağrısında Belirlenir.	3 Yıl
Proje Süresi		24 Ay (+12 Ay)
Destek Oranı		1. ve 2. Bölgede %50 3., 4., 5., ve 6. Bölgede % 60
Destek Ödemesi		Geri Ödemesiz
Destek Üst Limiti		150.000 TL

c. Desteklenecek Proje Giderleri

- Çağrı Esaslı Tematik Program:

- Personel ücretleri ve seyahat giderleri,
- Makine-ekipman, yazılım ve donanım alımı veya kiralanması giderleri (azami %25),
- Sarf malzemesi giderleri,
- Hizmet alım giderleri,
- Genel idari giderler (azami %10).

- Meslek Kuruluşu Proje Destek Programı:

Kurul tarafından uygun bulunan ve aşağıda belirtilenler dışında kalan giderler destek kapsamındadır;

Bina inşaat yapımı, tadilatı, gayrimenkul alımı, makine-teçhizat, tefrişat, taşıt aracı, vergi, resim ve harçlar, sosyal güvenlik primleri, haberleşme giderleri, finansman giderleri, proje ile ilgili olmayan personel giderleri, enerji, su, kira giderleri, proje ortaklarından alınan danışmanlık ve hizmet alımı giderleri ve proje ile ilişkilendirilmemiş maliyetler.

Meslek Kuruluştan tarafından, proje sonuçlarından yararlanabilecek işletme sayısının büyüklüğü, ilin ve/veya bölgenin öncelikli geçim kaynakları, yeni girişimci potansiyeli gibi hususlar gözetilerek, bölgede oluşturulacak istihdam ve pazara giriş imkânlarının sunulması, insan kaynaklarının geliştirilmesi, çevre ve enerji verimliliği, iş güvenliği, teknik mevzuat vb. Konularda işletmelerin ve/veya girişimciliğın geliştirilmesi için hazırlanmış projeler desteklenmektedir.

3.3.3.4. İşbirliği-Güçbirliği Proje Destek Programı

a. Programın Amacı ve Gerekçesi

- KOBİ'lerin işbirliği-güçbirliği anlayışında bir araya gelerek "Ortak Sorunlara Ortak Çözümler" üretilmesi,
- KOBİ'lerin tedarik, pazarlama, düşük kapasite kullanımı, rekabet gücü zayıflığı, finansman başta olmak üzere tek başlarına çözümünde zorlandıkları birçok soruna çözüm bulunması,
- KOBİ'lerin bir araya gelerek kapasite ve rekabet gücü yüksek işletmelere dönüşmesi,
- Ölçek ekonomisinden yararlanılarak kaynak tasarrufu sağlanması,
- KOBİ'ler arasında ortaklık ve işbirliği kültürünün geliştirilmesi.

b. İşbirliği-Güçbirliği Ortaklık Modelleri

- Proje ortağı işletmelerin mevcudiyetlerini koruyarak kurulacak olan işletici kuruluşa ortak olmaları,
- Proje ortağı işletmelerin bir kısmının ya da tamamının kendilerini feshederek kurulacak işletici kuruluşa ortak olmaları,
- Proje ortağı işletmelerin bir kısmının kendilerini feshederek ortaklardan birinin bünyesinde birleşmesi,
- Her bir ortaklık modelinde en az 5 işletmenin bir araya gelmesi şartı aranır.

c. Program ve Proje Limitleri

Programa ilişkin destekler ve limitleri Tablo 3.5'te verilmiştir.

Tablo 3.5: İşbirliği-Güçbirliği Destek Programı Limitleri

Proje Süresi	6-24 Ay (+12 Ay)
Destek Üst Limiti	150.000 TL
Proje Destek Oranı	1.ve 2. Bölgelerde %50, 3., 4., 5. Ve 6. Bölgelerde %60

d. Desteklenecek Proje Konuları

- Hammadde, ara mamul, mamul, lojistik ve diğer hizmetleri daha hızlı ve ucuz temin edebilmeleri amacıyla ortak tedarik,
- Müşteri istekleri ve pazarın talebi doğrultusunda ürün ve hizmet geliştirmeleri, ürettikleri ürün ve hizmetleri yeni pazarlara sunmaları amacıyla ortak tasarım,
- Ürün ve hizmet kalitelerini yükseltmek ulusal ve uluslararası Pazar paylarını artırmak, marka imajı oluşturmak, uluslar arası pazarın ihtiyaçlarına cevap vermeleri amacıyla ortak pazarlama,
- Ürün ve hizmet standartlarını geliştirmeleri amacıyla ortak laboratuvar,
- Üretim ve hizmet kapasitelerini, çeşitlerini, verimliliğini ve kalitelerini artırmak amacıyla ortak imalat ve hizmet sunumu konularında sunacakları projeler desteklenir.

3.3.3.5. AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı

a. Programın Amacı ve Gerekçesi

- Bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip KOBİ ve girişimcilerin geliştirilmesi,
- Teknolojik fikirlere sahip tekno-girişimcilerin desteklenmesi,
- KOBİ'lerde Ar-Ge bilincinin yaygınlaştırılması ve Ar-Ge kapasitesinin artırılması,
- Mevcut Ar-Ge desteklerinin geliştirilmesi,
- İnovatif faaliyetlerin desteklenmesi,
- Ar-Ge ve İnovasyon proje sonuçlarının ticarileştirilmesi ve endüstriyel uygulamasına yönelik destek mekanizmalarına ihtiyaç duyulması.

b. Program ve Proje Limitleri

- Ar-Ge ve İnovasyon Programı için en az 12 (on iki), en çok 24 (yirmi dört) ay,
  - Endüstriyel Uygulama Programı için en çok 18 (on sekiz) ay,
  - Her iki program için de Kurul kararı ile 12 (on iki) aya kadar ek süre verilebilir.
- Programa ilişkin destekler ve limitleri Tablo 3.6’da verilmiştir.

Tablo 3.6: AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı Limitleri

AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı		Destek Üst Limiti(TL)	Destek Oranı (%)
Ar-Ge ve İnovasyon Programı			
İşlik Desteği		İşliklerden bedel alınmaz	
Kira Desteği		12.000	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Hammadde, Yazılım ve Hizmet Alımı Giderleri Desteği		100.000	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Hammadde, Yazılım ve Hizmet Alımı Giderleri Desteği (Geri Ödemeli)		200.000	75
Personel Gideri Desteği		100.000	75
Başlangıç Sermayesi Desteği		20.000	100
Proje Geliştirme Desteği	Proje Danışmanlık Desteği	25.000	75
	Eğitim Desteği	5.000	
	Sınai ve Fikri Mülkiyet Hakları Desteği	25.000	
	Proje Tanıtım Desteği	5.000	
	Yurtdışı Kongre/Konferans/Fuar Ziyareti/Teknolojik İşbirliği Ziyareti Desteği	15.000	
	Test, Analiz, Belgelendirme Desteği	25.000	
Endüstriyel Uygulama Programı			
Kira Desteği		18.000	75
Personel Gideri Desteği		100.000	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım ve Tasarım Giderleri Desteği		150.000	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım ve Tasarım Giderleri Desteği (Geri Ödemeli)		200.000	75

3.3.3.6. Girişimcilik Destek Programı

a. Programın Amacı, Hedef Kitle, Kapsamı

- Amacı:
  - Girişimciliğin desteklenmesi,
  - Girişimciliğin yaygınlaştırılması,
  - Başarılı işletmelerin kurulması.

- Programın Hedef Kitleleri:
  - Küçük ve orta ölçekli işletmeler,
  - Girişimciler,
  - İşletici Kuruluşlar (İş Geliştirme Merkezi'ni yönetmek üzere kurulan tüzel kişilik).
- Programın Kapsamı:
  - Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi,
  - Yeni Girişimci Desteği,
  - İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği
  - İş Planı Ödülünden oluşur.

b. Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi

Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi, kendi işini kurmak isteyen girişimcilerin bir iş planına dayalı olarak kuracağı işletmelerin başarı düzeylerini artırmak amacıyla düzenlenir.

- Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri;
  - KOSGEB birimleri tarafından düzenlenen,
  - Ulusal veya uluslararası projeler kapsamında, KOSGEB tarafından yürütülen,
  - KOSGEB ile işbirliği içerisinde çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen eğitimler,
  - Üniversiteler tarafından örgün eğitim kapsamında verilen girişimcilik dersleridir.

Bu eğitimler, 24 saati atölye çalışmalarından oluşan toplam 70 saatlik eğitimler olup; genel katılıma açık ve ücretsiz eğitimlerdir.

c. Yeni Girişimci Desteği

Bu destekten;

- Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi'ni,
- KOSGEB Genç Girişimci Geliştirme Programı'nı,
- Küçük Ölçekli İşletme Kurma Danışmanlığı Desteği (KÖİDD) Programı'nı tamamlayarak eğitime veya programa katıldığını belgeleyen ve işletmesini kuran girişimciler,
- İŞGEM'de yer alan işletmeler yararlanabilir.

d. İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği

KOBİ'lere işletme geliştirme koçluğu, destek ağlarına ulaşım, finans kaynaklarına erişim imkânı, uygun koşullarda iş yeri mekânı, ortak ofis ekipmanı ve ofis hizmetleri sunmak amacıyla kurulacak bir İŞGEM'in, kuruluş ve işletme giderlerine destek sağlanmaktadır.

- Desteğe başvurabilecekler:
  - Belediyeler,
  - Üniversiteler,
  - Özel İdareler,
  - Kalkınma Birlikleri,
  - Meslek Kuruluşları ve Kâr amacı gütmeyen kooperatifler.
- Destek Unsurları, Oranı, Süresi ve Üst Limiti:
  - İŞGEM Kuruluş Desteği süresi en fazla 18 ay,
  - İŞGEM İşletme Desteği süresi en fazla 36 aydır.

e. İş Planı Ödülü

Üniversiteler tarafından örgün eğitim kapsamında verilen "Girişimcilik" dersini alan öğrenciler arasında İş Planı Ödülü Yarışması düzenlenir.

İş Planı Ödülünden yararlanmak isteyen üniversite KOSGEB'e başvurur. İş planları ilk üç dereceye girmiş olan öğrencilerden, en fazla 24 ay içinde işini kurmuş olmaları kaydı ile;

- Birinciye 15.000 TL,
- İkinciye 10.000 TL,
- Üçüncüye 5.000 TL ödül verilir.

Girişimcilik Destek Programı'nın Unsurları, Oranı, Süresi ve Üst Limiti Tablo 3.7'de verilmiştir.

Tablo 3.7: Girişimcilik Destek Programı Limitleri

Girişimcilik Destek Programı Destekleri		Destek Üst Limiti(TL)	Destek Oranı (%)	
Yeni Girişimci Desteği			1. ve 2. Bölge	3., 4., 5. ve 6. Bölge
İşletme Kuruluş Desteği		3.000	%60 Kadın Girişimci ve Özürlü Girişimciye %70	%70 Kadın Girişimci ve Özürlü Girişimciye %80
Kuruluş Dönemi Makine, Teçhizat, Ofis Donanım ve Yazılım Desteği		15.000		
İşletme Giderleri Desteği		12.000		
Sabit Yatırım Desteği		70.000		
İş Geliştirme Merkezi Desteği			%60	%70
İŞGEM Kuruluş Desteği	Bina Tadilatı	600.000		
	Mobilya Donanım	125.000		
	İŞGEM Yönetim	25.000		
İŞGEM İşletme Desteği	Personel Giderleri	30.000		
	Eğitim-Danışmanlık	50.000		
	Küçük Tadilat	20.000		
İş Planı Ödülü			%100	
Birincilik Ödülü		15.000		
İkinci Ödülü		10.000		
Üçüncü Ödülü		5.000		

3.3.3.7. Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı

a. Programın Amacı

Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı ile gelişme ve büyüme potansiyeline sahip küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin;

- İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) Gelişen İşletmeler Piyasası'nda işlem görmesinin sağlanması,
- Sermaye piyasalarından fon temin edilmesine imkân sağlanması.

b. Programın Kapsamı

Program kapsamında, KOBİ'lerin paylarının Gelişen İşletmeler Piyasası'nda işlem görmek üzere halka açılma sürecinde;

- Piyasa danışmanı danışmanlık hizmet bedeli,
- Bağımsız denetim hizmeti bedeli,
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) kurul kaydına alma ücreti,
- İMKB Gelişen İşletmeler Piyasası Listesine kabul ücreti,

- Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK) masrafı,
- Aracı kuruluşa ödenecek aracılık komisyonu.

KOSGEB tarafından geri ödemesiz destek olarak söz konusu maliyetler KOSGEB tarafından karşılanacaktır.

c. Programın Unsurları, Oranı ve Üst Limiti

Program kapsamında sağlanan desteğin toplam üst limiti 100.000 (Yüz bin) TL olup, destek unsurlarının üst limit ve oranları aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Programa ilişkin destekler ve limitleri Tablo 3.8’de verilmiştir.

Tablo 3.8: Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı Limitleri

Destek Unsurları	Destek Ödemesi Üst Limiti (TL)	Oranı (%)
Piyasa danışmanı danışmanlık hizmet bedeli (azami 2 yıl)	60.000	75
Bağımsız denetim hizmeti bedeli	20.000	75
SPK kurul kaydına alma ücreti	10.000	100
İMKB Gelişen İşletmeler Piyasası listesine kabul ücreti		
Merkezi Kayıt Kuruluşu masrafı		
Aracı kuruluşa ödenecek aracılık komisyonu	10.000	75

3.3.3.8. Kredi Faiz Desteği Programı

a. Programın Amacı ve Gerekçesi

Kredi Faiz Desteği programları ile KOSGEB tarafından; küçük ve orta büyüklükteki işletmelere uygun koşullarda finansal destek temin edilerek,

- Üretim, kalite ve standartlarını artırmaları,
- Finansman sorunlarının çözümü,
- İstihdam oluşturmaları,
- Uluslararası düzeyde rekabet etmelerinin sağlanmasıdır.

KOSGEB’in 2003 yılından itibaren sağladığı finansal destekler, Bakanlar Kurulu Kararı gereğince 2008 yılına kadar üç kamu bankası aracılığıyla sağlanmış, 2008 yılı Mayıs ayında ise yeniden düzenlenen Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında, halen Türkiye’de faaliyette bulunan kamu bankaları, özel bankalar, katılım bankaları ile yapılan Protokollerle KOBİ’lere kullanılacak kredilerin faiz/kar payı, komisyon vb.

giderlerinin program türüne göre kısmen ya da tamamen karşılanması şeklinde sürdürülmektedir.

b. Programın Kapsamı

Kredi faiz desteği, KOSGEB bütçe imkânları dâhilinde, KOSGEB İcra Komitesi'nin kararları doğrultusunda; işletmelerin ve girişimcilerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, günün şartlarına uygun olarak hazırlanan kredi programları kapsamında, bankalar ile yapılan protokoller çerçevesinde kullanılır. Bu kapsamda yapılan protokollerde; taraflar ve protokoldeki sorumlulukları, kredinin vadesi, limiti, faiz/kar payı tutarı, ödeme şekli, masraf ve ipotek tesis giderleri, kredinin işleyiş ve uygulama süreci imza altına alınır.

c. Programın Unsurları, Oranı ve Üst Limiti

Bu destek, anapara riski bankaya ait olmak kaydıyla, yatırım, işletme sermayesi ve ihracata yönelik Türk Lirası veya döviz cinsinden nakdi ya da gayri nakdi kredilerin, faiz/kar payı, komisyon vb tutarlarının kısmen veya tamamının KOSGEB tarafından diğer masrafların (Vergi yükümlülükleri, dosya masrafları vb.) işletme tarafından karşılanması suretiyle yürütülür.

KOSGEB KOBİ kredi faiz desteğinin vadesi azami 48 (kırk sekiz) ayı, üst limiti işletme başına 300.000 TL'yi (Üç Yüz Bin Türk Lirası) geçemez. KOBİ'lere sağlanacak kredi faiz desteğine ilişkin başvuru, değerlendirme ve faiz desteğinden yararlanma koşulları ile iş ve işlem akışı KOSGEB ile bankalar arasında yapılacak protokollerle belirlenir.

Kredi programı çerçevesinde verilecek yatırım ve işletme kredileri Türk Lirası cinsinden, ihracat kredileri ise döviz ve/veya döviz karşılığı Türk Lirası cinsinde kullanılır.

Taahhüde bağlı kredi programlarında; işletmeden, içeriği programın özelliğine uygun olarak KOSGEB tarafından belirlenen ve yükümlülüklerin yer aldığı bir taahhütname istenebilir.

BÖLÜM 4 KOSGEB DESTEKLERİNİN DESTEKLERDEN FAYDALANAN İŞLETMELER AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ (TR33 BÖLGESİ UYGULAMASI)

Bu bölümde, TR33 Bölgesinde faaliyet gösteren KOBİ'ler arasında KOSGEB desteklerinden faydalanan işletmelerin KOSGEB destekleri hakkında bilgi sahibi olmasından destek kullanım sürecine kadar geçirdiği aşamalar ve desteklerin etkinliği hakkındaki görüşlerini ölçmek amacıyla yapılan araştırma sonuçlarına yer verilmiştir.

Akademik araştırma sıralamasına göre araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları, araştırmanın örnekleme, araştırmanın modeli ve hipotezleri ile araştırma sonuçlarının değerlendirilmesi konuları başlıklar olarak sıralanmıştır.

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

KOBİ'ler büyük ölçekli işletmelerin çekirdeğini oluşturan, ekonomiler için hayati öneme sahip olan, ekonomiye dinamizm kazandıran ve bir nevi ekonomilerin dinamosu olan işletmelerdir. KOBİ'ler büyük ölçekli işletmelerin ürettiği mal ve hizmeti üreterek onları rekabet ortamına çekmekte, aynı zamanda büyük ölçekli işletmelerin kullandıkları mamul ve yarı mamulleri, girdilerini üreterek onların girişimlerini tamamlamaktadırlar. Bu sayede ekonomik bir yan sanayi oluşturarak işletmelerle iş bölümü, bazen de işbirliği yaparak ortak bir hayat kurmaktadır. Ekonomiye olan bu katkılarından dolayı da ekonominin vazgeçilmez bir unsuru, hatta dinamosu olarak görülmektedirler (77).

Ülke ekonomileri için bu kadar önemli olan KOBİ'lerin çözülmesi gereken ciddi sorunları bulunmaktadır. KOBİ'ler bu sorunları kendileri çözmekte yetersiz kalmaktadırlar. Onların sorunlarının belirlenmesi ve sürekliliklerini sağlayabilecek

desteklerin verilmesi ülkeler açısından hayati önem arz etmektedir. Bu sorunların çözülebilmesi için KOBİ'leri yönlendiren ve destekleyen kurum ve kuruluşların etkin bir rol üstlenmeleri gerekmektedir. Ülkemizde KOSGEB bu kurumların başında gelmektedir.

Yapılan bu çalışmanın amacı ise TR33 Bölgesinde KOSGEB desteklerinden faydalanan işletmelerin destekler hakkındaki düşüncelerini belirlemek ve desteklerin etkinliği hakkında analiz yapmaktır.

Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa ve Uşak illerinin bulunduğu TR33 Bölgesinde KOSGEB tarafından desteklenen işletmeleri kapsayan bu çalışma sonucunda elde edilecek olan veriler, KOBİ'lere verilen desteklerin ve bu destek süreçlerinin etkinliği üzerine yorum yapabilmek açısından fikir verecektir. Böylece işletmelerin KOSGEB'in destek ve destek süreçleri hakkındaki görüş ve beklentilerinin belirlenmesi ile KOSGEB desteklerin etkinliği, geliştirilmesi ve destek türlerinin çeşitlendirilmesi açısından önemli verilere ulaşılabilecektir. Ayrıca bu çalışma ileride diğer bölgelerde ve ülke genelinde yapılacak olan araştırmalar için örnek teşkil edebilecektir.

4.2. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Ülkemizde DPT Müsteşarlığı koordinatörlüğünde ve DİE Başkanlığı'nın da katkılarıyla, Ulusal Programımızda da yer alan İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS) çalışması yapılmış ve bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin yapılması, bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine uygun karşılaştırılabilir istatistikî veritabanı oluşturulması amacıyla ülke çapında İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasının tanımlanmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararı, 22 Eylül 2002 tarihli ve 24884 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırmasında iller "Düzey 3" olarak tanımlanmış; ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak "Düzey 1" ve "Düzey 2" olarak gruplandırılmak suretiyle hiyerarşik İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması yapılmıştır. Tablo 4.1'de Türkiye'de İBBS'ye göre sınıflandırılmış bölgeler verilmiştir.

"Düzey 3" kapsamındaki İstatistikî Bölge Birimleri 81 Adet olup, il düzeyindedir. Her il bir İstatistikî Bölge Birimini tanımlamaktadır.

“Düzeş 2” İstatistikî Bölge Birimleri, “Düzeş 3” kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmış olup, 26 bölge belirlenmiştir.

“Düzeş 1” İstatistikî Bölge Birimleri ise, “Düzeş 2” kapsamındaki illerin gruplandırılması sonucu oluşturulmuş olup, toplam 12 adettir.

Tablo 4.1: Türkiye’de İBBS’ye Göre Sınıflandırılmış Bölgeler

Sıra No	İstatistikî Bölge Birimi Düzeş 1	İstatistikî Bölge Birimi Düzeş 2	İstatistikî Bölge Birimi Düzeş 3
1	İstanbul	TR10 İstanbul Alt Bölgesi	İstanbul
2	Batı Anadolu	TR51 Ankara Alt Bölgesi	Ankara
		TR52 Konya Alt Bölgesi	Konya, Karaman
3	Doğu Marmara	TR41 Bursa Alt Bölgesi	Bursa, Eskişehir, Bilecik
		TR42 Kocaeli Alt Bölgesi	Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova
4	Ege	TR31 İzmir Alt Bölgesi	İzmir
		TR32 Aydın Alt Bölgesi	Aydın, Denizli, Muğla
		TR33 Manisa Alt Bölgesi	Manisa, Afyon, Kütahya, Uşak
5	Batı Marmara	TR21 Tekirdağ Alt Bölgesi	Tekirdağ, Edirne, Kırklareli
		TR22 Balıkesir Alt Bölgesi	Balıkesir, Çanakkale
6	Akdeniz	TR61 Antalya Alt Bölgesi	Antalya, Isparta, Burdur
		TR62 Adana Alt Bölgesi	Adana, Mersin
		TR63 Hatay Alt Bölgesi	Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye
7	Batı Karadeniz	TR81 Zonguldak Alt Bölgesi	Zonguldak, Karabük, Bartın
		TR82 Kastamonu Alt Bölgesi	Kastamonu, Çankırı, Sinop
		TR83 Samsun Alt Bölgesi	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya
8	Orta Anadolu	TR71 Kırıkkale Alt Bölgesi	Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir
		TR72 Kayseri Alt Bölgesi	Kayseri, Sivas, Yozgat
9	Doğu Karadeniz	TR90 Trabzon Alt Bölgesi	Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane
10	Güneydoğu Anadolu	TRC1 Gaziantep Alt Bölgesi	Gaziantep, Adıyaman, Kilis
		TRC2 Şanlıurfa Alt Bölgesi	Şanlıurfa, Diyarbakır
		TRC3 Mardin Alt Bölgesi	Mardin, Batman, Şırnak, Siirt
11	Ortadoğu Anadolu	TRB1 Malatya Alt Bölgesi	Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli
		TRB2 Van Alt Bölgesi	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri
12	Kuzeydoğu Anadolu	TRA1 Erzurum Alt Bölgesi	Erzurum, Erzincan, Bayburt
		TRA2 Ağrı Alt Bölgesi	Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan

Ege Bölgesinde bulunan 3 ‘Düzey 2’ bölgesinden birisi olan TR33 Manisa Alt Bölgesi çalışmamızın yapıldığı bölge sınırlarını oluşturmaktadır.

Ülkemizde KOBİ’leri desteklemek üzere kurulan çatı kuruluş KOSGEB olduğundan, çalışma KOSGEB tarafından desteklenen işletmeler üzerinden yürütülmüştür. Araştırmanın kapsamını TR33 Bölgesinde faaliyet gösteren ve KOSGEB desteklerinden faydalanmış olan KOBİ’ler oluşturmaktadır.

4.2.1. TR33 Bölgesi Temel Göstergeleri

4.2.1.1. Genel Alan

TR33 Bölgesi toplam 4.206.180 m² yüzölçümüne sahiptir. Bölge illeri içerisinde Manisa ili 1.325.265 m² ile en yüksek, Uşak ili ise 553.916 m² ile en düşük yüzölçümüne sahip illerdir. Bölge’nin toplam yüzölçümünün %39,1’i tarım arazisi olup, bu oran %31’lik Türkiye değerinin üzerindedir.

4.2.1.2. İlçe, Belediye ve Köy Sayıları

TR33 Bölgesi illerinin ilçe, belediye ve köy sayıları incelendiğinde Bölge illeri arasında en çok ilçe ve belediyeye sahip il, 18 ilçe ve 58 belediye ile Afyonkarahisar’dır. Bölgede en çok köye sahip il ise 541 köy ile Kütahya’dır. Tablo 4.2’de Bölge illerinin ilçe, belediye ve köy sayıları verilmiştir.

Tablo 4.2: TR33 Bölgesi İllerinin İlçe, Belediye ve Köy Sayıları

	İlçe	Belediye	Köy
Afyonkarhisar	18	58	421
Kütahya	13	27	541
Manisa	17	17	0
Uşak	6	12	256
TR33 Bölgesi	54	114	1.218

Kaynak: TÜİK Veritabanı, (2014).

4.2.1.3. Gelişmişlik Endeksleri

İllerin gelişmişlik endeksleriyle ilgili olarak URAK ve EDAM tarafından yapılan çalışmalar incelenmiş olup, Manisa ili tüm iller arasında gelişmişlik endeksi bakımından URAK’a göre 22 nci, EDAM’a göre ise 26 ncı sırada yer almaktadır ve TR33 Bölgesi illeri içerisinde her iki çalışmada da en üst sıradaki ildir. Uşak ili de, URAK’ta 40 ncı,

EDAM’da ise 28 inci sırayı alarak her iki çalışmada da bölge illeri arasında 2 nci sıradadır. Kütahya ili URAK’ın çalışmasında 45 inci, EDAM’ın çalışmasında ise 33 üncü sırayı alırken, Afyonkarahisar ili her iki endeks çalışmasında da 48 inci sırayı almıştır (78). TR33 Bölgesi Gelişmişlik Endeksleri Tablo 4.3’te verilmiştir.

Tablo 4.3: TR33 Bölgesi Gelişmişlik Endeksleri

İl	URAK	EDAM
Afyonkarhisar	48	48
Kütahya	45	33
Manisa	22	26
Uşak	40	28

Kaynak: URAK, İllerarası Rekabetçilik Endeksi, (2011), EDAM, Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi, (2009).

4.2.2. Nüfus Göstergeleri

4.2.2.1. Kentsel ve Kırsal Nüfus Göstergeleri

Bölge illerinin nüfusları değerlendirildiğinde, Tablo 4.4’te görüldüğü üzere; 2.965.800’lik toplam nüfusu ile Türkiye’de %3,92 oranında nüfusa sahip TR33 bölgesinde bulunan dört il içinde; Afyonkarahisar ili, şehirleşme oranında diğer illere göre düşük bir orana sahip olup, sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasına göre de gerilerdedir (79). Yıllık ortalama nüfus artış hızında bölgede yer alan illerde artış Türkiye ortalamasının altında olması ile birlikte, Kütahya ilinde bölgedeki diğer illere göre yüksek bir nüfus artış hızı görülmekte olup nüfus yoğunluğu diğer illere göre daha düşüktür. Manisa nüfus yoğunluğunda ve sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinde bölgede birinci sıradadır.

Tablo 4.4: İllere Göre Nüfus Durumu

	Kentsel Nüfus Oranı	Kentsel Nüfus	Kırsal Nüfus Oranı	Kırsal Nüfus	Toplam Nüfus
Türkiye	0,77	58.448.431	0,23	17.178.953	75.627.384
TR33 Bölgesi	0,64	1.891.284	0,36	1.074.516	2.965.800
Afyonkarahisar	0,54	377.845	0,46	326.101	703.948
Kütahya	0,65	375.267	0,35	198.154	573.421
Manisa	0,67	904.513	0,33	441.649	1.346.162
Uşak	0,68	233.659	0,32	108.610	342.269

Kaynak: TÜİK Veritabanı, ADNKS, (2012).

4.2.2.2. Yaş Gruplarına Göre Nüfus

TR33 Bölgesi'nde yaşayan halk, yaş gruplarına göre sınıflandırıldığında nüfusun %68,7'sinin 15-64 yaş aralığında bulunduğu görülmektedir. TR33 Bölgesi bu istatistiklerde genel itibarıyla Türkiye ile benzer oranlara sahip olmakla beraber 0-14 yaş arası nüfusun oranında Türkiye oranının altında kalırken, 15-64 yaş arası nüfus ve 65 yaş üzeri nüfus oranlarında ise Türkiye oranının üzerindedir. Bölge illeri birbiri ile kıyaslandığında ise Afyonkarahisar ilinde 0-14 yaş arası nüfus oranının diğer illerden yüksek, 15-64 yaş arası nüfus oranının ise diğer illerden düşük olduğu görülmektedir. Diğer illerde ise birbirine benzer oranlar dikkat çekmektedir. Bölge'de, çalışabilir nüfus olarak kabul edilen 15-64 yaş arasında toplam 2.038.146 kişi bulunmaktadır. Tablo 4.5'te yaş gruplarına göre nüfus durumları görülmektedir.

Tablo 4.5: Yaş Gruplarına Göre Nüfus Durumları

	Toplam	0-14 Yaş	0-14 Yaş (%)	15-64 Yaş	15-64 Yaş (%)	65 ve Üstü Yaş	65 ve Üstü Yaş (%)
Türkiye	70.586.256	18.642.391	0,264	46.943.690	0,665	5.000.175	0,071
TR33 Bölgesi	2.965.800	634.898	0,214	2.038.146	0,687	292.756	0,099
Afyonkarahisar	703.948	167.931	0,239	469.341	0,667	66.676	0,095
Kütahya	573.421	109.208	0,190	402.861	0,703	61.352	0,107
Manisa	1.346.162	287.190	0,213	930.221	0,691	128.751	0,096
Uşak	342.269	70.569	0,206	235.723	0,689	35.977	0,105

Kaynak: TÜİK Veritabanı, ADNKS, (2012).

4.2.2.3. Göç

TR33 Bölgesi illerinin tamamında verilen göç, alınan göçten fazla olduğu için net göç eksi değerdedir. Net göç hızlarına bakıldığında ise bölgede en fazla değişikliğin binde 9,75 seviyesindeki net göç hızıyla Afyonkarahisar'da gerçekleştiği görülmektedir. Tablo 4.6'da Bölge illerinin aldığı göç, verdiği göç, net göç ve net göç hızı görülmektedir.

Tablo 4.6: İllerin Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı

İl	Toplam Nüfus			Net Göç			Net Göç Hızı (Binde)		
	2009	2010	2011	2008-2009	2009-2010	2010-2011	2008-2009	2009-2010	2010-2011
Afyonkarahisar	701.326	697.559	698.626	-2.033	-6.668	-6.844	-2,89	-9,51	-9,75
Kütahya	571.804	590.496	564.264	-2.919	-4.612	-3.108	-5,09	-7,78	-5,49
Manisa	1.331.957	1.379.484	1.340.074	-5.481	-3.403	-2.709	-4,11	-2,46	-2,02
Uşak	335.860	338.019	339.731	-951	-564	-1.485	-2,83	-1,67	-4,36

Kaynak: TÜİK Veritabanı, ADNKS, (2012).

TR33 Bölgesi illerinin en çok göç aldığı ve göç verdiği iller incelendiğinde, bu illerin benzerlik gösterdiği görülmektedir. En çok göç verilen ve göç alınan il olarak Ege Bölgesi'nin en gelişmiş ili olan İzmir öne çıkmaktadır. Afyonkarahisar, Manisa ve Uşak illerinin en çok göç aldığı il İzmir, Kütahya ilinin en çok göç aldığı il ise İstanbul'dur. Benzer şekilde Afyonkarahisar, Manisa ve Uşak illerinin en çok göç verdikleri il İzmir iken, Kütahya ilinin en çok göç verdiği il Bursa'dır. Tablo 4.7'de iller arası göçlere ilişkin sıralamalar görülmektedir.

Tablo 4.7: İller Arası Göç Durumu

	Afyonkarahisar	Kütahya	Manisa	Uşak
En Çok Göç Aldığı İller	İzmir	İstanbul	İzmir	İzmir
	İstanbul	İzmir	İstanbul	İstanbul
	Antalya	Bursa	Balıkesir	Manisa
En Çok Göç Verdiği İller	İzmir	Bursa	İzmir	İzmir
	Denizli	İstanbul	İstanbul	Manisa
	İstanbul	İzmir	Balıkesir	Kütahya

Kaynak: TÜİK Veritabanı, ADNKS, (2010).

4.2.2.4. Okuma Yazma Oranı

TR33 Bölgesi'nde okuma yazma bilenlerin oranı 2008 ve 2010 yılları arasında artan bir grafik çizmiştir. Bununla birlikte, kadınların okuma yazma oranındaki dezavantajlı durumu ülke genelinde olduğu gibi devam etmekte olup, bu durum toplam nüfustaki okuma yazma oranını düşürmektedir. 2010 yılı verilerine bakıldığında gerek kadın okuma yazma oranı gerekse erkek okuma yazma oranı Türkiye ve Ege Bölgesi oranlarının altında kalmakla birlikte söz konusu fark oldukça küçüktür. Tablo 4.8'de okuryazarlık durumuna göre nüfus oranları görülmektedir.

Tablo 4.8: Okuryazarlık Durumuna Göre Nüfus

	TR33 Bölgesi			Ege Bölgesi			Türkiye		
	Okuma yazma bilen oranı/ Kadın (%)	Okuma yazma bilen oranı/ Erkek (%)	Okuma yazma bilen oranı/ Toplam (%)	Okuma yazma bilen oranı/ Kadın (%)	Okuma yazma bilen oranı/ Erkek (%)	Okuma yazma bilen oranı/ Toplam (%)	Okuma yazma bilen oranı/ Kadın (%)	Okuma yazma bilen oranı/ Erkek (%)	Okuma yazma bilen oranı/ Toplam (%)
2008	86,70	96,73	91,64	89,42	97,46	93,40	90,13	97,79	93,96
2009	87,53	97,04	92,25	90,13	97,71	93,90	87,90	97,04	92,47
2010	89,25	97,63	93,50	91,63	98,16	94,91	90,10	97,79	93,96

Kaynak: TÜİK Veritabanı, (2010).

4.2.3. Ekonomik Göstergeler

4.2.3.1. İş Gücü

TR33 Bölgesi illerinde iş gücüne katılım, işsizlik ve istihdam oranları incelendiğinde, en yüksek iş gücüne katılım oranının %49,3 ile Manisa ilinde, en düşük iş gücüne katılım oranının ise %46,7 ile Kütahya ilinde olduğu görülmektedir. İşsizlik oranları incelendiğinde ise en yüksek oran yine Manisa iline aitken, en düşük işsizlik oranı Kütahya ilindedir. İstihdam oranında ise en yüksek oran %45,4 ile Manisa ilinde, en düşük oran ise %43,5 ile Afyonkarahisar ilindedir. Türkiye geneli ile kıyaslandığında, Bölge illerinin tamamının istihdam oranları yüksekken, işsizlik oranları Türkiye değerinden düşüktür. Tablo 4.9’da işgücüne ilişkin oranlar görülmektedir.

Tablo 4.9: İş gücüne Katılım, İşsizlik ve İstihdam Oranları

	İş Gücüne Katılım Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)	İstihdam Oranı (%)
Türkiye	48,8	11,9	43,0
Afyonkarahisar	47,1	7,6	43,5
Kütahya	46,7	6,5	43,7
Manisa	49,3	8,1	45,4
Uşak	48,5	7,8	44,7

Kaynak: TÜİK Veritabanı, (2010).

İş gücünün yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde Türkiye geneli değerleri ile TR33 Bölgesi değerlerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir. Arada yüzdelik olarak küçük farklar bulunmakla birlikte, kadın ve erkek toplamı dikkate alındığında TR33 Bölgesi’ndeki iş gücünün yaş gruplarına dağılım oranlarının Türkiye değerinden tüm

yaş gruplarında yüksek olduğu görülmektedir. Tablo 4.10’da iş gücünün yaş gruplarına dağılımı verilmiştir.

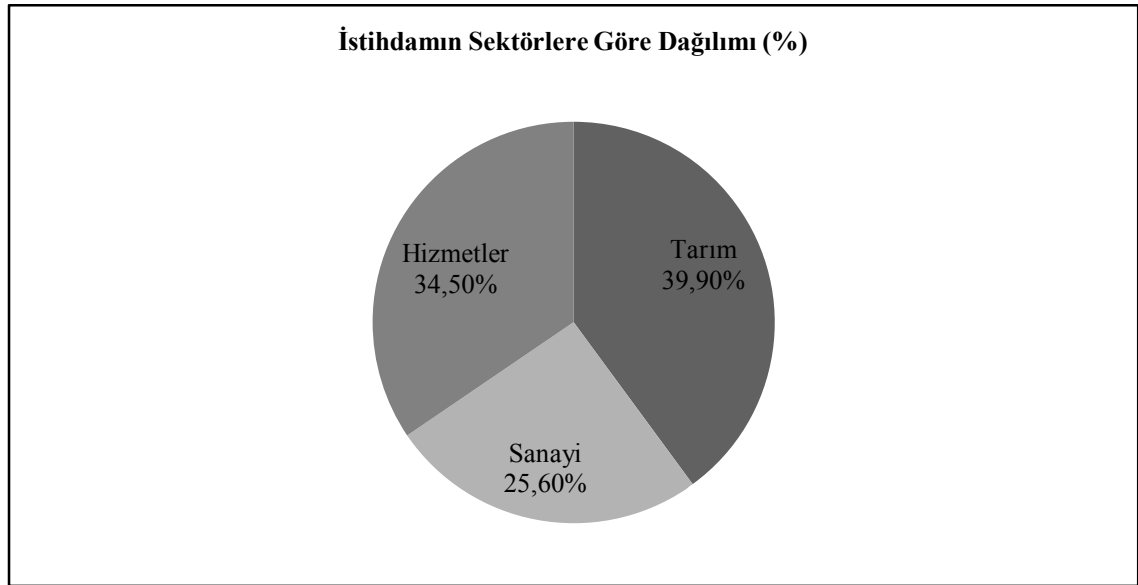
Tablo 4.10: İş Gücünün Yaş Gruplarına Dağılımı

	TR33 Bölgesi				TÜRKİYE			
	15-24	25-34	35-54	55+	15-24	25-34	35-54	55+
Erkek	52,3	95,4	86,5	35,3	50,9	93,9	86,5	34,2
Kadın	25,8	35,6	34,6	11,2	26,3	36,9	32,1	11,5
Toplam	38,4	65,8	60,5	22,2	38,2	65,4	59,4	22,0

Kaynak: TÜİK Veritabanı, (2010).

4.2.3.2. İstihdam

Şekil 4.1’de bulunan istihdamın sektörlere göre dağılım tablosu incelendiğinde, TR33 Bölgesi istihdamının %39,9’unun tarım, %25,6’sının sanayi, %34,5’inin ise hizmet sektöründe yer aldığı görülmektedir. Şekil 4.1’de gösterilmiştir.

Kaynak: TÜİK Veritabanı, (2009).

Şekil 4.1: İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı

Bu oranlar TR31 (İzmir) ve TR32 (Aydın-Denizli-Muğla) Bölgeleriyle karşılaştırıldığında, TR33 Bölgesi tarım sektöründeki istihdam oranında Ege Bölgesi’nde birinci, sanayi sektöründe ikinci, hizmet sektöründe üçüncü sırada yer aldığı görülmektedir. Tablo 4.11’de örnek bölgelerde istihdamın sektörel dağılımına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.11: İstihdamın Sektörel Dağılımı

	Tarım (Bin Kişi)	Tarım (%)	Sanayi (Bin Kişi)	Sanayi (%)	Hizmet (Bin Kişi)	Hizmet (%)	Toplam (Bin Kişi)
TR31	153	11,7	397	30,5	753	57,8	1.303
TR32	332	32,8	221	21,8	460	45,4	1.013
TR33	383	39,9	246	25,6	331	34,5	960

Kaynak: TÜİK Veritabanı, (2010).

4.2.3.3. İşletme Sayısı

TESK verilerine göre TR33 Bölgesi illeri ve ülke genelindeki esnaf sayıları Tablo 4.12’de gösterilmiştir.

Tablo 4.12: İllere Göre Esnaf/İşyeri/Oda ve Nüfus Sayısı

İl	Esnaf Sayısı	İşyeri Sayısı	İlin Nüfusu	Esnaf/Nüfus (%)	Oda Sayısı
Afyonkarahisar	20.514	21.304	703.948	2,91	37
Kütahya	18.185	20.546	573.421	3,17	48
Manisa	47.451	52.266	1.346.162	3,52	95
Uşak	11.380	12.283	342.269	3,32	28
TR33	97.530	106.399	2.965.800	12,92	208
Türkiye	2.007.879	2.157.337	75.627.384	2,65	3.100

Kaynak: TÜİK Veritabanı, (2012).

Ticaret ve Sanayi Odaları’na kayıtlı işletmeler de eklendiğinde yıllara göre işletme ve KOBİ sayıları Tablo 4.13’te gösterildiği gibidir.

Tablo 4.13: İşletme ve KOBİ Sayıları

		2009 Yılı	2010 Yılı	2011 Yılı
Türkiye	İşletme sayısı	3.225.462	3.003.116	3.422.163
	KOBİ sayısı	3.222.133	2.999.813	3.418.406
Manisa	İşletme sayısı	59.079 (11)	56.294 (11)	63.379 (11)
	KOBİ sayısı	59.038 (11)	56.261 (11)	63.338 (11)
Kütahya	İşletme sayısı	27.767 (26)	25.884 (28)	28.377 (28)
	KOBİ sayısı	27.756 (26)	25.877 (28)	28.367 (28)
Afyonkarahisar	İşletme sayısı	21.894 (33)	20.905 (33)	23.152 (33)
	KOBİ sayısı	21.881 (33)	20.889 (33)	23.133 (33)
Uşak	İşletme sayısı	16.100 (45)	15.526 (45)	17.152 (46)
	KOBİ sayısı	16.083 (45)	15.508 (45)	17.134 (46)

Kaynak: TÜİK İş Kayıtları İstatistikleri, (2011).

4.2.3.4. Küçük Sanayi Siteleri ve Organize Sanayi Bölgeleri

TR33 Bölgesi'nde 22 adet OSB bulunmakla birlikte bunlardan 10 tanesi aktif haldedir. TR33 Bölgesi'nde kurulu OSB'ler Tablo 4.14'te yer almaktadır.

Tablo 4.14: Kurulu Aktif ve Aktif Olmayan OSB'ler

Aktif OSB'ler			Aktif Olmayan OSB'ler		
Sıra	İl	OSB	Sıra	İl	OSB
1	Afyonkarahisar	Afyonkarahisar	1	Afyonkarahisar	Bolvadin
2	Afyonkarahisar	İscehisar	2	Afyonkarahisar	Dinar
3	Kütahya	Kütahya	3	Afyonkarahisar	Dazkırı Dokuma ve Konfeksiyon
4	Kütahya	Gediz	4	Afyonkarahisar	Emirdağ
5	Manisa	Manisa	5	Afyonkarahisar	Merkez II
6	Manisa	Akhisar	6	Afyonkarahisar	Sandıklı
7	Manisa	Salihli	7	Afyonkarahisar	Şuhut
8	Manisa	Turgutlu	8	Kütahya	Merkez II
9	Uşak	Uşak	9	Kütahya	Simav
10	Uşak	Karma (Deri)	10	Kütahya	Tavşanlı
			11	Manisa	Kula-Deri
			12	Uşak	Karahallı

Kaynak: Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak Sanayi ve Ticaret İl Müdürlükleri, (2010).

Tablo 4.15'te ise aktif OSB'lerin işletme ve istihdam sayıları ile birlikte parsel durumlarına ilişkin veriler sunulmuştur. OSB'lerdeki mevcut işletme sayıları incelendiğinde Uşak ili OSB'lerinin faaliyette olan 337 adet işletme ile nüfus verilerine ters orantılı bir şekilde en fazla işletmeye sahip olduğu görülmektedir. Bunu, faaliyetteki 250 adet işletme ile Afyonkarahisar izlemektedir. Manisa ili OSB'lerinde ise toplamda 321 adet işletme gözükmektedir, bunun sadece 207 adedi faaliyette bulunmaktadır. Kütahya ilindeki OSB'lerde faaliyette olan işletme sayısı ise 66'dır. Afyonkarahisar OSB'deki istihdam 6.004, Kütahya genelindeki OSB'lerde 3.467, Manisa genelinde 28.841 ve Uşak genelinde 10.320 olmak üzere toplam 48.632 kişinin TR33 Bölgesi dâhilindeki OSB'lerde istihdam edildiği görülmektedir. Manisa OSB'nin az sayıdaki işletme ile sağladığı geniş istihdam ön plana çıkmaktadır.

Tablo 4.15: Aktif OSB Bilgileri

Aktif OSB	Toplam İşletme Sayısı	Faaliyetteki İşletme Sayısı	Toplam Parsel	Tahsise Hazır Parsel	Faaliyetteki Parsel	Toplam İstihdam
Afyonkarahisar	290	246	321	0	321	6004
İscehisar	8	4	56	29	4	*
Afyonkarahisar Toplamı	298	250	377	29	325	6004
Kütahya	68	56	88	0	66	3.082
Gediz	21	10	34	5	11	385
Kütahya Toplamı	89	66	122	5	77	3.467
Manisa	188	142	235	43	142	24.200
Akhisar	47	22	117	70	22	1.161
Salihli	46	23	57	5	27	2.150
Turgutlu	40	20	58	3	27	1.330
Manisa Toplamı	321	207	467	121	218	28.841
Uşak	283	183	377	24	353	7.548
Uşak Karma (Deri)	297	154	316	0	162	2.772
Uşak Toplamı	580	337	693	24	515	10.320
TR33 Bölgesi Toplamı	1.288	860	1.659	179	1.135	48.632

Kaynak: Bölge OSB'leri ve OSBÜK, (2013), *İlgili veriye ulaşılamamıştır.

4.2.3.5. GSKD'in Sektörlere Dağılımı

TR33 Bölgesi illerindeki sektörlerin Gayri Safi Katma Değer (GSKD) içerisindeki payları incelendiğinde, 2006 ile 2008 yılları arasında GSKD'de tarım sektörünün Türkiye'deki payının azaldığı, TR33 Bölgesi'ndeki payının ise dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Hizmet sektörü incelendiğinde ise sektörün oluşturduğu GSKD'nin Türkiye'deki payının yıllar içerisinde arttığı, TR33 Bölgesi'ndeki payının ise yine dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Tablo 4.16 ve 4.17'de GSKD'ye ilişkin veriler görülmektedir. Tarım sektöründe istihdam edilen nüfus, toplam istihdamın %39,9'una tekabül etmekle birlikte, Bölge'de tarım sektöründen elde edilen katma değer, toplam katma değer yalnızca %19,8'ini oluşturmaktadır. Hizmet sektörü istihdamı, Bölge'deki toplam istihdamın %34,5'ini oluştururken, hizmet sektöründen elde edilen katma değer ise toplam katma değer %47,9'una tekabül etmektedir. Bu durum, istihdamın yüksek olduğu sektörlerden elde edilen katma değerlerin görece düşük olduğunun göstergesidir.

Tablo 4.16: GSKD'nin Sektörlere Dağılımı (TL)

	TR33 Bölgesi				Türkiye			
	Tarım (Bin TL)	Sanayi (Bin TL)	Hizmet (Bin TL)	Toplam (Bin TL)	Tarım (Bin TL)	Sanayi (Bin TL)	Hizmet (Bin TL)	Toplam (Bin TL)
2006	4.711.300	7.849.837	11.359.216	23.920.353	62.662.754	188.646.805	417.108.706	668.418.265
2007	4.924.994	8.746.314	13.080.357	26.751.665	64.331.717	209.515.201	480.537.624	754.384.542
2008	6.127.161	9.994.636	14.848.475	30.970.272	72.274.585	232.475.082	549.835.548	854.585.214

Kaynak: TÜİK Veritabanı, (2008).

Tablo 4.17: GSKD'nin Sektörlere Dağılımı (%)

	TR33 Bölgesi			Türkiye		
	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmet (%)	Tarım (%)	Sanayi (%)	Hizmet (%)
2006	19,7	32,8	47,5	9,4	28,2	62,4
2007	18,4	32,7	48,9	8,5	27,8	63,7
2008	19,8	32,3	47,9	8,5	27,2	64,3

Kaynak: TÜİK Veritabanı, (2008).

Türkiye'deki tarım, sanayi ve hizmet sektörleri ile gayrisafi katma değerden aldıkları paylar ve sıralamadaki yerleri Tablo 4.18'de yer almaktadır.

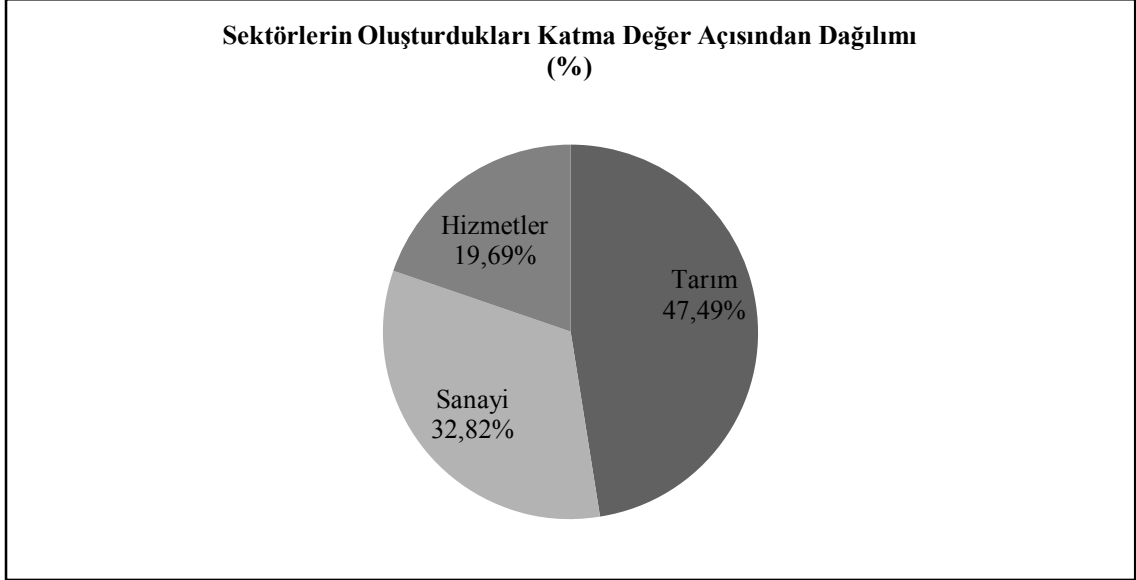
Tablo 4.18: GSKD'nin İktisadi Faaliyet Kollarına Dağılımı

İktisadi Faaliyet Kolları	TR33 Bölgesi(%)	TR33 (Pay)	Türkiye (Pay)
Tarım	7,55	19,69	19,69
Sanayi	4,68	32,82	32,81
Hizmetler	2,55	47,49	63,50
Gayrisafi Katma Değer	3,59	100,00	100
Sıra	9		

Kaynak: TÜİK Veritabanı, 2006 Yılı Bölgesel Gayrisafi Katma Değer, (2011).

2011 yılında üretilen gayri safi katma değerler (GSKD) incelendiğinde, TR33 Bölgesi'nin Türkiye toplam gayri safi katma değerinin, tarımda %7,55, sanayide %4,68, hizmetlerde ise %2,55'ini ürettiği görülmektedir. Bu oranlardan, tarımın diğer faaliyet kollarına göre TR33 Bölgesi içerisinde ağırlığını koruduğuna, buna karşın hizmetler sektörünün yeterince ağırlık kazanamadığına işaret etmektedir. TR33 Bölgesi'nin Türkiye toplam gayri safi katma değerinin %3,59'unu üreterek 26 Düzey 2 Bölgesi içerisinde 9. sırada yer aldığı gözlemlenmektedir.

Söz konusu faaliyet kollarının TR33 Bölgesi içerisindeki paylarına bakıldığında ise hizmetlerin %47,49, sanayinin %32,82, tarımın ise %19,69'luk bir paya sahip olduğu Şekil 4.2'de görülmektedir.

Kaynak: TÜİK Veritabanı, (2009).

Şekil 4.2: Sektörlerin Oluşturdukları Katma Değer Açısından Dağılımı

4.2.3.6. İthalatçı ve İhracatçı Firmaların İllere Göre Dağılımı

TR33 Bölgesi ithalatçı ve ihracatçı firma sayılarına bakıldığında Manisa ve Kütahya illerinde bulunan işletme sayılarının birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Afyonkarahisar ilinde ihracatçı işletme sayısı ithalatçı firma sayısından fazlayken, Uşak ilinde ise ithalatçı işletme sayısı ihracatçı işletme sayısından daha fazladır. Bunun yanında TR33 Bölgesi illeri kendi aralarında karşılaştırıldığında iller içerisinde en çok ithalatçı ve ihracatçı işletme sayısına sahip il Manisa'dır. Manisa'dan sonra en çok ithalatçı işletme Uşak ilinde, en çok ihracatçı işletme ise Afyonkarahisar ilinde bulunmaktadır. İşletme sayıları yapılan toplam ithalat ve ihracatla kıyaslandığında, işletme başına düşen en yüksek dış ticaret oranına sahip il Manisa iken, 2 nci sırada Kütahya gelmektedir. Bölge illerine ilişkin ithalatçı ve ihracatçı işletme verileri Tablo 4.19'da görülmektedir.

Tablo 4.19: İthalatçı ve İhracatçı İşletme Verileri

İl Adı	İthalatçı İşletme Sayısı		İhracatçı İşletme Sayısı	
	2011	2012	2011	2012
Afyonkarahisar	142	147	232	213
Kütahya	67	58	77	75
Manisa	385	379	366	429
Uşak	227	206	156	168
Genel Toplam	821	790	831	885

Kaynak: T.C Ekonomi Bakanlığı, İstatistik ve Analizler, (2012).

4.2.3.7. Dış Ticaret Verileri

2012 yılı sonu itibarıyla bölgenin ithalatı 3.994.960.000 TL'ye, ihracatı ise 4.836.423.000 TL'ye yükselmiştir. Bölge illeri arasında en yüksek ihracat ve ithalat yapan il Manisa'dır. İthalat ve ihracat verileri Tablo 4.20'de görülmektedir.

Tablo 4.20: İthalat ve İhracat Verileri

	Toplam İthalat (Bin TL)			
	2009	2010	2011	2012
Türkiye	140.928.421	185.544.332	240.841.676	236.536.949
TR33 Bölgesi	806.160	3.303.935	4.059.678	3.994.960
Afyonkarahisar	40.512	72.653	91.309	62.578
Kütahya	81.493	138.482	151.690	119.628
Manisa	598.545	2.963.055	3.632.199	3.618.540
Uşak	85.611	129.745	184.480	194.214
	Toplam İhracat (Bin TL)			
	2009	2010	2011	2012
Türkiye	102.142.613	113.883.219	134.906.869	152.560.775
TR33 Bölgesi	1.319.270	3.897.576	4.755.647	4.836.423
Afyonkarahisar	208.636	217.225	291.682	314.481
Kütahya	101.774	120.037	153.768	145.487
Manisa	911.957	3.445.556	4.164.819	4.204.870
Uşak	96.903	114.759	145.379	171.585

Kaynak: TÜİK Veritabanı, Dış Ticaret İstatistikleri, (2012).

TR33 Bölgesinin ülke dış ticaretindeki payı yıldan yıla artmaktadır. 2012 yılı itibarıyla ülke ithalatının %1,69'u ihracatın ise %3,17'si TR33 Bölgesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Tablo 4.21'de yıllara göre dış ticaret oranlarına ilişkin veriler görülmektedir.

Tablo 4.21: Bölgenin Dış Ticaret Oranları

	Toplam İthalat			
	2009	2010	2011	2012
Türkiye	140.928.421	185.544.332	240.841.676	236.536.949
TR33 Bölgesi	806.160	3.303.935	4.059.678	3.994.960
Oran (%)	0,5720	1,7807	1,6856	1,6889
	Toplam İhracat			
	2009	2010	2011	2012
Türkiye	102.142.613	113.883.219	134.906.869	152.560.775
TR33 Bölgesi	1.319.270	3.897.576	4.755.647	4.836.423
Oran (%)	1,2916	3,4224	3,5251	3,1702

Kaynak: TÜİK Veritabanı, Dış Ticaret İstatistikleri, (2012).

TR33 Bölgesi illerinin ithalat ve ihracat değerlerine bakıldığında 2012 yılı itibarıyla Manisa ili bölge ithalatının %91'ini, ihracatının da %87'sini karşılamakta olup, dış ticarete bölgenin en aktif ili konumundadır. İthalatta Manisa ilini, %4,8 ile Uşak, %3 ile Kütahya ve %1,6 ile de Afyonkarahisar izlemektedir. İhracat oranlarında ise Manisa ilini %6,5 ile Afyonkarahisar, %3,5 ile Uşak ve %3 ile Kütahya illeri takip etmektedir. Tablo 4.22'de Bölge illerinin yıllara göre bölge içerisindeki ithalat ve ihracat oranları verilmiştir.

Tablo 4.22: Bölge İçi Dış Ticaret Oranları

	Bölge İçi İthalat Oranları (%)			
	2009	2010	2011	2012
TR33 Bölgesi	1	1	1	1
Afyonkarahisar	0,0503	0,0220	0,0225	0,0157
Kütahya	0,1011	0,0419	0,0374	0,0299
Manisa	0,7425	0,8968	0,8947	0,9058
Uşak	0,1062	0,0393	0,0454	0,0486
	Bölge İçi İhracat Oranları (%)			
	2009	2010	2011	2012
TR33 Bölgesi	1	1	1	1
Afyonkarahisar	0,1581	0,0557	0,0613	0,0650
Kütahya	0,0771	0,0308	0,0323	0,0301
Manisa	0,6913	0,8840	0,8758	0,8694
Uşak	0,0735	0,0294	0,0306	0,0355

Kaynak: TÜİK Veritabanı, Dış Ticaret İstatistikleri, (2012).

İthalat ve ihracat değerlerini karşılaştırdığımızda 2012 yılı itibarıyla tüm bölge illerinde ihracat değerleri ithalat değerlerinden yüksektir. Tablo 4.23’de dış ticaret dengesine ilişkin veriler gösterilmektedir.

Tablo 4.23: İllere Göre Dış Ticaret Dengesi

İl Adı	2009	2010	2011	2012
Türkiye	-38.785.809	-71.661.113	-105.934.807	-83.976.174
TR33 Bölgesi	513.110	593.641	695.969	841.463
Afyonkarahisar	168.124	144.572	200.372	251.902
Kütahya	20.282	-18.446	2.077	25.859
Manisa	313.412	482.501	532.620	586.330
Uşak	11.292	-14.986	-39.101	-22.628

Kaynak: TÜİK Veritabanı, İllere Göre Dış Ticaret Dengesi İstatistikleri, (2012).

KOSGEB verilerine göre derlenen Tablo 4.24’te görüldüğü gibi KOSGEB Veritabanı’na kayıt oranı TR33 Bölgesinde %22 seviyesindedir.

Tablo 4.24: İşletme Verileri

	İşletme Sayısı (1)	KOSGEB Kayıtlı İşletme Sayısı (2)	KOSGEB'e Kayıt Oranı
Afyonkarahisar	23.152	5.489	0,2371
Kütahya	28.377	5.469	0,1927
Manisa	63.379	14.285	0,2253
Uşak	17.152	4.239	0,2471
TR33	132.060	29.482	0,2232
TÜRKİYE	3.422.163	737.980	0,2149

Kaynak: (1) TÜİK, İş Kayıtları İstatistikleri, (2011), (2) KOSGEB Veritabanı, (2013).

Tablo 4.25’te görüldüğü üzere TR33 Bölgesinde KOSGEB Veritabanı’na kayıtlı olan işletmelerin %7,3’üne tekabül eden 2158 işletme 2013 yılı sonu itibarıyla KOSGEB desteklerinden en az 1 defa faydalanmışlardır.

Tablo 4.25: KOSGEB Veritabanına Kayıtlı İşletmelerin Destek Kullanım Verileri

	KOSGEB Kayıtlı İşletme Sayısı	KOSGEB Desteklerinden Faydalanan İşletme Sayısı	Destek Kullanım Oranı
Afyonkarahisar	5.489	368	0,067
Kütahya	5.469	303	0,055
Manisa	14.285	1.116	0,078
Uşak	4.239	371	0,087
TR33	29.482	2.158	0,073
TÜRKİYE	737.980	52.663	0,071

Kaynak: KOSGEB Veritabanı, (2013).

4.3. ARAŞTIRMANIN ÖRNEKLEMİ

Araştırma sonuçlarının geçerli, güvenilir ve kullanılabilir olması için verilerin toplandığı kaynağın özelliği çok önemlidir. En doğru sonuç aranan bilginin elde edileceği kaynağın bütününden elde edilen sonuçtur. Ancak her zaman bu olanaklı değildir. Özellikle kaynak çok büyük ve yaygın olduğunda bunu yapmak son derece zordur (80).

Örnekleme, belli kurallara göre, belli bir evrenden seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir. Araştırmalar çoğunlukla örneklem kümeler üzerinde yapılır ve elde edilen sonuçlar ilgili evrenlere genellenir (81).

Bu nedenle araştırmada, TR33 Bölgesinde bulunan ve KOSGEB desteklerinden faydalanan işletmeler arasından belirlenen bir örneklem kümesi üzerinde çalışmıştır. Araştırma kapsamında elde edilecek verilerin gerçeğe en yakın sonuçları yansıtabilmesi açısından, TR33 Bölgesinde faaliyet gösteren ve 2010 ile 2013 yılları arasında KOSGEB desteklerinden en az 1 defa faydalanmış olan 2158 işletmeye 20 Ocak 2014 tarihinde elektronik ortamda Ek C’de bulunan anket formu gönderilmiştir. 2158 işletmeden 237 tanesi bu ankete 20 Ocak 2014-14 Şubat 2014 tarihleri arasında cevap vermiştir. 237 işletme üzerinden yapılan bu değerlendirme %95 güven aralığında $\pm 0,05$ sapma ile doğru sonuçlar vermektedir.

TR33 Bölgesi’nde KOSGEB desteklerinden faydalanan işletme sayıları ile araştırmaya katılan işletme sayıları Tablo 4.26’da verilmiştir. Araştırmaya katılan 237 işletmeden 128’i Manisa’da, 48’i Afyonkarahisar’da, 31’i Uşak’ta, 30’u ise Kütahya’da faaliyet göstermektedir.

Tablo 4.26: KOSGEB Desteklerden Faydalanan ve Ankete Katılan İşletme Sayıları

İl	Destekten Faydalanan İşletme Sayısı (1)	Oran	Ankete Katılan İşletme Sayısı	Oran
Afyonkarahisar	368	0,17	48	0,20
Kütahya	303	0,14	30	0,13
Manisa	1.116	0,52	128	0,54
Uşak	371	0,17	31	0,13
TR33	2.158	1,00	237	1,00

Kaynak: (1) KOSGEB Veritabanı, (2013).

Tablo 4.26 incelendiğinde ankete katılan işletme sayısının destekten faydalanan işletme sayıları ile istatistikî olarak benzer oranlarda olduğu görülmektedir. Buradan anket çalışması için alınan örneklem kümesinin araştırma evreni içerisinde orantılı olarak dağıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

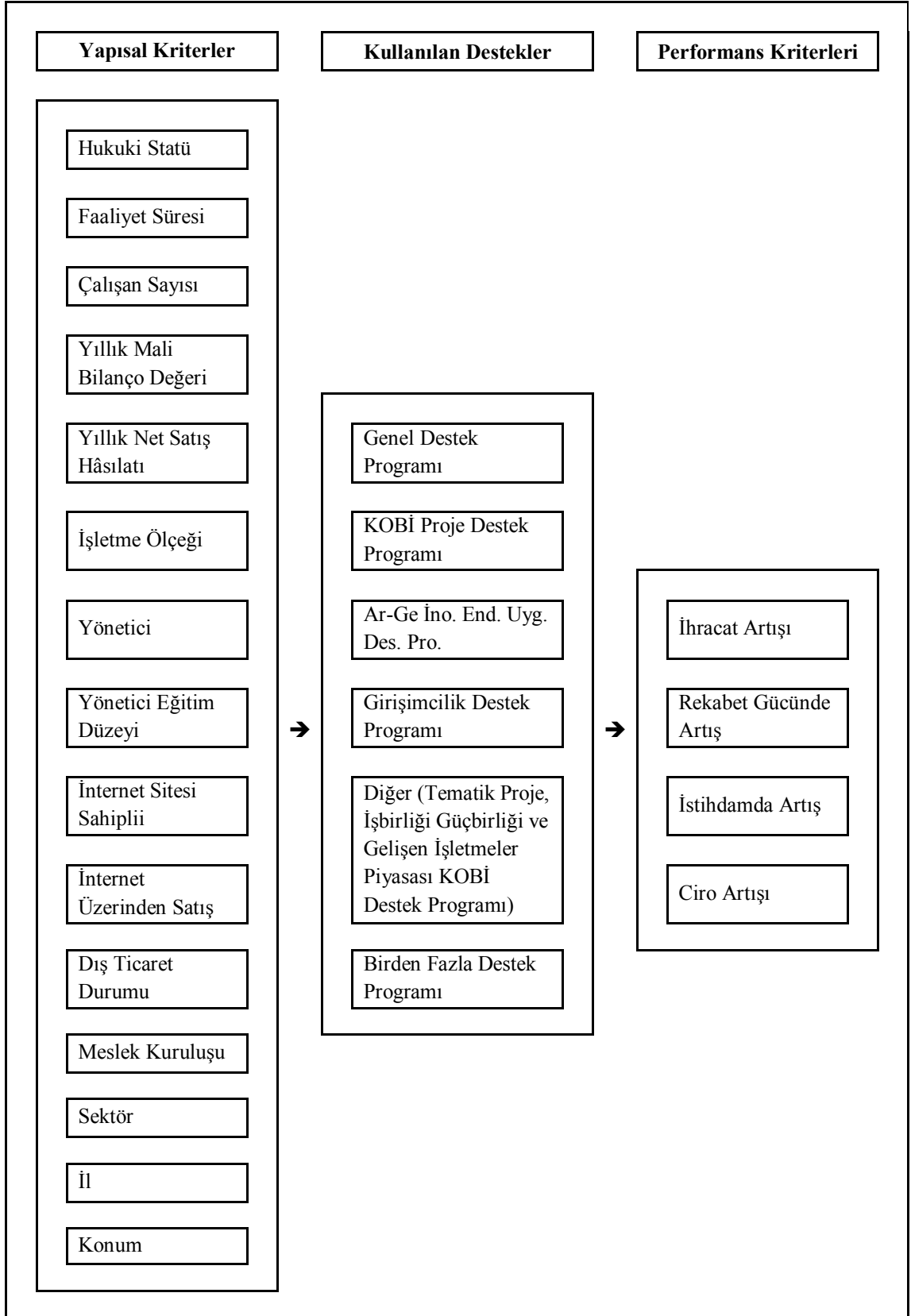
4.4. ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışmada, uygulamalı araştırma modellerinden biri olan ‘anket’ yöntemi kullanılmıştır. Anket ile elde edilen verilerin gerçekçi olması açısından anketi formu, işletme sahibi ya da yönetim kademesinde yer alan kişilerin e-posta adreslerine gönderilmiştir.

Yapılan anket çalışması iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda KOSGEB desteklerinden faydalanan işletmelerin hukuki statüsü, personel sayısı, faaliyet alanı, fiziki konumu gibi temel işletme bilgilerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu kısımda yer alan sorular literatür taraması, daha önce yapılan araştırmalar ve gözlemler ile belirlenmiştir. Anketin ikinci kısmında ise işletmelerin KOSGEB destekleri hakkındaki görüşleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Ankette yalnız bir seçeneğin yanıtlanacağı sorular olduğu gibi, aynı anda birden çok seçeneğin yanıtlanabileceği sorular da yer almaktadır.

Anket Google Drive programı aracılığıyla ile internet üzerinden yapılmıştır. Anket sonucu elde edilen veriler IBM SPSS STATISTICS 22 istatistik analiz programı kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma, KOSGEB desteklerinden faydalanan işletmelerin yapısal kriterleri, kullandıkları destek türleri ve belirlenen performans kriterleri çerçevesinde oluşturulan ve Şekil 4.3’te verilen model çerçevesinde yapılmıştır.

Şekil 4.3: Araştırma Modeli

Araştırma modeli kapsamında hipotez testleri aracılığıyla belirlenen yapısal kriterler ile kullanılan destekler arasındaki ilişki araştırılmış daha sonra ise bu desteklerin performans kriterleri üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

4.5. ARAŞTIRMA SONUÇLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde araştırma çalışma sonucu elde edilen verilere ve yapılan analizlere yer verilmiştir.

4.5.1. İşletmelerin Genel Yapısına İlişkin Analizler

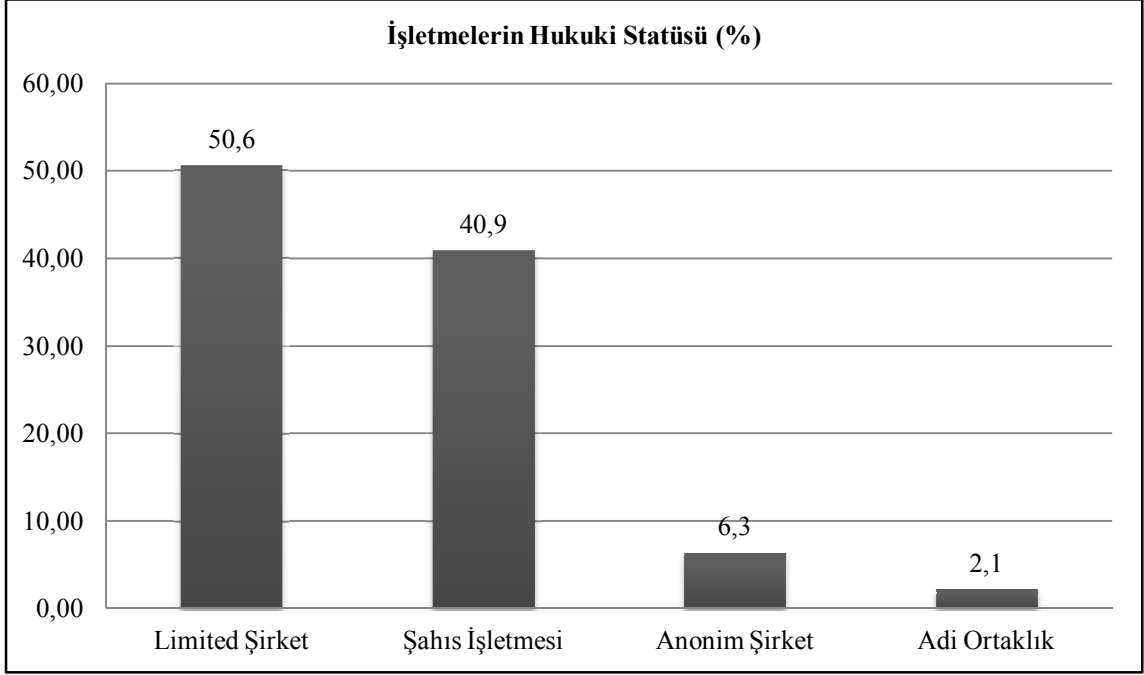
4.5.1.1. İşletmelerin Hukuki Statüleri

Ankete katılan 237 işletmeden 120'si limited şirket, 97'si şahıs işletmesi, 15'i anonim şirket ve 5'i ise adi ortaklık statüsündedir. Tablo 4.27'de ankete katılan işletmelerin statülerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.27: İşletmelerin Hukuki Statüsü

Statü	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Şahıs İşletmesi	97	40,90
Limited Şirket	120	50,60
Anonim Şirket	15	6,30
Adi Ortaklık	5	2,10
Toplam	237	100,00

Ankete katılan işletmelerin büyük bölümünün limited şirket ve şahıs işletmesi statüsünde oldukları Şekil 4.4'te görülmektedir.

Şekil 4.4: İşletmelerin Hukuki Statüsü

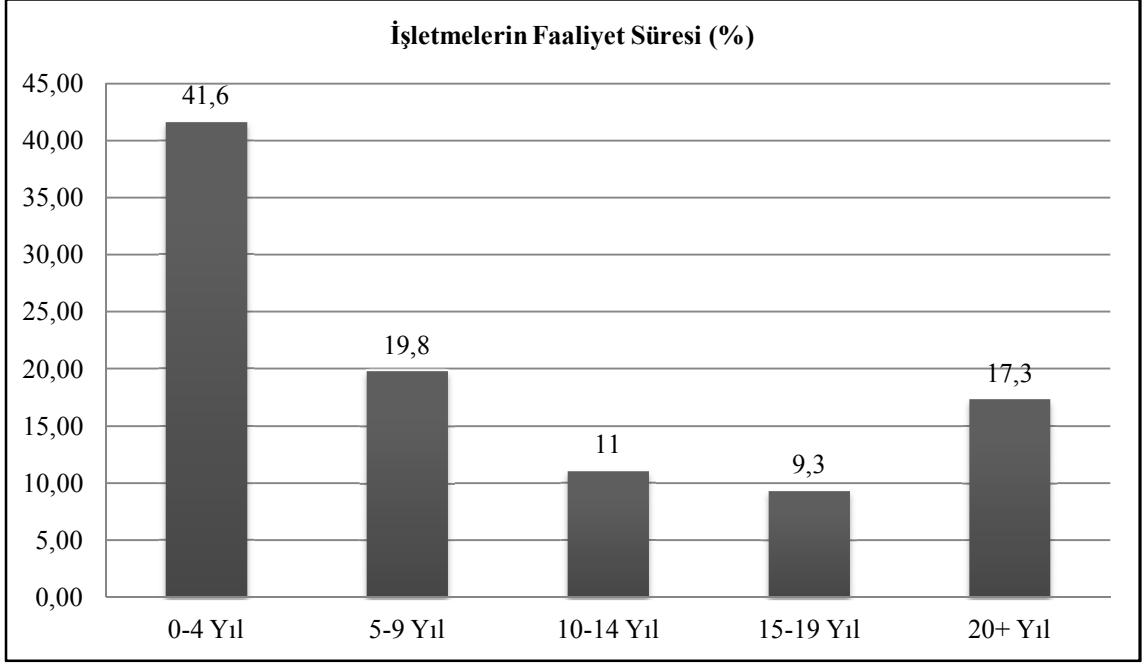
4.5.1.2. İşletmelerin Faaliyet Süreleri

Ankete katılan 237 işletmeden 101'i 0-4 yıl arasında, 47'si 5-9 yıl arasında, 26'sı 10-14 yıl arasında, 22'si 15-19 yıl arasında, 41'i ise 20 yıldan fazla zamandır faaliyettedir. Tablo 4.28'de ankete katılan işletmelerin faaliyet sürelerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.28: İşletmelerin Faaliyet Süresi

Faaliyet Süresi	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
0-4 Yıl	101	41,60
5-9 Yıl	47	19,80
10-14 Yıl	26	11,00
15-19 Yıl	22	9,30
20+ Yıl	41	17,30
Toplam	237	100,00

Şekil 4.5'te işletmelerin faaliyet sürelerine ilişkin yüzde değerleri görülmektedir. Şekilde görüldüğü üzere ankete katılan işletmelerin %41,6'sı 4 yıldan az süredir faaliyettedir.

Şekil 4.5: İşletmelerin Faaliyet Süresi

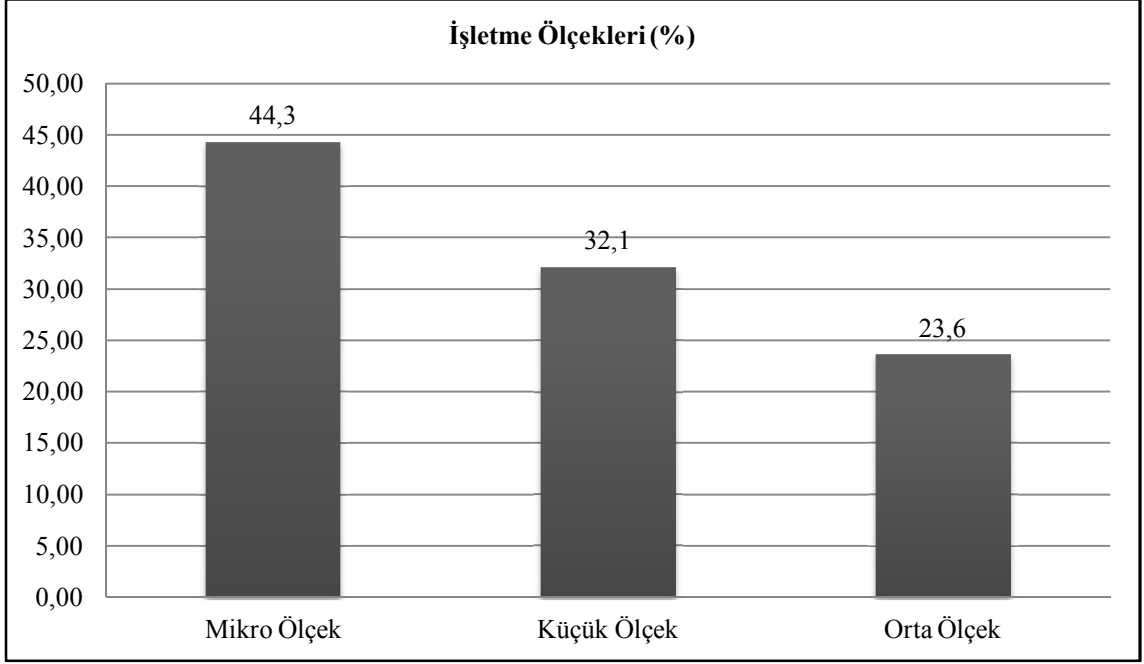
4.5.1.3. İşletme Ölçekleri

Ankete katılan 237 işletmeden 105'i Mikro Ölçekli, 76'sı Küçük Ölçekli, 56'sı ise Orta Ölçekli işletmedir. Tablo 4.29'da ankete katılan işletmelerin ölçeklerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.29: İşletme Ölçekleri

Ölçek	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Mikro Ölçek	105	44,30
Küçük Ölçek	76	32,10
Orta Ölçek	56	23,60
Toplam	237	100,00

Şekil 4.6'da işletmelerin ölçeklerine göre yüzde değerleri görülmektedir.

Şekil 4.6: İşletme Ölçekleri

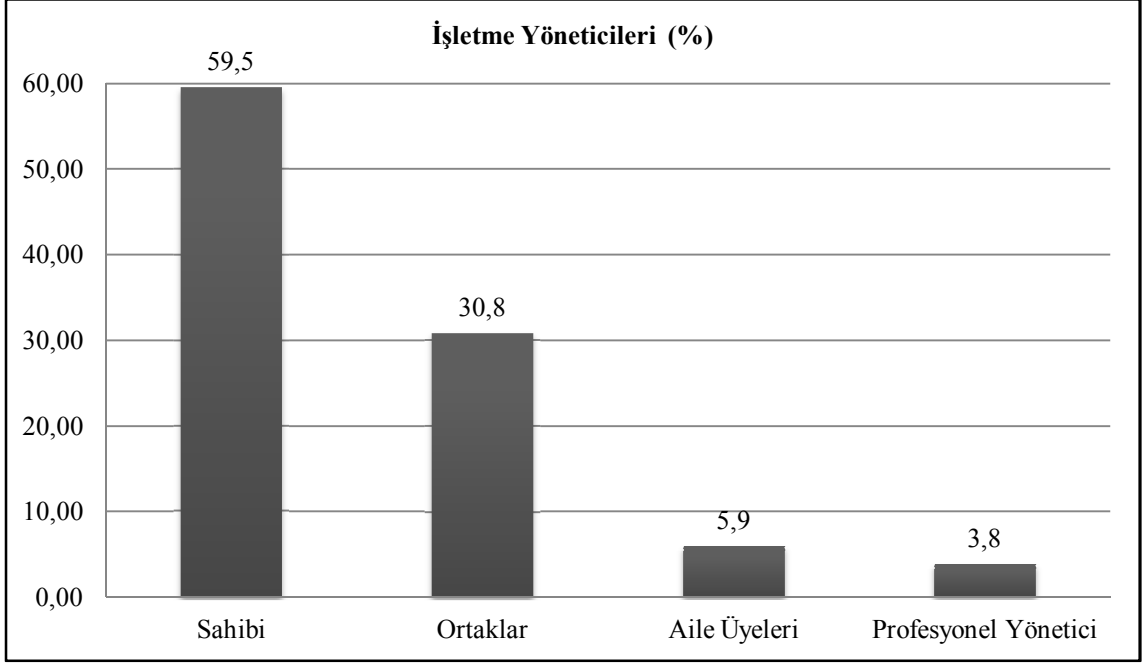
4.5.1.4. İşletme Yöneticileri

Ankete katılan 237 işletmeden 141'inin yöneticisi işletme sahibi, 73'ünün yöneticisi işletme ortakları, 9'unun ki profesyonel yönetici, 14'ünün ki ise aile üyeleridir. Tablo 4.30'da ankete katılan işletmelerin yöneticilerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.30: İşletme Yöneticileri

İşletme Yöneticileri	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Sahibi	141	59,50
Ortaklar	73	30,80
Profesyonel Yönetici	9	3,80
Aile Üyeleri	14	5,90
Toplam	237	100,00

Şekil 4.7'de işletmelerin yöneticilerine ilişkin yüzde değerleri görülmektedir. Şekilde görüldüğü üzere ankete katılan işletmelerin sadece %3,8'i profesyonel yönetici tarafından idare edilmektedir.

Şekil 4.7: İşletme Yöneticileri

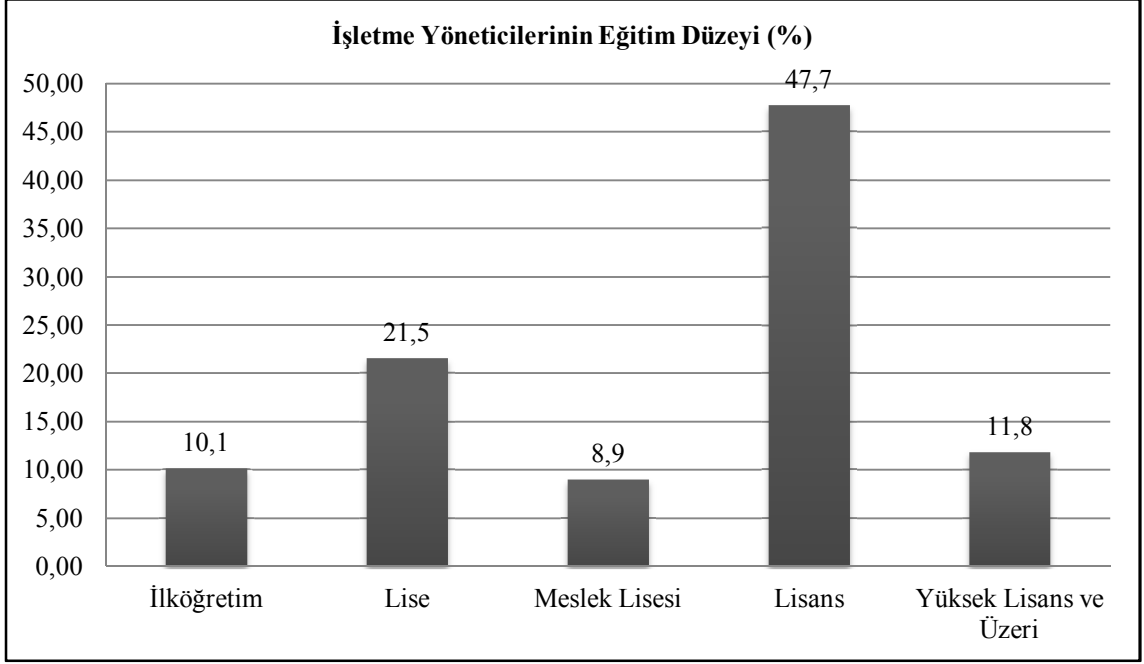
4.5.1.5. İşletme Yöneticilerinin Eğitim Düzeyi

Ankete katılan 237 işletmeden 24'ünün yöneticisi ilköğretim düzeyinde, 51'inin yöneticisi lise düzeyinde, 21'inin yöneticisi meslek lisesi düzeyinde, 113'ünün yöneticisi lisans düzeyinde ve 28'inin yöneticisi ise yüksek lisans ve üzeri düzeyde eğitim almışlardır. Tablo 4.31'de ankete katılan işletmelerin yöneticilerinin eğitim düzeyine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.31: İşletme Yöneticilerinin Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
İlköğretim	24	10,10
Lise	51	21,50
Meslek Lisesi	21	8,90
Lisans	113	47,70
Yüksek Lisans ve Üzeri	28	11,80
Toplam	237	100,00

Şekil 4.8'de işletme yöneticilerinin eğitim düzeyine ilişkin yüzde değerleri görülmektedir. Şekilde görüldüğü üzere ankete katılan işletmelerin %59,5'i lisans ve üzeri eğitim almış yöneticiler tarafından idare edilmektedir.

Şekil 4.8: İşletme Yöneticilerinin Eğitim Düzeyi

4.5.1.6. İnternet Sitesi Sahipliği

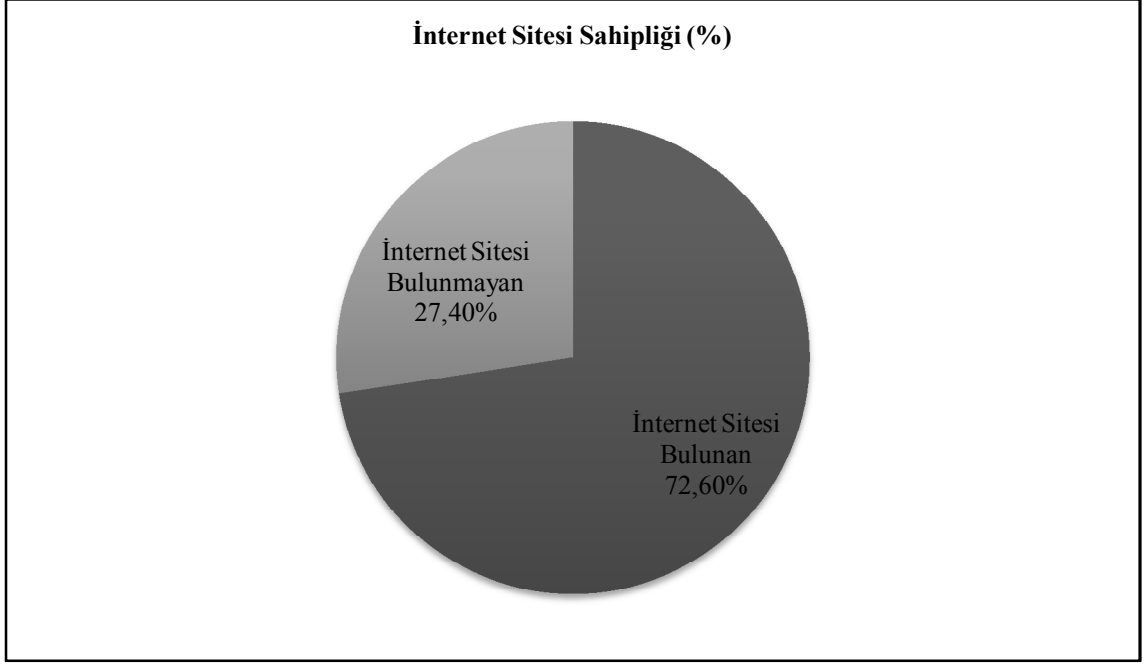
Ankete katılan 237 işletmeden 172'sinin internet sitesi bulunurken 65'inin internet sitesi bulunmamaktadır. Tablo 4.32'de ankete katılan işletmelerin internet sitesi sahipliğine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.32: İnternet Sitesi Sahipliği

İnternet Sitesi Sahipliği	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
İnternet Sitesi Bulunan	172	72,60
İnternet Sitesi Bulunmayan	65	27,40
Toplam	237	100,00

Şekil 4.9'da işletmelerin internet sitesi sahipliğine ilişkin oranlar görülmektedir. Şekilde görüldüğü üzere ankete katılan işletmelerin %72,6'sı internet sitesi sahibidir.

Şekil 4.9: İnternet Sitesi Sahipliği

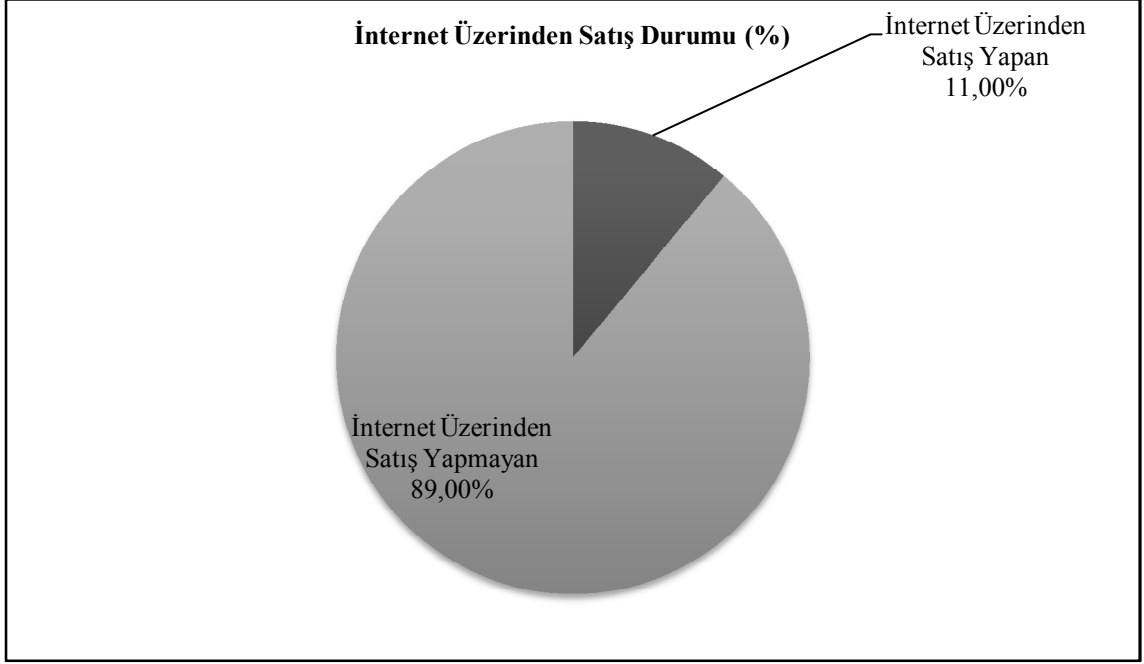
4.5.1.7. İnternet Üzerinden Satış Durumları

Ankete katılan 237 işletmeden 26'sı internet üzerinden satış yaparken, 211 işletme ise internet üzerinden satış yapmadığını belirtmiştir. Tablo 4.33'te ankete katılan işletmelerin internet üzerinden satış durumlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.33: İnternet Üzerinden Satış Durumu

İnternet Üzerinden Satış Durumu	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
İnternet Üzerinden Satış Yapan	26	11,00
İnternet Üzerinden Satış Yapmayan	211	89,00
Toplam	237	100,00

Şekil 4.10'da işletmelerin internet üzerinden satış durumuna ilişkin oranlar görülmektedir. Şekilde görüldüğü üzere ankete katılan işletmelerin %11'i internet üzerinden satış yapmaktadır.

Şekil 4.10: İnternet Üzerinden Satış Durumu

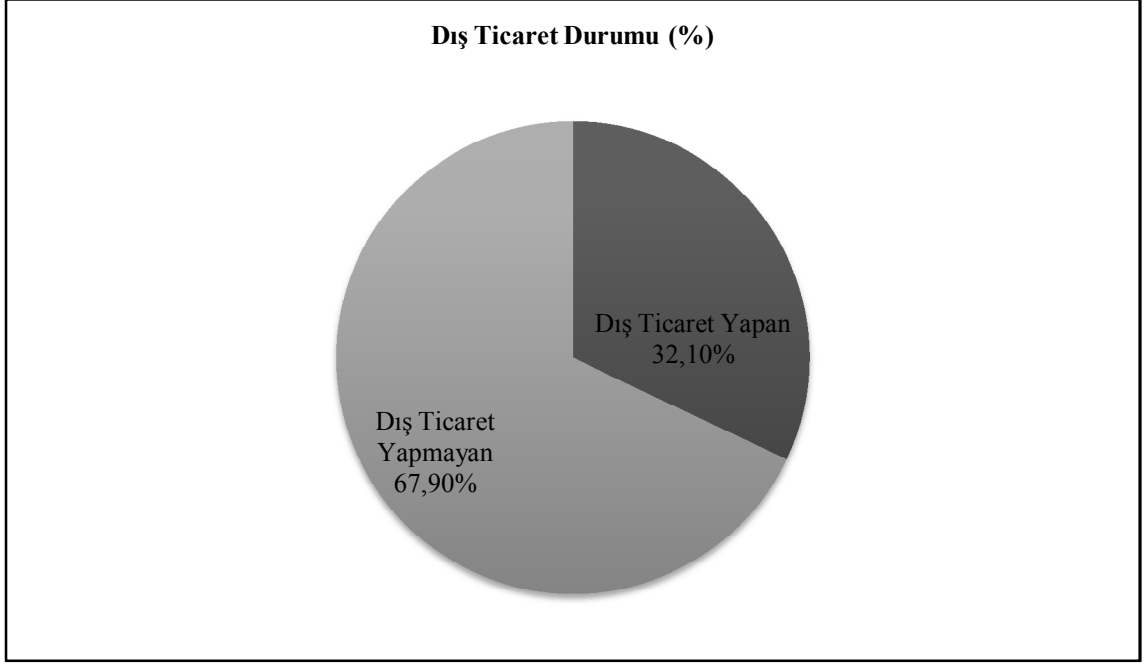
4.5.1.8. Dış Ticaret Durumu

Ankete katılan 237 işletmeden 76'sı dış ticaret yaparken (ihracat veya ithalat), 161 işletme ise dış ticaret yapmadığını belirtmiştir. Tablo 4.34'te ankete katılan işletmelerin dış ticaret durumlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.34: Dış Ticaret Durumu

Dış Ticaret Durumu	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Dış Ticaret Yapan	76	32,10
Dış Ticaret Yapmayan	161	67,90
Toplam	237	100,00

Şekil 4.11'de işletmelerin dış ticaret durumuna ilişkin oranlar görülmektedir. Şekilde görüldüğü üzere ankete katılan işletmelerin %32,1'i dış ticaret yapmaktadır.

Şekil 4.11: Dış Ticaret Durumu

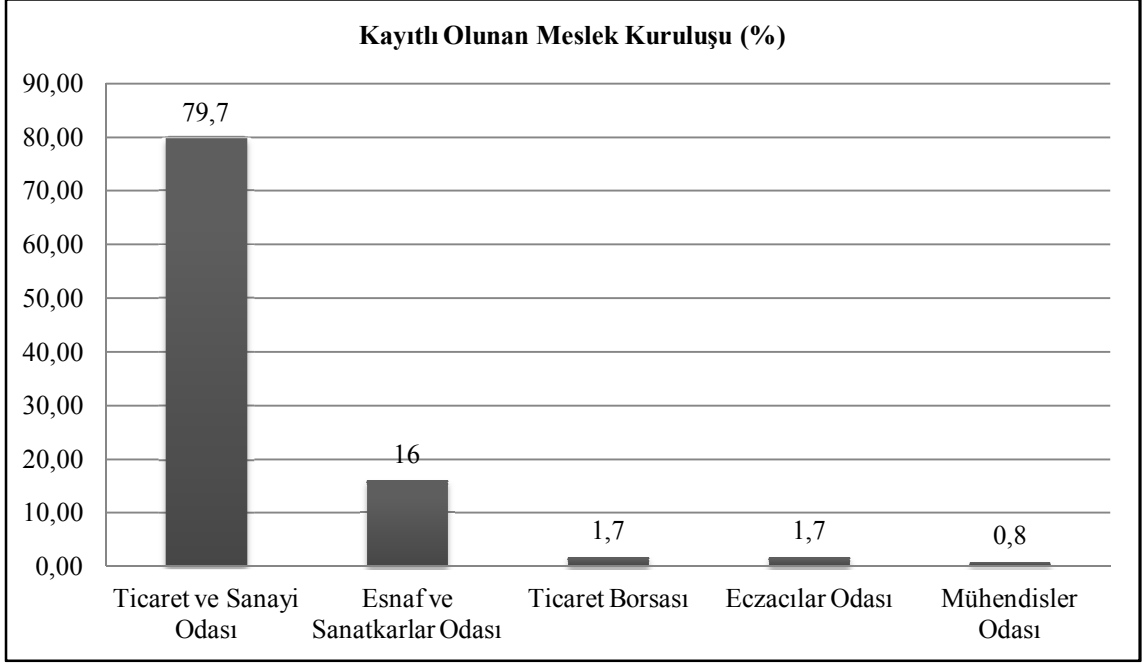
4.5.1.9. Kayıtlı Olunan Meslek Kuruluşu

Ankete katılan 237 işletmeden 189'u Ticaret ve Sanayi Odası'na, 38'i Esnaf ve Sanatkârlar Odası'na, 4'ü Ticaret Borsası'na 4'ü Eczacılar Odası'na, 2'si ise Mühendisler Odası'na kayıtlıdır. Tablo 4.35'te ankete katılan işletmelerin kayıtlı oldukları meslek kuruluşlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.35: Kayıtlı Olunan Meslek Kuruluşu

Meslek Kuruluşu	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Ticaret ve Sanayi Odası	189	79,70
Esnaf ve Sanatkârlar Odası	38	16,00
Ticaret Borsası	4	1,70
Eczacılar Odası	4	1,70
Mühendisler Odası	2	0,80
Toplam	237	100,00

Şekil 4.12'de işletmelerin kayıtlı oldukları meslek kuruluşlarına ilişkin yüzde değerleri görülmektedir. Şekilde görüldüğü üzere ankete katılan işletmelerin %79,7'si Ticaret ve Sanayi Odaları'na kayıtlıdır.

Şekil 4.12: Kayıtlı Olunan Meslek Kuruluşu

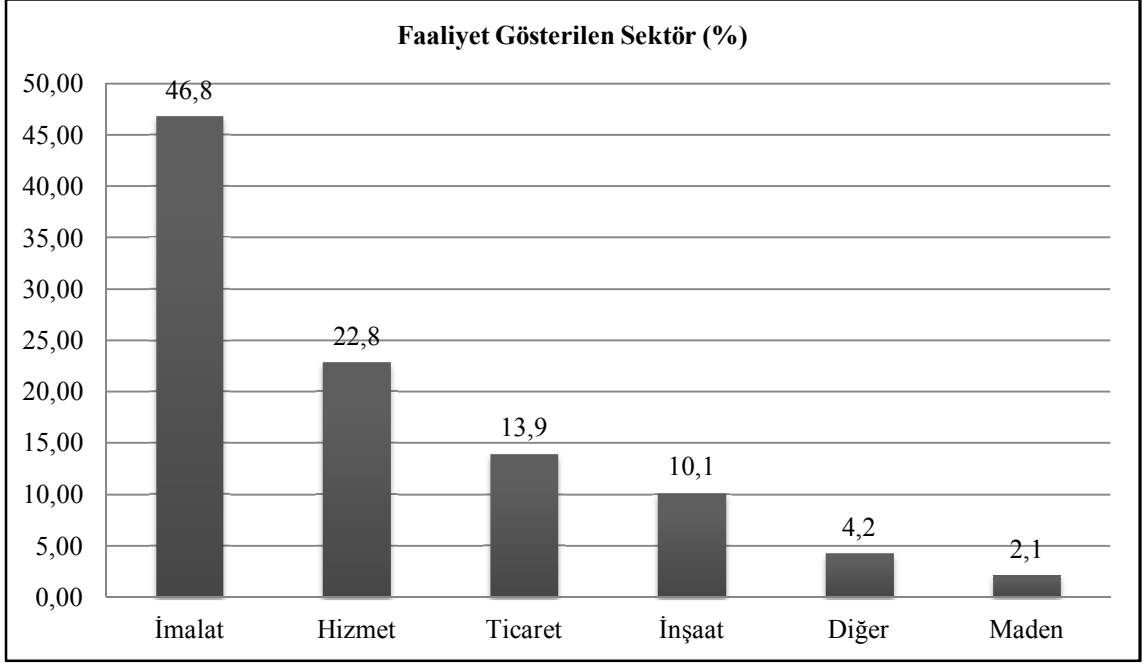
4.5.1.10. Faaliyet Gösterilen Sektör

Ankete katılan 237 işletmeden 111'i İmalat, 54'ü Hizmet, 33'ü Ticaret, 24'ü İnşaat, 5'i maden ve 10'u ise diğer sektörlerde faaliyet göstermektedirler. Tablo 4.36'da ankete katılan işletmelerin kayıtlı oldukları meslek kuruluşlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.36: Faaliyet Gösterilen Sektör

Sektör	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Hizmet	54	22,80
İmalat	111	46,80
Maden	5	2,10
İnşaat	24	10,10
Ticaret	33	13,90
Diğer	10	4,20
Toplam	237	100,00

Şekil 4.13'te işletmelerin faaliyet gösterdiği sektörlerle ilişkin yüzde değerleri görülmektedir. Şekilde görüldüğü üzere ankete katılan işletmelerin yarıya yakını imalatçı olarak faaliyet göstermektedir.

Şekil 4.13: Faaliyet Gösterilen Sektör

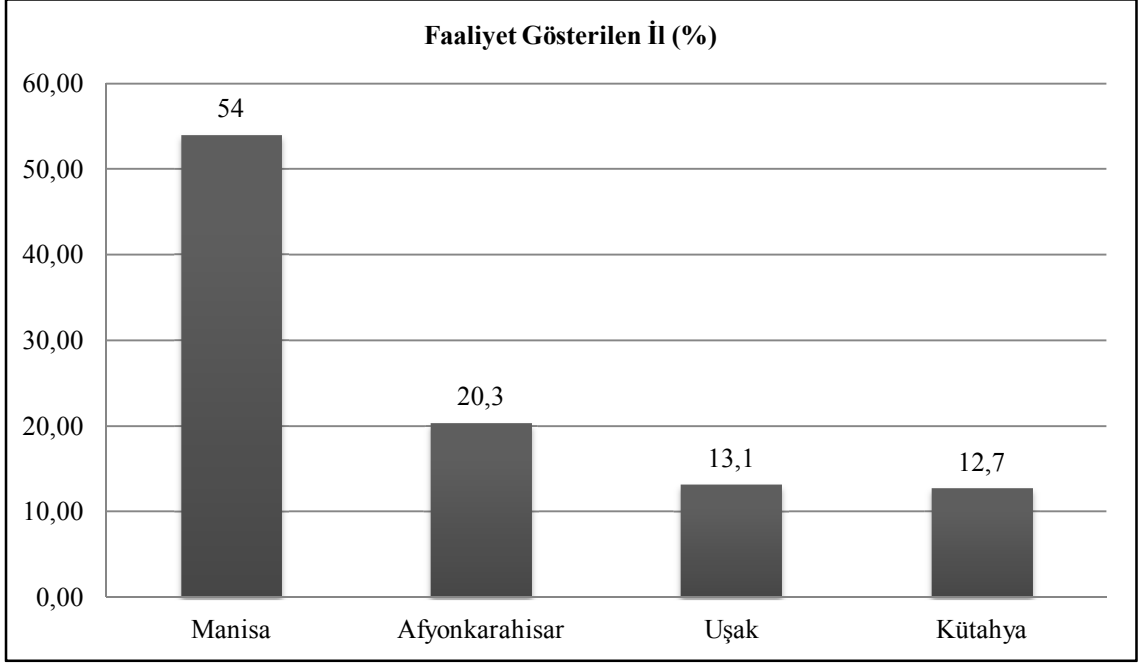
4.5.1.11. Faaliyet Gösterilen İl

Ankete katılan 237 işletmeden 128'i Manisa'da, 48'i Afyonkarahisar'da, 31'i Uşak'ta, 30'u ise Kütahya'da faaliyet göstermektedir. Tablo 4.37'de ankete katılan işletmelerin faaliyet gösterdikleri illere ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.37: Faaliyet Gösterilen İl

İl	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Afyonkarahisar	48	20,30
Kütahya	30	12,70
Manisa	128	54,00
Uşak	31	13,10
Toplam	237	100,00

Şekil 4.14'te işletmelerin faaliyet gösterdiği illere ilişkin yüzde değerleri görülmektedir. Bu değerler illerde destek kullanan işletme sayıları ile doğru orantılıdır.

Şekil 4.14: Faaliyet Gösterilen İl

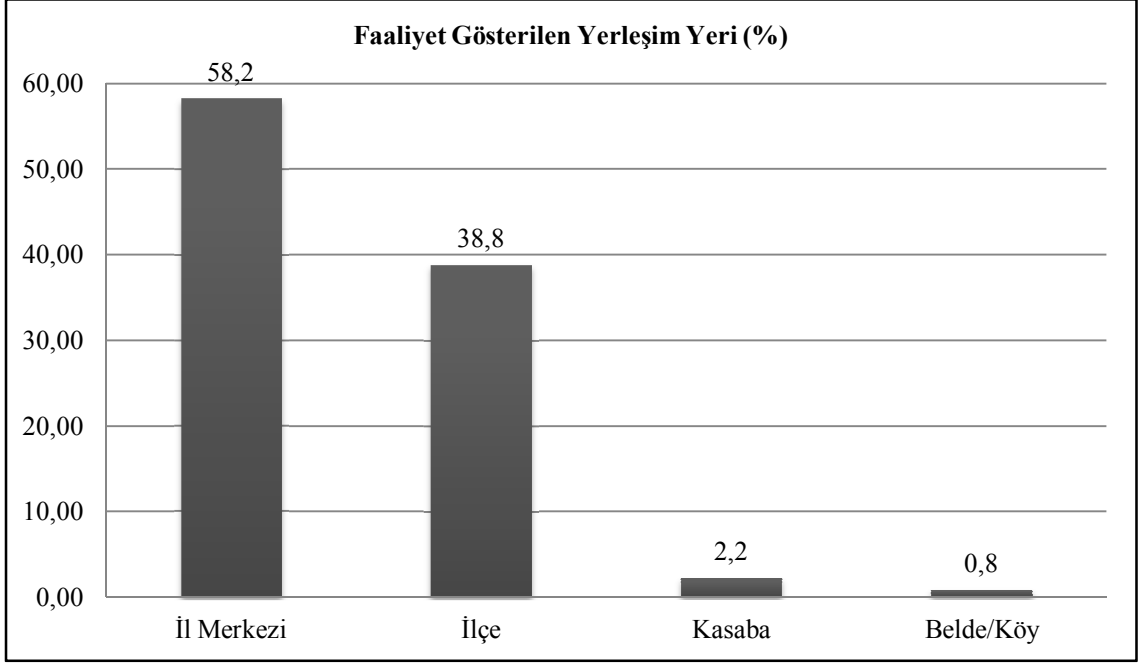
4.5.1.12. Faaliyet Gösterilen Yerleşim Yeri

Ankete katılan 237 işletmeden 138'i il merkezinde, 92'si ilçede, 5'i kasaba'da, 2'si ise belde/köyde faaliyet göstermektedir. Tablo 4.38'de ankete katılan işletmelerin faaliyet gösterdikleri yerleşim yerlerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.38: Faaliyet Gösterilen Yerleşim Yeri

Yerleşim Yeri	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
İl Merkezi	138	58,20
İlçe	92	38,80
Kasaba	5	2,20
Belde/Köy	2	0,80
Toplam	237	100,00

Şekil 4.15'te işletmelerin faaliyet gösterdiği yerleşim yerlerine ilişkin yüzde değerleri görülmektedir.

Şekil 4.15: Faaliyet Gösterilen Yerleşim Yeri

4.5.2. KOSGEB Desteklerine İlişkin Analizler

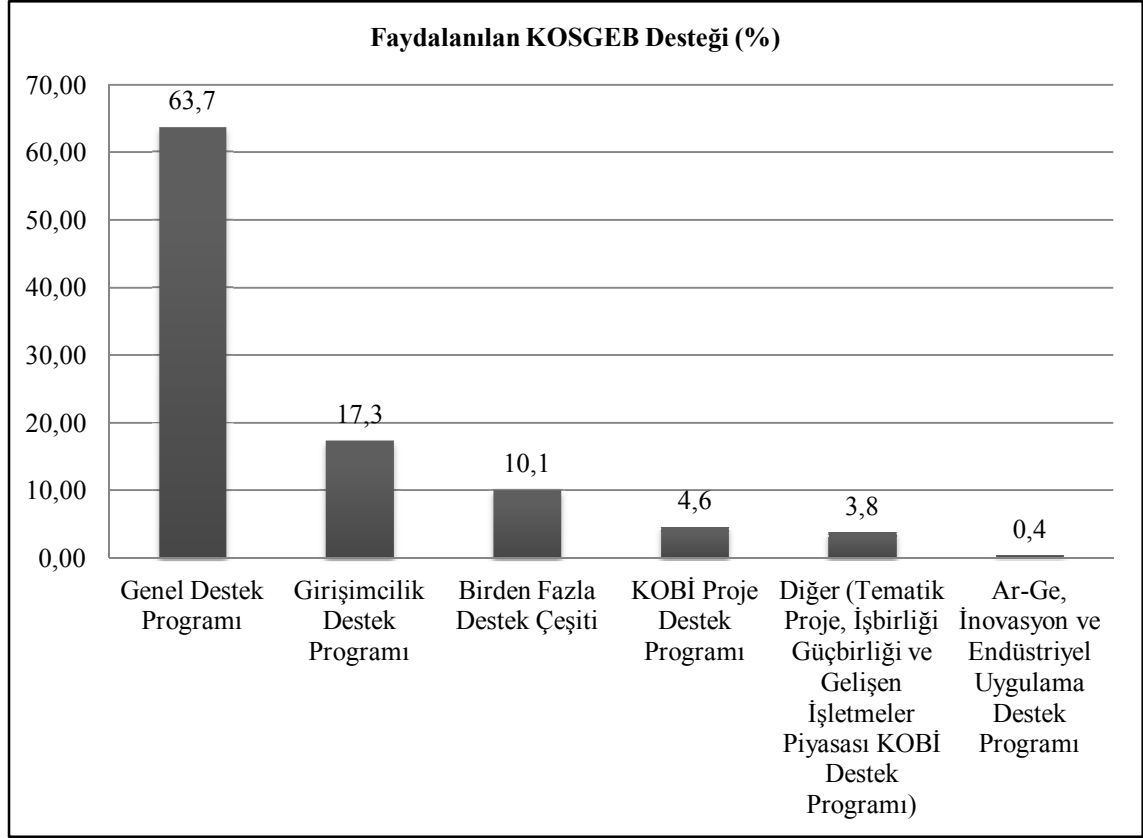
4.5.2.1. Kullanılan KOSGEB Desteği

Ankete katılan 237 işletmeden 151'i Genel Destek Programı'ndan, 41'i Girişimcilik Destek Programı'ndan, 11'i KOBİ Proje Destek Programı'ndan, 9'u Diğer desteklerden (Tematik Proje, İşbirliği Güçbirliği ve Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı), 1'i Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı'ndan, 24'ü ise bu destek programlarının birden fazlasından faydalanmıştır. Tablo 4.39'da ankete katılan işletmelerin kullandıkları KOSGEB desteklerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.39: Faydalanılan KOSGEB Desteği

Destek	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Genel Destek Programı	151	63,70
Girişimcilik Destek Programı	41	17,30
Birden Fazla Destek Programı	24	10,10
KOBİ Proje Destek Programı	11	4,60
Diğer (Tematik Proje, İşbirliği Güçbirliği ve Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı)	9	3,80
Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı	1	0,40
Toplam	237	100,00

Şekil 4.16’da işletmelerin faydalandıkları KOSGEB desteklerine ilişkin yüzde değerleri görülmektedir. Şekilde görüldüğü üzere ankete katılan işletmelerin %63,7’si Genel Destek Programı’ndan faydalanmıştır.

Şekil 4.16: Faydalanılan KOSGEB Desteği

4.5.2.2. Destek Süreçlerinde Yardım Alma Durumu

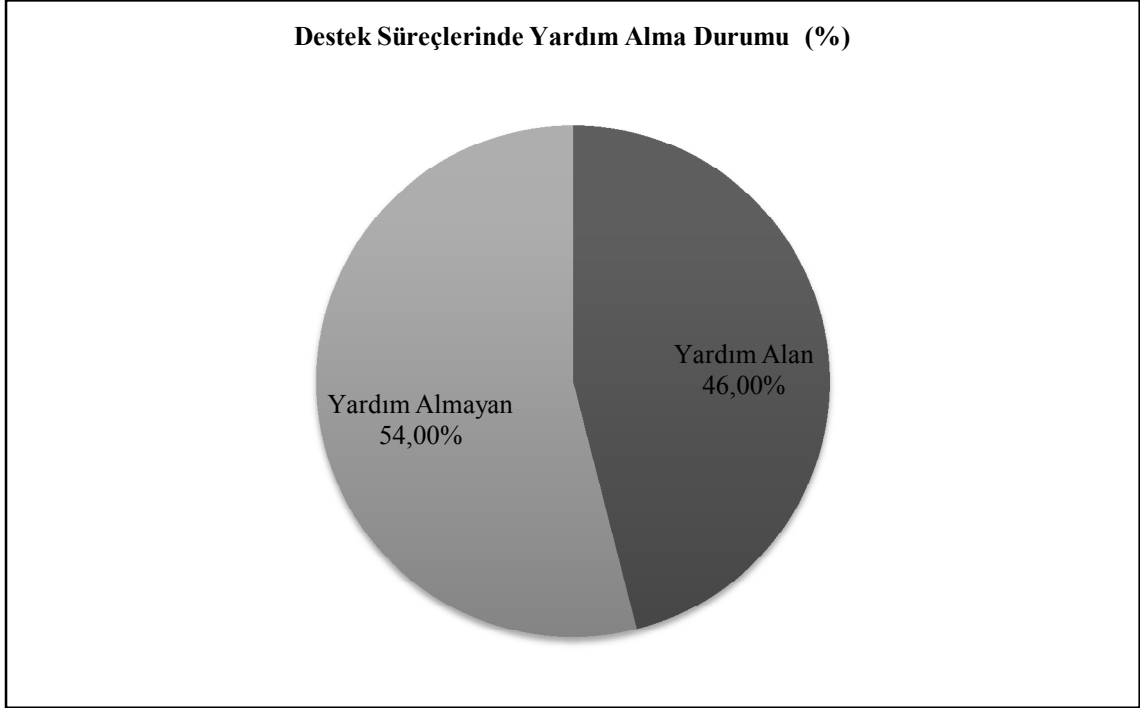
Ankete katılan 237 işletmeden 109’u destek süreçlerinde danışmanlık firmaları, muhasebeciler vb. bir başka kişiden destek aldıklarını, 128’i ise herhangi bir destek almadan bu süreçleri kendilerinin gerçekleştirdiğini ifade etmişlerdir. Tablo 4.40’ta ankete katılan işletmelerin destek süreçlerinde başvuru alma durumlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.40: Destek Süreçlerinde Yardım Alma Durumu

Durum	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
Yardım Alan	109	46,00
Yardım Almayan	128	54,00
Toplam	237	100,00

Şekil 4.17’de işletmelerin destek süreçlerinde başvuru alma durumlarına ilişkin oranlar görülmektedir. Şekilde görüldüğü üzere ankete katılan işletmelerin %54’ü herhangi bir yardım almadan destek süreçlerini kendilerinin gerçekleştirdiğini bildirmişlerdir.

Şekil 4.17: Destek Süreçlerinde Yardım Alma Durumu

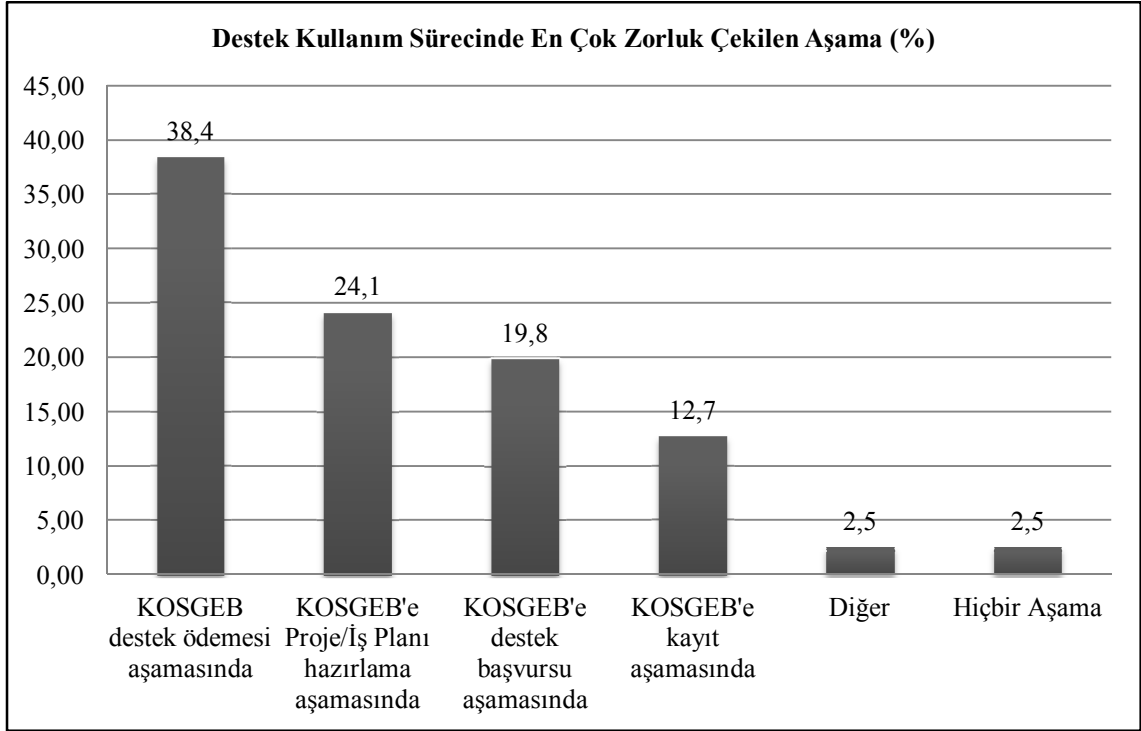
4.5.2.3. Destek Kullanım Sürecinde En Çok Zorluk Çekilen Aşama

Ankete katılan 237 işletmeden 91’i destek ödemesi aşamasında, 57’si proje/iş planı hazırlama aşamasında, 47’si destek başvurusu aşamasında, 30’u KOSGEB’e kayıt aşamasında, 6’sı bunların dışında kalan diğer aşamalarda en çok zorluk çektiğini ifade ederken, 6 işletme ise hiç bir aşamada zorluk çekmediğini ifade etmiştir. Tablo 4.41’de ankete katılan işletmelerin destek kullanım sürecinde en çok zorluk çektikleri aşamalara ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.41: Destek Kullanım Sürecinde En Çok Zorluk Çekilen Aşama

Aşama	İşletme Sayısı	Yüzde (%)
KOSGEB'e kayıt aşamasında	30	12,70
KOSGEB'e destek başvurusu aşamasında	47	19,80
KOSGEB'e Proje/İş Planı hazırlama aşamasında	57	24,10
KOSGEB destek ödemesi aşamasında	91	38,40
Diğer	6	2,50
Hiçbir Aşama	6	2,50
Toplam	237	100,00

Şekil 4.18'de işletmelerin destek kullanım sürecinde en çok zorluk çektikleri aşamaya ilişkin yüzde değerleri görülmektedir.

Şekil 4.18: Destek Kullanım Sürecinde En Çok Zorluk Çekilen Aşama

4.5.2.4. İşletmelerin KOSGEB Desteklerine İlişkin Tutum Ölçeği

Araştırmaya katılan işletmelerin KOSGEB desteklerine ilişkin tutumlarını belirlemek üzere oluşturulan tutum ölçeğine ilişkin sonuçlar Tablo 4.42'de verilmiştir.

Tablo 4.42: KOSGEB Destekleri ve Destek Süreçleri İçin İşletmelerin Tutum Ölçeği

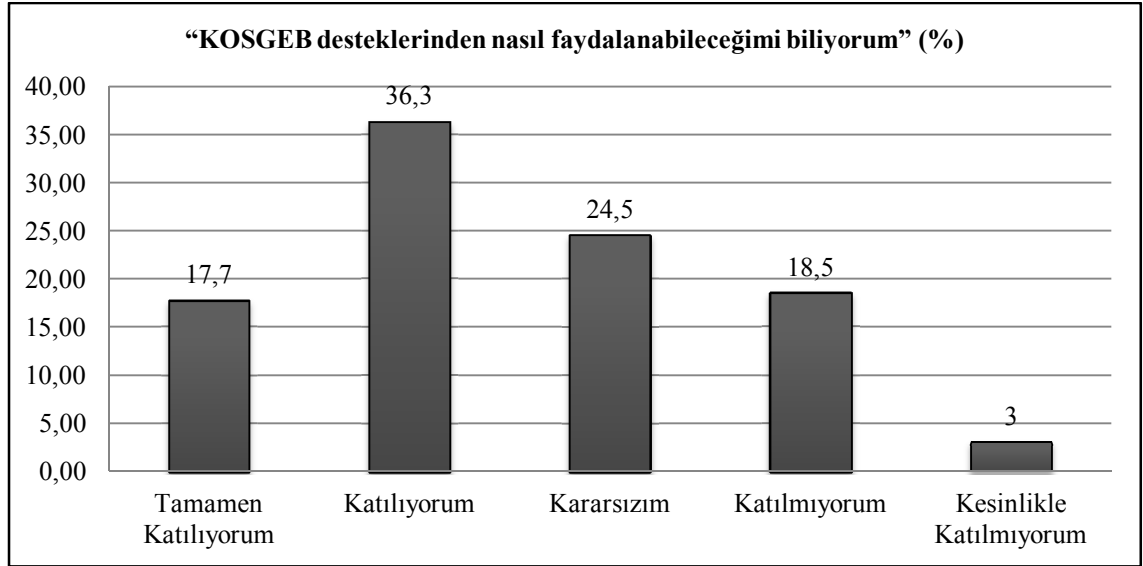
Ölçek	N	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum	Ortalama	Standart Sapma
KOSGEB desteklerinden nasıl faydalanabileceğimi biliyorum	237	7	44	58	86	42	3,47	1,0757
KOSGEB mevzuatı işletmelerin rahatlıkla anlayabileceği bir mevzuattır	237	7	49	84	76	21	3,23	0,9748
KOSGEB destekleri hakkında bilgiye kolaylıkla ulaşabiliyorum	237	7	23	50	104	53	3,73	1,0099
KOSGEB'in internet üzerindeki destek başvuru sisteminin kolay ve anlaşılabilir olduğunu düşünüyorum	237	7	27	76	95	32	3,50	0,9639
KOSGEB desteği başvuru sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmıyorum	237	12	39	71	85	30	3,35	1,0569
KOSGEB destek ödeme sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmıyorum	237	37	49	63	64	24	2,95	1,229
Destek süresince KOSGEB personelinin yeterli ilgiyi gösterdiğini düşünüyorum	237	10	28	36	107	56	3,72	1,0807
KOSGEB destek oranlarının yeterli olduğunu düşünüyorum	237	33	56	77	55	16	2,85	1,1309
KOSGEB desteklerinin rekabet gücümüzün artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum	237	15	32	44	104	42	3,53	1,1218
KOSGEB desteklerinin ciromuzun artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum	237	20	41	44	94	38	3,38	1,1889
KOSGEB desteklerinin istihdam artışında etkisi olduğunu düşünüyorum	237	11	22	39	115	50	3,72	1,0448
KOSGEB desteklerinin ihracatımızın artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum	237	15	33	73	84	32	3,36	1,0785
KOSGEB desteklerinden tekrar faydalanmayı düşünüyorum	237	11	7	34	92	93	4,05	1,0362

Tutum ölçeğinde tutum değerleri 1 ile 5 arasında derecelendirilmiştir. 1, ankette belirtilen değerlendirmeye 'Kesinlikle Katılmıyorum' anlamına gelirken, 5, ise 'Tamamen Katılıyorum' anlamına gelmektedir. Ölçekte diğer tutum değerleri bu iki değer arasında değişmektedir.

Tablo 4.42’de görüldüğü üzere tutum ölçeği değerlendirmesinde işletmelerin destek ve destek süreçlerine ilişkin tutum ortalamaları genellikle 3 (Kararsızım) ile 4 (Katılıyorum) arasında değişmektedir. Buradan işletmelerin destek ve destek süreçleri hakkındaki genel tutumlarının istatistikî açıdan olumlu olduğu görülmektedir.

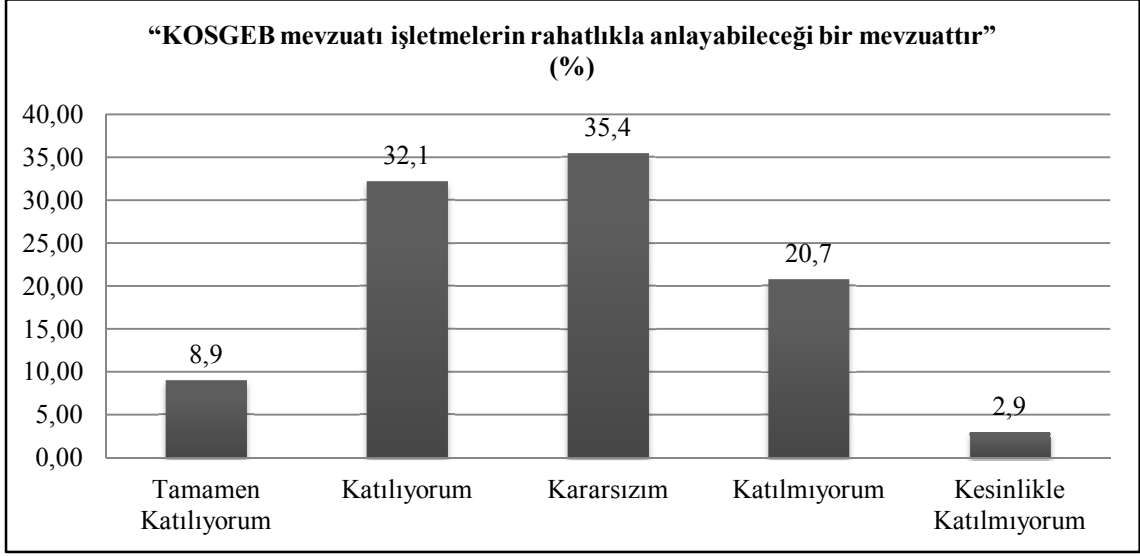
Aşağıda işletmelerin tutumlarını belirlemek için oluşturulan tutum ölçeğinde belirtilen KOSGEB destekleri hakkındaki düşüncelere işletmelerin verdikleri cevaplar aşağıda şekiller detaylı olarak verilmiştir.

Şekil 4.19’da işletmelerin ‘KOSGEB desteklerinden nasıl faydalanabileceğimi biliyorum’ değerlendirmesine verdikleri cevaplar görülmektedir. İşletmelerin %54’ü bu değerlendirmeye katılırken, %21,5’i ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsız kalanların oranı ise %24,5’tir.

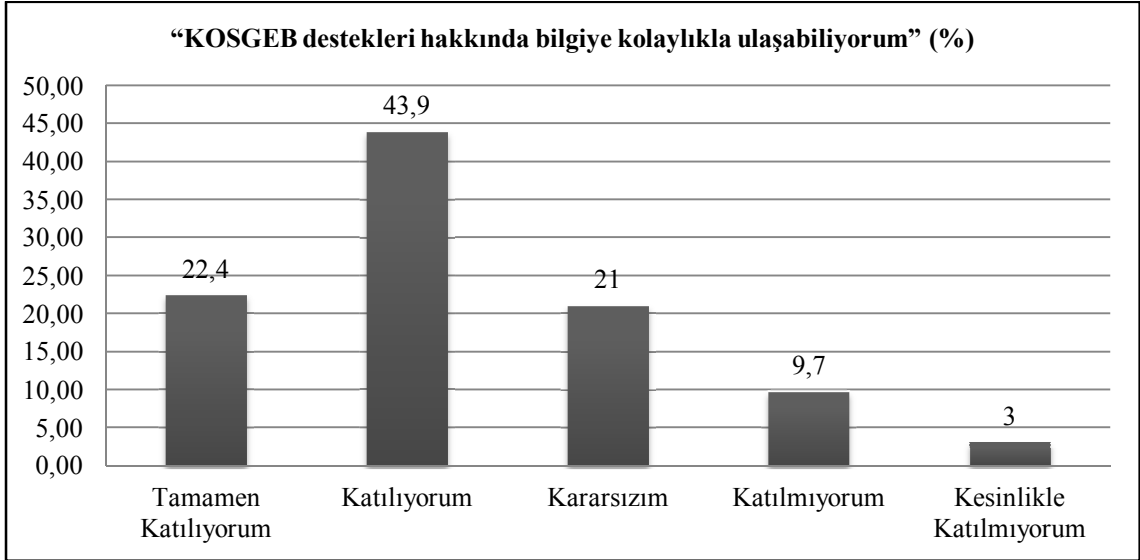
Şekil 4.19: “KOSGEB desteklerinden nasıl faydalanabileceğimi biliyorum”

Şekil 4.20’de işletmelerin ‘KOSGEB mevzuatı işletmelerin rahatlıkla anlayabileceği bir mevzuattır’ değerlendirmesine verdikleri cevaplar görülmektedir. İşletmelerin %41’i bu değerlendirmeye katılırken, %23,6’sı ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsız kalanların oranı ise %35,4’tür.

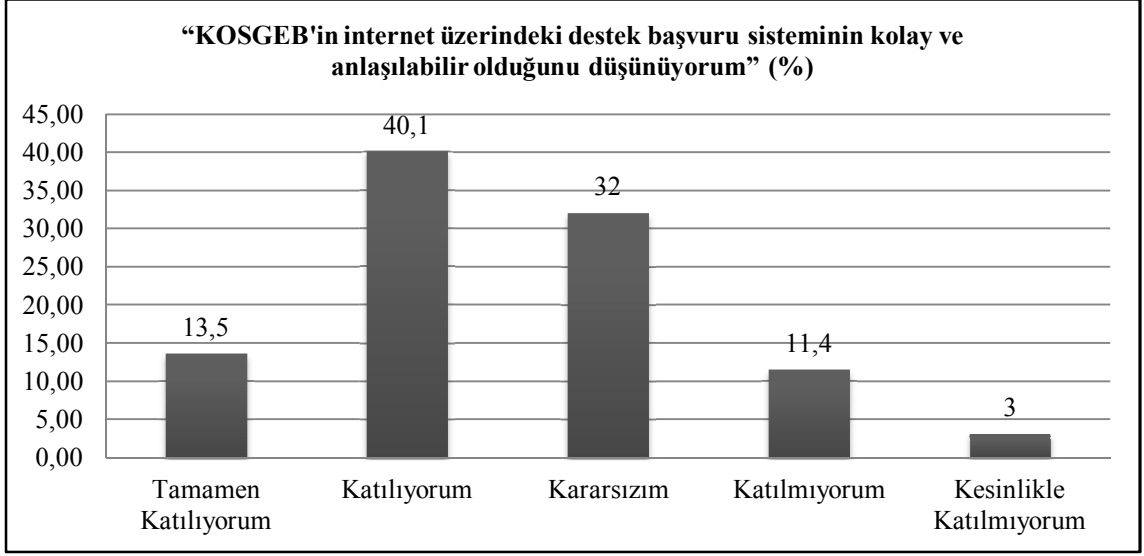
Şekil 4.20: “KOSGEB mevzuatı işletmelerin rahatlıkla anlayabileceği bir mevzuattır”

Şekil 4.21’de işletmelerin ‘KOSGEB destekleri hakkında bilgiye kolaylıkla ulaşabiliyorum’ değerlendirmesine verdikleri cevaplar görülmektedir. İşletmelerin %66,3’ü bu değerlendirmeye katılırken, %12,7’si ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsız kalanların oranı ise %21’dir.

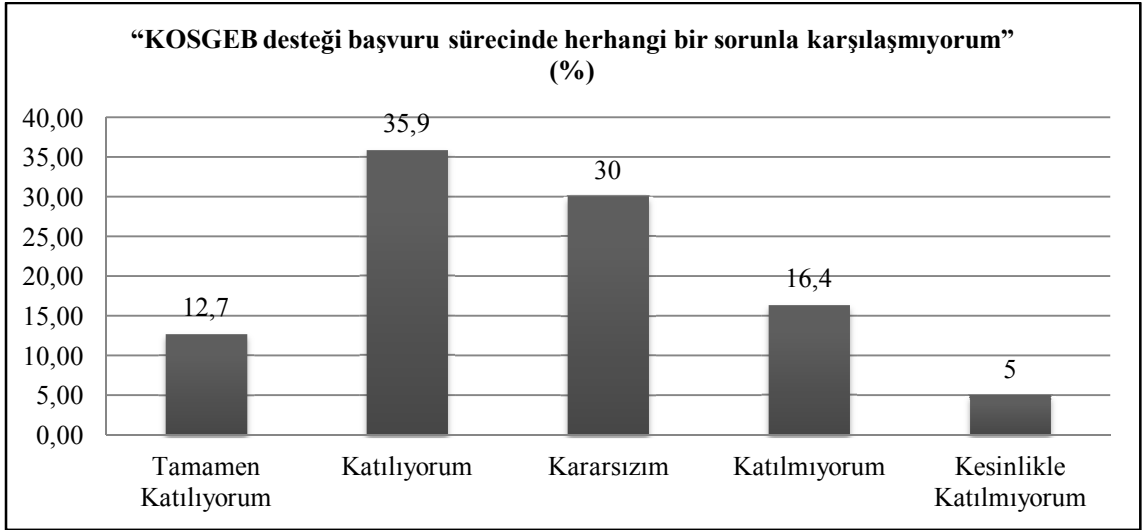
Şekil 4.21: “KOSGEB destekleri hakkında bilgiye kolaylıkla ulaşabiliyorum”

Şekil 4.22’de işletmelerin ‘KOSGEB’in internet üzerindeki destek başvuru sisteminin kolay ve anlaşılabilir olduğunu düşünüyorum’ değerlendirmesine verdikleri cevaplar görülmektedir. İşletmelerin %53,6’sı bu değerlendirmeye katılırken, %14,4’ü ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsız kalanların oranı ise %32’dir.

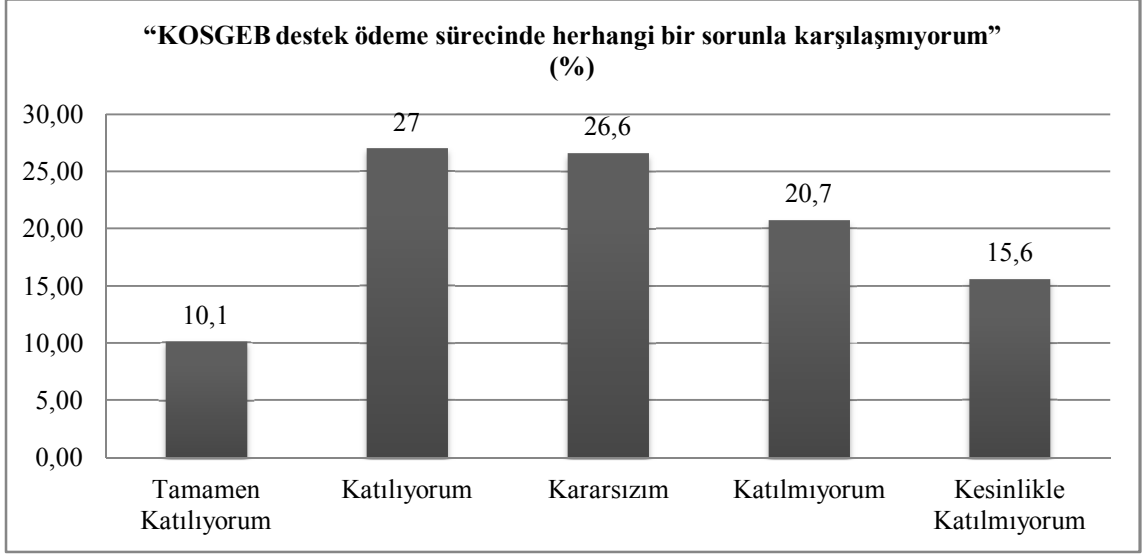
Şekil 4.22: “KOSGEB’in internet üzerindeki destek başvuru sisteminin kolay ve anlaşılabilir olduğunu düşünüyorum”

Şekil 4.23’te işletmelerin ‘KOSGEB desteği başvuru sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmıyorum’ değerlendirmesine verdikleri cevaplar görülmektedir. İşletmelerin %48,6’sı bu değerlendirmeye katılırken, %21,4’ü ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsız kalanların oranı ise %30’dur.

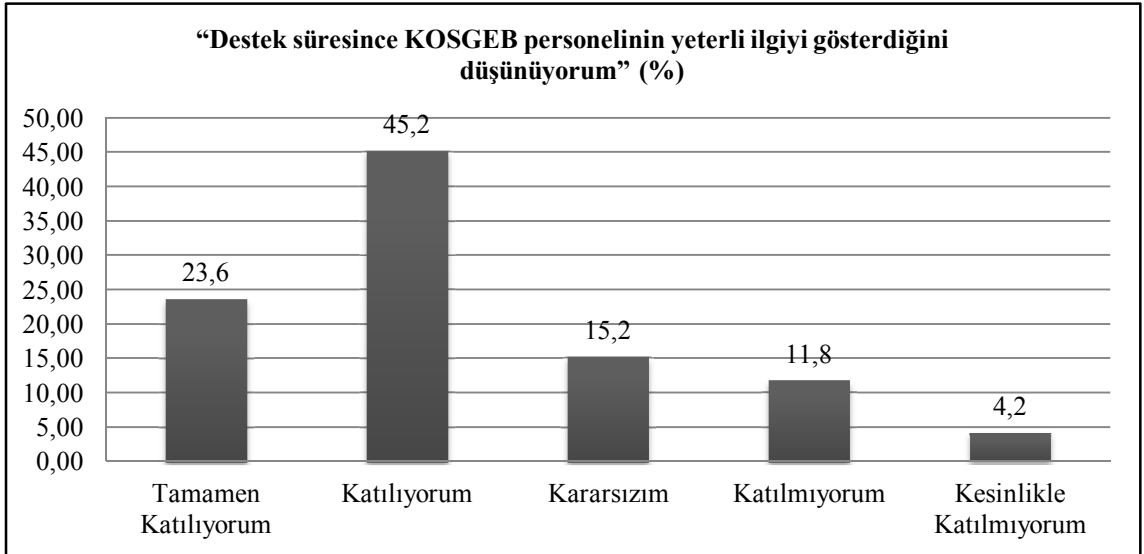
Şekil 4.23: “KOSGEB desteği başvuru sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmıyorum”

Şekil 4.24’te işletmelerin ‘KOSGEB destek ödeme sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmıyorum’ değerlendirmesine verdikleri cevaplar görülmektedir. İşletmelerin %37,1’i bu değerlendirmeye katılırken, %36,3’ü ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsız kalanların oranı ise %26,6’dır.

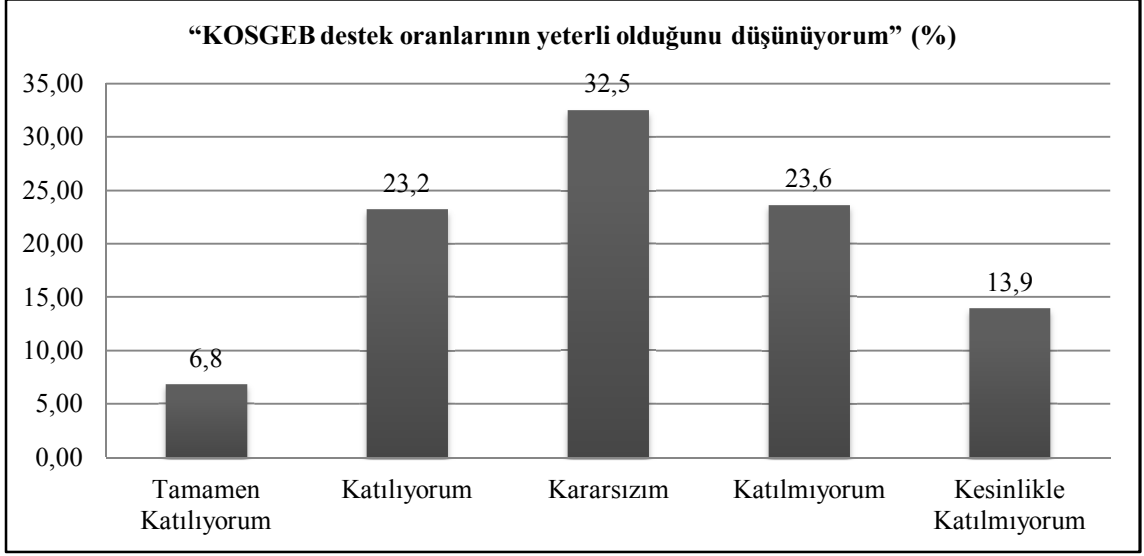
Şekil 4.24: “KOSGEB destek ödeme sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmıyorum”

Şekil 4.25’te işletmelerin ‘Destek süresince KOSGEB personelinin yeterli ilgiyi gösterdiğini düşünüyorum’ değerlendirmesine verdikleri cevaplar görülmektedir. İşletmelerin %68,8’i bu değerlendirmeye katılırken, %16’sı ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsız kalanların oranı ise %15,2’dir.

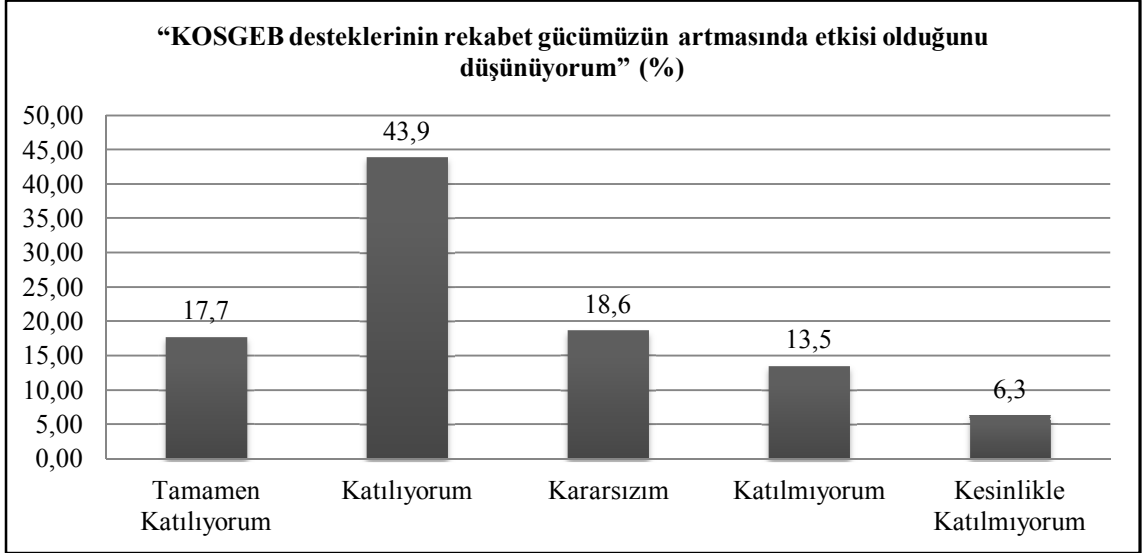
Şekil 4.25: “Destek süresince KOSGEB personelinin yeterli ilgiyi gösterdiğini düşünüyorum”

Şekil 4.26’da işletmelerin ‘KOSGEB destek oranlarının yeterli olduğunu düşünüyorum’ değerlendirmesine verdikleri cevaplar görülmektedir. İşletmelerin %30’u bu değerlendirmeye katılırken, %37,5’i ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsız kalanların oranı ise %32,5’tir.

Şekil 4.26: “KOSGEB destek oranlarının yeterli olduğunu düşünüyorum”

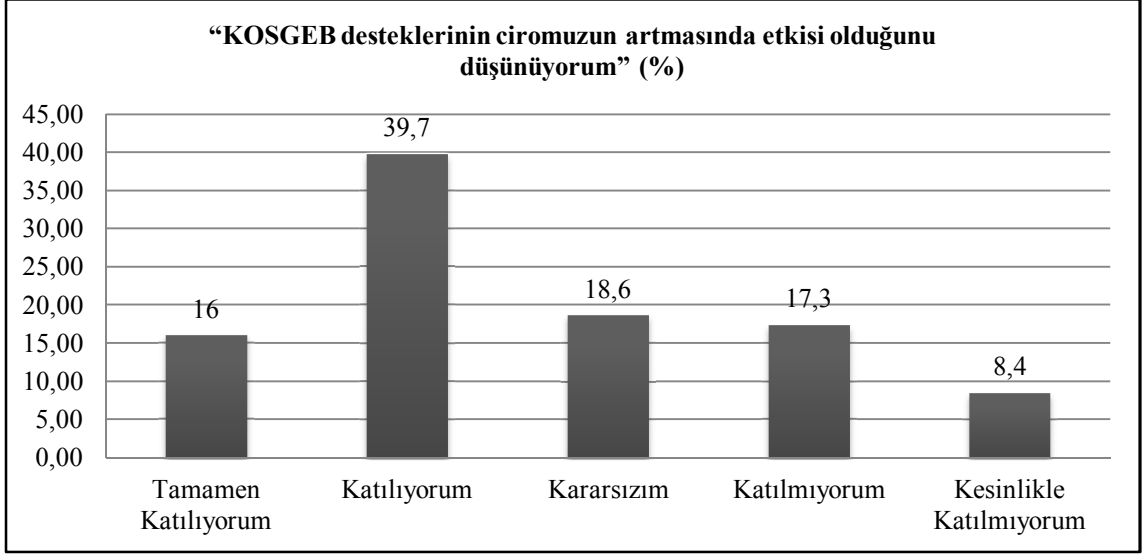
Şekil 4.27’de işletmelerin ‘KOSGEB desteklerinin rekabet gücümüzün artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum’ değerlendirmesine verdikleri cevaplar görülmektedir. İşletmelerin %61,6’sı bu değerlendirmeye katılırken, %19,8’i ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsız kalanların oranı ise %18,6’dır.

Şekil 4.27: “KOSGEB desteklerinin rekabet gücümüzün artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum”

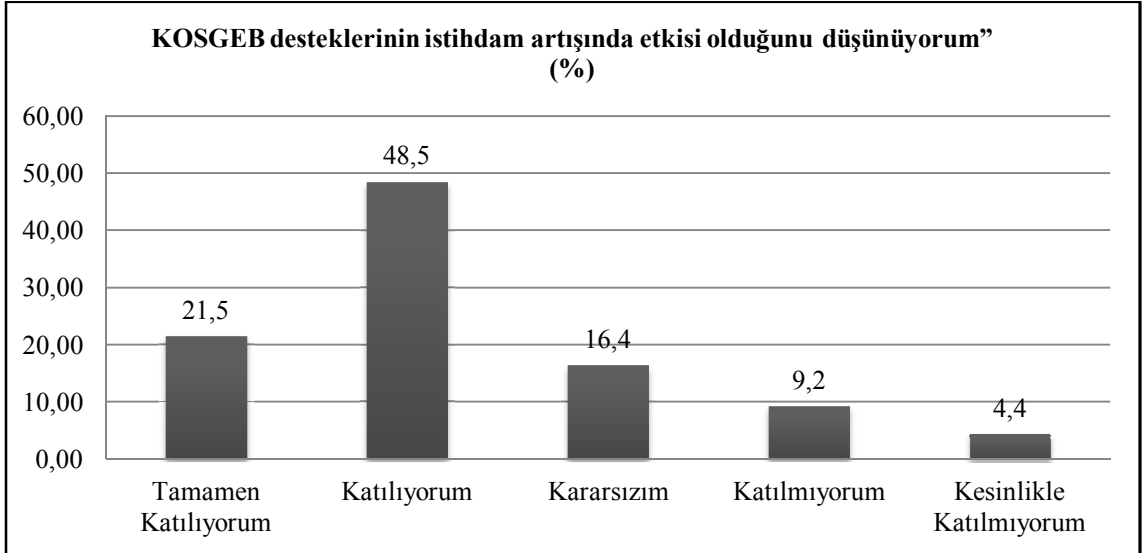
Şekil 4.28’de işletmelerin ‘KOSGEB desteklerinin ciromuzun artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum’ değerlendirmesine verdikleri cevaplar görülmektedir. İşletmelerin %55,7’si bu değerlendirmeye katılırken, %25,7’si ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsız kalanların oranı ise %18,6’dır.

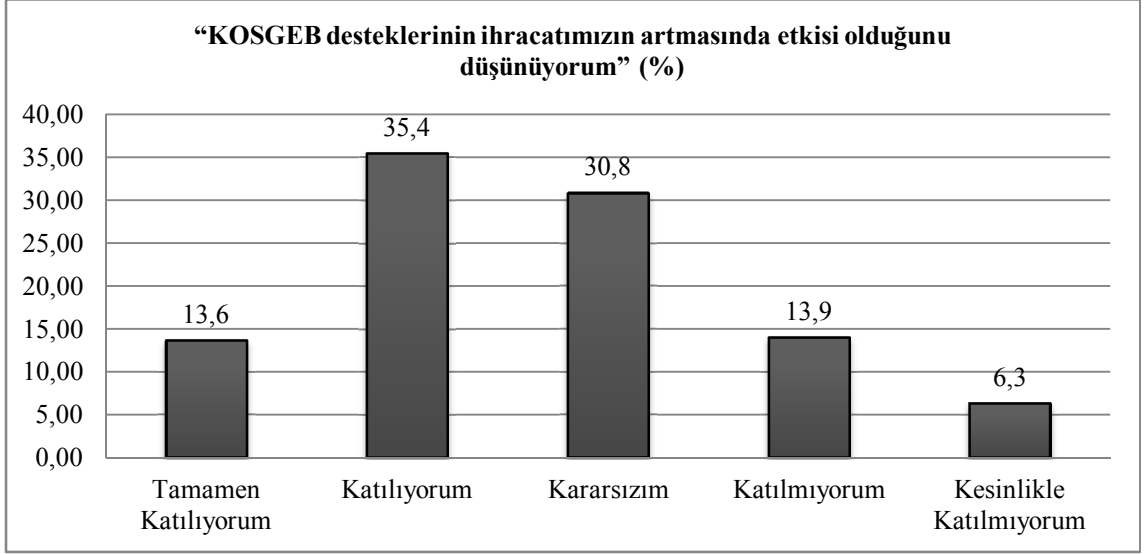
Şekil 4.28: “KOSGEB desteklerinin ciromuzun artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum”

Şekil 4.29’da işletmelerin ‘KOSGEB desteklerinin istihdam artışında etkisi olduğunu düşünüyorum’ değerlendirmesine verdikleri cevaplar görülmektedir. İşletmelerin %70’i bu değerlendirmeye katılırken, %13,6’sı ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsız kalanların oranı ise %16,4’tür.

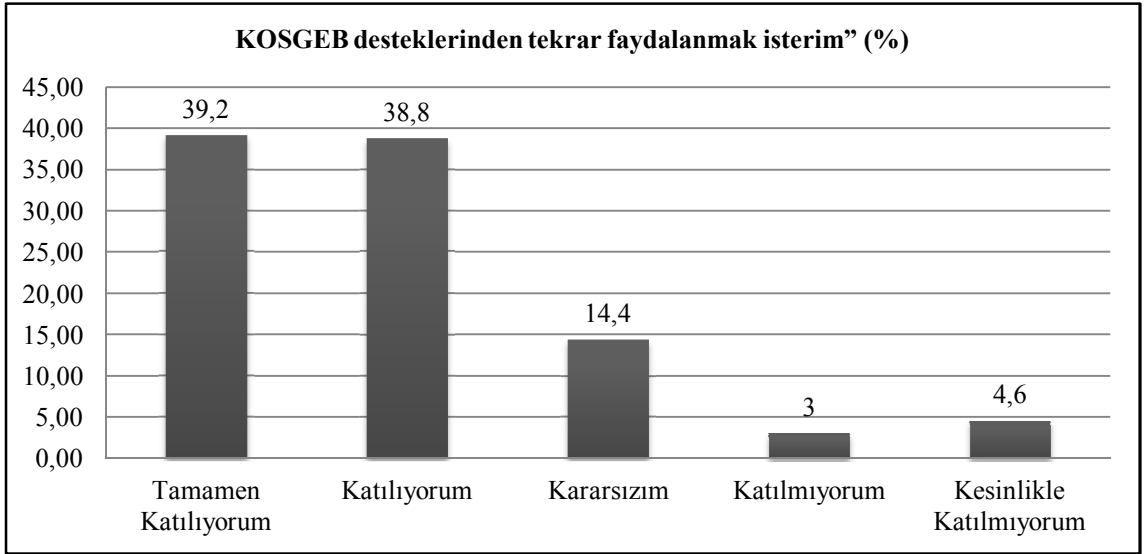
Şekil 4.29: “KOSGEB desteklerinin istihdam artışında etkisi olduğunu düşünüyorum”

Şekil 4.30’da işletmelerin ‘KOSGEB desteklerinin ihracatımızın artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum’ değerlendirmesine verdikleri cevaplar görülmektedir. İşletmelerin %49’u bu değerlendirmeye katılırken, %20,2’si ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsız kalanların oranı ise %30,8’dir.

Şekil 4.30: “KOSGEB desteklerinin ihracatımızın artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum”

Şekil 4.31’de işletmelerin ‘KOSGEB desteklerinden tekrar faydalanmak isterim’ değerlendirmesine verdikleri cevaplar görülmektedir. İşletmelerin %78’i bu değerlendirmeye katılırken, %7,6’sı ise katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kararsız kalanların oranı ise %14,4’tür.

Şekil 4.31: “KOSGEB desteklerinden tekrar faydalanmak isterim”

4.5.3. Karşılaştırmalı Analizler

Çalışmanın bu kısmında yukarıdaki tablo ve şekillerle açıklanan araştırma sonuçları üzerinden hipotezler geliştirilip KOBİ'lerin desteklere ve destek süreçlerine ilişkin değerlendirmeleri ile ilgili analizler yapılmıştır. Toplanan verileri analiz etmek için IBM SPSS STATISTICS 22 adlı istatistik analiz programı kullanılmıştır.

Testler hipotezleri ispatlamak ya da yanlışlamak için tasarlanmamıştır; amaç fikrin gerçekleşme olasılığının ne kadar düşük/yüksek olduğunu göstermektir. Testlerde boş hipotez (H_0) olan fark/ilişki yoktur hipotezi yanlışlamaya çalışılmıştır.

Araştırma Modeli çerçevesinde oluşturulan hipotezler ve yapılan değerlendirmeler aşağıda verilmiştir.

4.5.3.1. İşletmelerin Yapısal Kriterleri ile Kullandıkları Destek Programları Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

İşletmelerin yapısal özelliklerini belirleyen kriterler ile kullandıkları destek programları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olup olmadığı Ki-Kare Testi ile test edilmiştir. Aşağıda örneklem grubunda yer alan ve Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin hukuki statülerinin istatistikî olarak anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin hipotez testi ve sonuçları verilmiştir.

H_0 : Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin hukuki statülerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur

H_1 : Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin hukuki statülerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır

Tablo 4.43'te bulunan Ki-Kare Testi sonuçlarına göre H_0 hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde kabul edilir. Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin hukuki statülerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2=3,057$; $p=,383>,05$). Yani Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmeler hukuki statülerine göre farklılık göstermemektedir. Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler daha çok limited şirketler iken, faydalanmayan işletmeler daha çok şahıs işletmeleridir benzeri bir çıkarımda bulunulamaz.

Tablo 4.43: İşletmelerin Hukuki Statüleri İle Genel Destek Programı'ndan Faydalanma Durumu Arasındaki İlişkiye İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

Karşılaştırmalı Tablo

		Genel Destek Programı'ndan Faydalanma Durumu		Toplam
		Genel Destek Programı'ndan Faydalanan	Genel Destek Programı'ndan Faydalanmayan	
İşletme hukuki statüsü	Şahıs İşletmesi	60 61,9%	37 38,1%	97 100,0%
	Limited Şirket	80 66,7%	40 33,3%	120 100,0%
	Anonim Şirket	7 46,7%	8 53,3%	15 100,0%
	Adi Ortaklık	4 80,0%	1 20,0%	5 100,0%
Toplam		151 63,7%	86 36,3%	237 100,0%

Ki-Kare Testi

	Ki-Kare İstatistiği	Serbestlik Derecesi	p
Pearson Ki-Kare	3,057 ^a	3	,383
Likelihood Ratio	3,034	3	,386
Linear-by-Linear Association	,030	1	,863
Veri Sayısı	237		

a. 2 Hücre (%25) 5'ten daha az frekansa sahip. En küçük beklenen frekans 1,81.

Yukarıda verilen hipoteze benzer şekilde, Genel Destek Programı, KOBİ Proje Destek Programı veya Girişimcilik Destek Programı'ndan (X=Kullanılan destek programı) faydalanan ve faydalanmayan işletmelerin, hukuki statü, işletme ölçeği, yöneticinin eğitim durumu vb. olmak üzere toplam 15 adet yapısal kritere (Y=Yapısal kriter) göre destek kullanım durumlarının istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine ilişkin toplam 45 adet hipotez oluşturularak test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.44'te verilmiştir. Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı ve Tematik Destek Program'ında yeterli sayıda örneklem bulunmadığı için değerlendirme dışı tutulmuştur.

H₀: X Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin Y yapısal kriterinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur

H₁: X Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin Y yapısal kriterinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır

Örnek olarak;

H₀: KOBİ Proje Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin kayıtlı olduğu meslek kuruluşları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur

H₁: KOBİ Proje Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin kayıtlı olduğu meslek kuruluşları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır

Tablo 4.44: İşletmenin Yapısal Kriterleri ile Destek Programlarından Faydalanma Durumu Arasındaki İlişkiye İlişkin Hipotez Testi Sonuçları

		Destek Programı		
		Genel Destek Programı	KOBİ Proje Destek Programı	Girişimcilik Destek Programı
Yapısal Kriterler	Hukuki Statü	-	-	-
	Faaliyet Süresi	-	-	-
	Çalışan Sayısı	-	-	-
	Yıllık Mali Bilanço Değeri	-	-	-
	Yıllık Net Satış Hâsılatı	-	-	-
	İşletme Ölçeği	+	-	+
	Yönetici	-	+	-
	Yönetici Eğitimi Düzeyi	-	-	-
	İnternet Sitesi Sahipliği	-	-	-
	İnternet Üzerinden Satış Durumu	-	-	-
	Dış Ticaret Durumu	-	-	-
	Kayıtlı Olunan Meslek Kuruluşu	-	-	-
	Faaliyet Gösterilen Sektör	-	-	-
	Faaliyet Gösterilen İl	-	-	-
Faaliyet Gösterilen Konum	-	-	-	

(-) H₀ Hipotezi kabul edilmiştir, (+)H₀ Hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 4.44'te görüldüğü üzere H₀ hipotezleri genelde kabul edilmiştir. Yani herhangi bir destek programından faydalanan ve faydalanmayan işletmelerin yapısal kriterleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. Örnek verecek olursak; KOBİ Proje Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin kayıtlı olduğu meslek kuruluşları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. Yani KOBİ Proje Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler genellikle Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı iken faydalanmayan işletmeler Esnaf ve Sanatkarlar Odası'na kayıtlıdır benzeri çıkarımlarda bulunulamaz.

Tablo 4.44 incelendiğinde 3 adet H₀ Hipotezinin reddedildiği görülmüştür. Bu hipotez testlerine göre aşağıda bulunan sonuçlar ortaya çıkmıştır;

- Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin işletme ölçeklerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır. Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekli işletmeler iken faydalanmayan işletmeler genellikle mikro ölçekli işletmelerdir.

Ülkemizde bulunan işletmelerin %98,5'i mikro ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. KOSGEB'in ise en kolay başvurulabilen destek programı Genel Destek Programıdır. Ancak hipotez testi sonucundan da anlaşılacağı üzere bu destekten faydalanan işletmeler ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekli işletmelerdir. Proje kültürü gelişmemiş olan mikro ölçekli işletmelerin büyük bir oranının, en çok ve en kolay şekilde faydalanılması gerektiği düşünülen Genel Destek Programı'ndan faydalanmaması bu destek programının onlara yeterince hitap etmemesindedir. KOSGEB tarafından Genel Destek Programı kapsamında bulunan desteklerin mikro ölçekli işletmelerce daha kullanılabilir ve ulaşılabilir hale getirilmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

- KOBİ Proje Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin yöneticileri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır. KOBİ Proje Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler arasında profesyonel yöneticiler tarafından idare edilen işletmelerin oranı fazla iken faydalanmayan işletmeler ise genellikle sahipleri, ortakları veya aile üyeleri tarafından yönetilen işletmelerdir.

KOBİ Proje Destek Programı'nın faydalanan işletmelerin ağırlıklı olarak profesyonel yöneticiler tarafından idare edilmesi, profesyonel yönetim anlayışına sahip işletmelerin proje kültürlerinin gelişmesinden ve kurumsallaşmadan kaynaklanmaktadır. Sahipleri, ortakları veya aile üyeleri tarafından yönetilen işletmelerde genellikle proje kültürü gelişmemiş, kurumsallaşma yolunda aşama alınmamıştır.

KOBİ Proje Destek Programı'nın amacının işletmelerin proje kültürlerini geliştirmek olduğu düşünülürse, sahipleri, ortakları veya aile üyeleri tarafından yönetilen işletmelerin bu destek programının önemini daha iyi kavramaları gerekmektedir.

- Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin işletme ölçeklerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır. Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ağırlıklı olarak mikro işletmeler iken faydalanmayan işletmeler genellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerdir.

Bu destekten faydalanan işletmeler genelde yeni kurulan işletmeler olup en fazla bir veya birkaç yıllık işletmelerdir. Bu yüzden bu destekten faydalanan işletmelerin mikro

ölçekli işletmeler oluşu Girişimcilik Destek Programı'nın yapısından kaynaklanmaktadır. Hipotez testi ile desteğin bu özelliği doğrulanmıştır.

4.5.3.2. Destek Programlarının İşletmelerin Performans Kriterleri Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi

İşletmelerin rekabet güçlerinde ki, istihdamlarında ki, cirolarında ki ve dış ticaretlerinde ki artış veya azalışın destek programlarının herhangi birisinden faydalanmasına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği Bağımsız Gruplar T-Testi ile test edilmiştir. Aşağıda Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmelerin Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanan işletmelere göre rekabet güçlerindeki artış değerleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin hipotez testi ve sonuçları verilmiştir.

H₀: Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanan işletmelerin rekabet güçlerindeki değişim değerleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur ($\mu_1=\mu_2$)

H₁: Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanan işletmelerin rekabet güçlerindeki değişim değerleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır ($\mu_1\neq\mu_2$)

Bağımsız Gruplar T-Testi analizine başlamadan önce, testin varsayımlarından biri olan 'normallik' test edilmiştir. Normalliğin test edilmesinde ise Kolmogorov Smirnov Testi kullanılmıştır. Kolmogorov Smirnov Testi ve Bağımsız Gruplar T-Testi adımları aşağıda açıklanmıştır.

Genel Destek Programı'ndan ve Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanan işletmelerden alınan örneklem kümelerinin normalliğin sınanması için uygulanan Kolmogorov Smirnov Testi sonuçları Tablo 4.45'te verilmiştir. Testte p değerinin 0,973 olduğu görülmektedir ($p=,973>,05$). Bu sonuca göre bu örneklemelerin geldiği kitlelerin normal dağılım gösterdiği sonucuna ulaşılmış olur ve Bağımsız Gruplar T-Testi aşamalarına geçilir.

Tablo 4.45: Genel Destek Programı'ndan ve Girişimcilik Destek Programı'ndan Faydalanan İşletmelerden Alınan Örneklem Kümelerinin Normallüğünün Testine İlişkin Kolmogorov Smirnov Testi Sonuçları

Frekanslar		N
Faydalanan KOSGEB desteği		
Genel Destek Programı		151
Girişimcilik Destek Programı		41
Toplam		192

Kolmogorov-Smirnov Test İstatistiği		
En uç fark	Kesin	,085
	Pozitif	,000
	Negatif	-,085
Kolmogorov-Smirnov Z		,485
p		0,973

a. Grup Değişkeni: Faydalanan KOSGEB desteği

Tablo 4.46'da görüldüğü üzere Genel Destek Programı'ndan faydalanan 151 işletmenin rekabet gücündeki değişim değeri ortalaması 3,7550, standart sapması 0,95894 ve standart hatası ise 0,07804'tür. Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanan 41 işletmenin ise ortalaması 3,5610, standart sapması 0,97593, standart hatası ise 0,15241'dir. Görüldüğü üzere Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanan işletmelerin ortalamaları arasında fark vardır. Levene's Testi sonucunda bulunan p değerinin ($,649 > ,05$) büyük olması varyansların eşitliği varsayımını doğrular. Bu doğrulama ile Bağımsız Gruplar T-Testi'nde bulunan 'Varyanslar eşit' satırındaki değerler ($t=1,144$; $p=,254 > ,05$) geçerli olur. H_0 Hipotezi kabul edilir. Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanan işletmelerin rekabet güçlerindeki değişim değerleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur.

Tablo 4.46: Genel Destek Programı'ndan Faydalanan İşletmeler ile Girişimcilik Destek Programı'ndan Faydalanan İşletmelerin Rekabet Güçlerindeki Değişim Değerleri Arasındaki İlişkiye İlişkin Bağımsız Gruplar T-Testi Sonuçları

Grup İstatistikleri										
		Kullanılan Destek Programı	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata				
İşletmelerin rekabet gücündeki değişim değeri	Genel Destek Programı		151	3,7550	0,95894	,07804				
	Girişimcilik Destek Programı		41	3,5610	0,97593	,15241				
Bağımsız Gruplar T-Testi										
		Varyans eşitliği için Levene's Testi		Ortalamaların eşitliği için T-Testi						
		F	p	t	Serbestlik Derecesi	p	Ortalama Farkı	Standart Hata Farkı	95% Güven Aralığı Farkı	
									En az	En fazla
İşletmelerin rekabet gücündeki değişim değeri	Varyanslar eşit	,208	,649	1,144	190	,254	,19399	,16951	-,1403	,52835
	Varyanslar eşit değil			1,133	62,574	,262	,19399	,17123	-,1482	,53621

İşletmelerin rekabet güçlerindeki değişimin Genel Destek Programı'ndan veya Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanmasına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla uygulanmış olan bu testte işletmelerin rekabet güçlerindeki değişimin kullandıkları bu desteklere göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yani Genel Destek Programı'nın Girişimcilik Destek Programı'na göre veya tam tersi şekilde Girişimcilik Destek Programı'nın Genel Destek Programı'na göre işletmelerin rekabet gücünün artmasında veya azalmasında daha fazla veya daha az etkisi yoktur.

Yukarıda verilen testler işletmelerin istihdamlarında ki, cirolarında ki ve dış ticaretlerinde ki değişimin Genel Destek Programı'ndan veya Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanmasına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla uygulanmış ve tüm bu performans göstergelerindeki değişimin işletmenin Genel Destek Programı'ndan veya Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanmasına göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

KOSGEB destek programlarının birbirlerine göre işletme performans kriterlerine etkileri çeşitli istatistiksel hipotez testleri ile test edilmiş ve sonuçlar Tablo 4.47’de verilmiştir. Desteklerden en az birinin örneklem sayısı 30’un altında olduğu durumlarda Mann Whitney-U Testi, diğer durumlarda ise Kolmogorov Smirnov Testi ve Bağımsız Gruplar T-Testi uygulanmıştır. Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı ve Tematik Destek Programı’nda yeterli sayıda örneklem bulunmadığı için değerlendirme dışı tutulmuştur.

Genellikle farklı destek programından faydalanan işletmelerin performans kriterlerindeki değişim değerleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. Yani destek programlarının işletme performans kriterlerini etkileme durumları arasında birbirine göre üstünlüğü olmadığı görülmektedir. Ancak Tablo 4.47’de görüldüğü üzere KOBİ Proje Destek Programı’ndan faydalanan işletmelerin Genel Destek Programı ve Girişimcilik Destek Programı’ndan faydalanan işletmelere göre rekabet güçlerindeki değişim değerleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Tablo 4.47: Destek Programlarının Birbirlerine Göre İşletmelerin Rekabet Gücü Üzerindeki Etkisine İlişkin Hipotez Testi Sonuçları

Kullanılan Destek Programı	Genel Destek Programı	KOBİ Proje Destek Programı	Girişimcilik Destek Programı
Genel Destek Programı	-----	-	-
KOBİ Proje Destek Programı	+	-----	+
Girişimcilik Destek Programı	-	-	-----

KOBİ Proje Destek Programı’ndan faydalanan işletmeler Genel Destek Programı ve Girişimcilik Destek Programı’ndan faydalanan işletmelere göre rekabet güçlerinin daha fazla olumlu yönde değiştiğini ifade etmişlerdir.

KOSGEB’in KOBİ Proje Destek Programı diğer destek programlarına göre işletmelerin rekabet gücünü artırma konusunda öne çıkmaktadır. Bu açıdan bu desteğin işletmeler açısından daha ulaşılabilir ve kullanılabilir hale getirilmesi KOSGEB desteklerinin etkinliğinin artırılması açısından önem arz etmektedir.

4.5.3.3. Hukuki Statüye Göre Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahipliği

İşletmenin hukuki statülerinin destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeylere göre farklılık gösterip göstermediğini test edebilmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Test Hipotezleri:

H₀: İşletmelerin hukuki statüleri ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur ($\mu_1=\mu_2=\mu_3=\mu_4$)

H₁: İşletmelerin hukuki statüleri ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır (En az bir ortalama diğerlerinden farklıdır.)

Tablo 4.48: İşletmelerin Hukuki Statülerinin Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahibi Olma Düzeylerine Göre Farklılık Gösterip Göstermediğine İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Tanımlar								
	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	95% Güven Aralığı Ortalaması		En az	En Fazla
					Alt Sınır	Üst Sınır		
Şahıs İşletmesi	97	3,1856	,98245	,09975	2,9876	3,3836	1,00	5,00
Limited Şirket	120	3,2750	,99547	,09087	3,0951	3,4549	1,00	5,00
Anonim Şirket	15	3,2667	,79881	,20625	2,8243	3,7090	2,00	4,00
Adi Ortaklık	5	3,0000	1,00000	,44721	1,7583	4,2417	2,00	4,00
Toplam	237	3,2321	,97476	,06332	3,1073	3,3568	1,00	5,00

Varyansların Eşitliği Testi			
Levene's istatistiği	Serbestlik Derecesi 1	Serbestlik Derecesi 2	p
,439	3	233	,725

ANOVA					
	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalaması	F	p
Gruplar arası	,718	3	,239	,250	,862
Gruplar içi	223,518	233	,959		
Toplam	224,236	236			

Tablo 4.48'de ilk olarak varyansların eşitliği varsayımını kontrol etmek için 'Varyansların Eşitliği Testi' tablosunda ki Levene's istatistiği sonuçlarına bakılır. Levene's istatistiği sonuçlarına göre $p>,05$ olduğu için varyansların eşitliği varsayımı doğrulanmış olur ($L=,439$ $p=,725$).

ANOVA tablosunda ise $p=,862>,05$ olduğundan dolayı H₀ hipotezi kabul edilir. İşletmelerin hukuki statüleri ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. Yani işletmenin limited şirket, şahıs işletmesi, adi ortaklık veya anonim şirket statüsünde olması ile KOSGEB destek mevzuatı hakkındaki bilgi düzeyi arasında bir ilişki olduğu söylenemez.

1 Temmuz 2012 tarihinden itibaren uygulamaya giren Yeni Türk Ticaret Kanunu hükümleri incelendiği zaman gerek sermaye yapıları, gerek yönetim yapıları, gerekse denetleme organlarının etkinlikleri göz önüne alındığında, anonim şirketlerin limited

şirketlere, limited şirketlerin ise şahıs işletmelerine göre daha profesyonel yönetilmeleri gerektiği düşünülmektedir. Profesyonel yönetimin sonucu olarak ta daha kurumsal bir yapıya kavuşmaları beklenmektedir. Sahip olmaları gereken kurumsal yapının sonucu olarak KOSGEB destek mevzuatı hakkında bilgisinin daha fazla olması beklenen anonim şirketlerin aslında limited şirketlere veya şahıs işletmelerine göre böyle bir üstünlüklerinin olmadığı görülmüştür. Hipotez testi ile bu durumun istatistikî olarak ta geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.5.3.4. Yöneticinin Eğitim Düzeyine Göre Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahipliği

İşletme yöneticisinin eğitim düzeyi ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma durumu arasındaki ilişkiyi test edebilmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Test Hipotezleri:

- H₀: İşletme yöneticisinin eğitim düzeyi ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur ($\mu_1=\mu_2=\mu_3=\mu_4=\mu_5$)
- H₁: İşletme yöneticisinin eğitim düzeyi ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır (En az bir ortalama diğerlerinden farklıdır.)

Tablo 4.49: İşletme Yöneticisinin Eğitim Düzeyi İle Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu Arasındaki İlişkiye İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Tanımlar								
	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	95% Güven Aralığı Ortalaması		En az	En Fazla
					Alt Sınır	Üst Sınır		
İlköğretim	24	3,0000	,88465	,18058	2,6264	3,3736	2,00	5,00
Lise	51	3,3529	,97619	,13669	3,0784	3,6275	1,00	5,00
Meslek Lisesi	21	3,2381	,99523	,21718	2,7851	3,6911	1,00	5,00
Lisans	113	3,1858	,99596	,09369	3,0002	3,3715	1,00	5,00
Yüksek Lisans ve Üzeri	28	3,3929	,95604	,18068	3,0221	3,7636	2,00	5,00
Toplam	237	3,2321	,97476	,06332	3,1073	3,3568	1,00	5,00

Varyansların Eşitliği Testi			
Levene's istatistiği	Serbestlik Derecesi 1	Serbestlik Derecesi 2	p
,372	4	232	,829

ANOVA					
	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	3,004	4	,751	,787	,534
Gruplar İçi	221,232	232	,954		
Toplam	224,236	236			

Tablo 4.49'da ilk olarak varyansların eşitliği varsayımını kontrol etmek için 'Varyansların Eşitliği Testi' tablosunda ki Levene's istatistiği sonuçlarına bakılır. Levene's istatistiği sonuçlarına göre $p > ,05$ olduğu için varyansların eşitliği varsayımı doğrulanmış olur ($L = ,372$ $p = ,829$).

ANOVA tablosunda ise $p = ,534 > ,05$ olduğundan dolayı H_0 hipotezi kabul edilir. İşletme yöneticisinin eğitim düzeyi ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. Yani işletme yöneticisinin eğitim düzeyi arttıkça veya azaldıkça KOSGEB destek mevzuatı hakkında bilgisinin arttığı veya azaldığı söylenemez.

İşletme yöneticilerinin eğitim düzeyi arttıkça buna paralel olarak KOSGEB destekleri hakkında işletmelerin bilgi sahipliği oranının da artması beklenmektedir. Ancak yapılan çalışma ile bu durumun geçerli olmadığı ortaya çıkmıştır. Hipotez testi ile de işletme yöneticisinin eğitim düzeyinin artmasının destek mevzuatı hakkında daha fazla bilgi sahibi olunduğu anlamına gelmediği sonucuna ulaşılmıştır.

4.5.3.5. İşletme Ölçeğine Göre Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahipliği

İşletme ölçeğine ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma durumu arasındaki ilişkiyi test edebilmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Test Hipotezleri:

H₀: İşletme ölçeği ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur ($\mu_1=\mu_2=\mu_3$)

H₁: İşletme ölçeği ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır (En az bir ortalama diğerlerinden farklıdır.)

Tablo 4.50: İşletme Ölçeğine İle Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu Arasındaki İlişkiye İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Tanımlar								
	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	95% Güven Aralığı Ortalaması		En az	En Fazla
					Alt Sınır	Üst Sınır		
Mikro Ölçekli	105	3,3524	1,05594	,10305	3,1480	3,5567	1,00	5,00
Küçük Ölçekli	76	3,1447	,91948	,10547	2,9346	3,3548	1,00	5,00
Orta Ölçekli	56	3,1250	,87516	,11695	2,8906	3,3594	1,00	5,00
Toplam	237	3,2321	,97476	,06332	3,1073	3,3568	1,00	5,00

Varyansların Eşitliği Testi			
Levene's istatistiği	Serbestlik Derecesi 1	Serbestlik Derecesi 2	p
4,176	2	234	,057

ANOVA					
	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	2,741	2	1,371	1,448	,237
Gruplar İçi	221,495	234	,947		
Toplam	224,236	236			

Tablo 4.50'de ilk olarak varyansların eşitliği varsayımını kontrol etmek için 'Varyansların Eşitliği Testi' tablosunda ki Levene's istatistiği sonuçlarına bakılır. Levene's istatistiği sonuçlarına göre $p>,05$ olduğu için varyansların eşitliği varsayımı doğrulanmış olur ($L=4,176$ $p=,057$).

ANOVA tablosunda ise $p=,237>,05$ olduğundan dolayı H₀ hipotezi kabul edilir. İşletme ölçeği ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. Yani işletme ölçeği büyüdükçe veya küçüldükçe işletmelerin KOSGEB destek mevzuatı hakkında bilgisinin arttığı veya azaldığı söylenemez.

KOSGEB destek mevzuatı işletmelerin ölçeklerine göre farklılık göstermemektedir. Bu açıdan herhangi bir ölçekteki işletmenin diğer bir ölçekteki işletmeden destek mevzuatı hakkında daha fazla veya daha az bilgi sahibi olması normal değildir. Hipotez testi ile bu durumun istatistikî olarak ta geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

4.5.3.6. Faaliyet Gösterdiği İle Göre Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahipliği

İşletmenin faaliyet gösterdiği il ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma durumu arasındaki ilişkiyi test edebilmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Test Hipotezleri:

H₀: İşletmenin faaliyet gösterdiği il ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur ($\mu_1=\mu_2=\mu_3=\mu_4$)

H₁: İşletmenin faaliyet gösterdiği il ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır (En az bir ortalama diğerlerinden farklıdır.)

Tablo 4.51: İşletmenin Faaliyet Gösterdiği İl İle Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu Arasındaki İlişkiye İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Tanımlar								
	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	95% Güven Aralığı Ortalaması		En az	En Fazla
					Alt Sınır	Üst Sınır		
Afyonkarahisar	48	3,1250	,98121	,14162	2,8401	3,4099	1,00	5,00
Kütahya	30	3,4667	1,04166	,19018	3,0777	3,8556	1,00	5,00
Manisa	128	3,2422	,96184	,08502	3,0740	3,4104	1,00	5,00
Uşak	31	3,1290	,95715	,17191	2,7779	3,4801	2,00	5,00
Toplam	237	3,2321	,97476	,06332	3,1073	3,3568	1,00	5,00

Varyansların Eşitliği Testi			
Levene's istatistiği	Serbestlik Derecesi 1	Serbestlik Derecesi 2	p
,236	3	233	,872

ANOVA					
	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	2,544	3	,848	,891	,446
Gruplar İçi	221,693	233	,951		
Toplam	224,236	236			

Tablo 4.51’de ilk olarak varyansların eşitliği varsayımını kontrol etmek için ‘Varyansların Eşitliği Testi’ tablosunda ki Levene’s istatistiği sonuçlarına bakılır. Levene’s istatistiği sonuçlarına göre $p>,05$ olduğu için varyansların eşitliği varsayımı doğrulanmış olur ($L=,236$ $p=,872$).

ANOVA tablosunda ise $p=,446>,05$ olduğundan dolayı H_0 hipotezi kabul edilir. İşletmenin faaliyet gösterdiği il ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur. Yani işletmenin Afyonkarahisar’da, Kütahya’da, Manisa’da veya Uşak’ta faaliyet göstermesi KOSGEB destek mevzuatı hakkında bilgisinin fazla veya az olduğunu göstermez.

KOSGEB destek mevzuatı işletmelerin bulunduğu bölge veya il ile göre destek oranları haricinde farklılık göstermemektedir. Bu açıdan herhangi bir ildeki işletmenin diğer bir ildeki işletmeden destek mevzuatı hakkında daha fazla veya daha az bilgi sahibi olması normal değildir. Hipotez testi sonucu ile bu durumun istatistikî olarak ta geçerli olduğu görülmüştür.

4.5.3.7. İşletmenin Yıllık Mali Bilanço Değerine Göre Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahipliği

İşletmenin yıllık mali bilanço değeri ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma durumu arasındaki ilişkiyi test edebilmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Test Hipotezleri:

H_0 : İşletmenin yıllık mali bilanço değeri ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur ($\mu_1=\mu_2=\mu_3$)

H_1 : İşletmenin yıllık mali bilanço değeri ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır (En az bir ortalama diğerlerinden farklıdır.)

Tablo 4.52: İşletmenin Yıllık Mali Bilanço Değeri İle Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahibi Olma Durumu Arasındaki İlişkiye İlişkin ANOVA Analizi Sonuçları

Tanımlar								
	N	Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	95% Güven Aralığı Ortalaması		En az	En Fazla
					Alt Sınır	Üst Sınır		
0-1.000.000 TL aralığında	117	3,2479	,97296	,08995	3,0697	3,4260	1,00	5,00
1.000.000 TL (dâhil değil) - 8.000.000 TL arasında	74	2,9595	,92809	,10789	2,7444	3,1745	1,00	5,00
8.000.000 TL (dâhil değil) - 40.000.000 TL arasında	46	3,6304	,92757	,13676	3,3550	3,9059	2,00	5,00
Total	237	3,2321	,97476	,06332	3,1073	3,3568	1,00	5,00

Varyansların Eşitliği Testi

Levene's istatistiği	Serbestlik Derecesi 1	Serbestlik Derecesi 2	p
,901	2	234	,408

ANOVA

	Kareler Toplamı	Serbestlik Derecesi	Kare Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	12,829	2	6,414	7,100	,001
Gruplar İçi	211,408	234	,903		
Toplam	224,236	236			

Tablo 4.52'de ilk olarak varyansların eşitliği varsayımını kontrol etmek için 'Varyansların Eşitliği Testi' tablosunda ki Levene's istatistiği sonuçlarına bakılır. Levene's istatistiği sonuçlarına göre $p > ,05$ olduğu için varyansların eşitliği varsayımı doğrulanmış olur ($L = ,901$ $p = ,408$).

ANOVA tablosunda ise $p = ,001 < ,05$ olduğundan dolayı H_0 hipotezi reddedilir. İşletmenin yıllık mali bilanço değeri ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır.

Hangi mali bilanço değer grubunda bulunan işletmelerin destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeylerinin diğerinden farklı olduğunu bulmak için ANOVA Analizi sonrasında Post-Hoc yöntemlerinden Scheffe Testi uygulanmıştır. Uygulanan Scheffe Testi sonuçları Tablo 4.53'te görülmektedir.

Tablo 4.53: Destek Mevzuatı Hakkında Bilgi Sahibi Olma Düzeylerinde Hangi Mali Bilanço Değer Grupları Arasında Farklılaşma Olduğunu Belirlemek Üzere Uygulanan Post-Hoc/Scheffe Testi Sonuçları

Scheffe Testi

Bağımlı Değişken: İşletmelerin destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri

İşletme Yıllık Mali Bilanço Değeri	İşletme Yıllık Mali Bilanço Değeri	Ortalama Farkı	Standart Hata	p	95% Güven Aralığı Farkı	
					Alt sınır	Üst sınır
0-1.000.000 TL aralığında	1.000.000 TL (dâhil değil) - 8.000.000 TL arasında	,28840	,14118	,126	-,0594	,6362
	8.000.000 TL (dâhil değil) - 40.000.000 TL arasında	-,38257	,16541	,071	-,7901	,0249
1.000.000 TL (dâhil değil) - 8.000.000 TL arasında	0-1.000.000 TL aralığında	-,28840	,14118	,126	-,6362	,0594
	8.000.000 TL (dâhil değil) - 40.000.000 TL arasında	-,67098*	,17846	,001	-1,1106	-,2313
8.000.000 TL (dâhil değil) - 40.000.000 TL arasında	0-1.000.000 TL aralığında	,38257	,16541	,071	-,0249	,7901
	1.000.000 TL (dâhil değil) - 8.000.000 TL arasında	,67098*	,17846	,001	,2313	1,1106

*. Ortalama fark 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4.53'te destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri farklı olan yıllık mali bilanço değer gruplarının yanında (*) işareti bulunmaktadır. Scheffe Testi ile 1.000.000 TL (dâhil değil)-8.000.000 TL arasında yıllık mali bilanço değerine sahip işletmeler ile 8.000.000 TL (dâhil değil)-40.000.000 TL arasında yıllık mali bilanço değerine sahip işletmelerin destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında 0,05 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir fark olduğu ($p=,001$) sonucuna varılır.

Ortaya çıkan farklılığın, 8.000.000 TL (dâhil değil)-40.000.000 TL arasında yıllık mali bilanço değerine sahip işletmelerin destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeylerinin, 1.000.000 TL (dâhil değil)-8.000.000 TL arasında yıllık mali bilanço değerine sahip işletmelerin destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeylerinden daha yüksek olduğundan kaynaklandığı görülmektedir ($p=,001$).

KOSGEB destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri daha yüksek olan işletmeler yıllık mali bilanço değeri 8.000.000 TL'den (dâhil değil) büyük olan KOBİ statüsündeki işletmelerdir.

KOSGEB destek mevzuatı işletmelerin yıllık mali bilanço değerine göre farklılık göstermemektedir. Bu açıdan yıllık mali bilanço değeri herhangi bir düzeyde olan işletmenin diğer bir düzeydeki işletmeden destek mevzuatı hakkında daha fazla veya daha az bilgi sahibi olması normal değildir. Ancak Hipotez testleri sonucu işletmenin yıllık mali bilanço değeri ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma durumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunduğu ortaya çıkmıştır. Yıllık mali

bilanço değerinin yüksek olması işletmelerin performanslarının bir göstergesidir ve işletmeyi yeni adımlar atmaya zorlar. Yıllık mali bilanço değeri arttıkça işletmelerde kurumsallaşma yolunda adımlar atılır ve iş bölümü kültürü oluşmaya başlar. Yıllık mali bilançosu belli bir değerin (8.000.000 TL) zerindeki işletmelerin KOSGEB destek mevzuatı hakkında bilgisinin daha fazla olması da yine bu durumun bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

4.5.3.8. Hukuki Statüye Göre Kullanılan Destek Türü Arasındaki İlişki

İşletmelerin hukuki statüsü ile kullandıkları destek türü arasındaki ilişkiyi test edebilmek için $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde Ki-Kare testi uygulanmıştır.

Test Hipotezleri:

H₀: Kullanılan destek türleri işletmenin hukuki statüsüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir

H₁: Kullanılan destek türleri işletmenin hukuki statüsüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir

Tablo 4.54: İşletmelerin Hukuki Statüsü İle Kullandıkları Destek Türü Arasındaki İlişkiye İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

		Karşılaştırmalı Tablo						Toplam
		Faydalanılan KOSGEB Destek Programı						
		Genel Destek Programı	KOBİ Proje Destek Programı	Ar-Ge, İno. ve End Uyg. Destek Programı	Girişimcilik Destek Programı	Diğer Destek Programları	Birden Fazla Destek Programı	
İşletme hukuki statüsü	Şahıs işletmesi	39	6	1	37	4	10	97
		40,20%	6,20%	1,00%	38,10%	4,10%	10,30%	100,00 %
	Limited şirket	25,80%	54,50%	100,00%	90,20%	44,40%	41,70%	40,90%
		94	5	0	4	5	12	120
	Anonim şirket	78,30%	4,20%	0,00%	3,30%	4,20%	10,00%	100,00 %
		62,30%	45,50%	0,00%	9,80%	55,60%	50,00%	50,60%
	Adi ortaklık	13	0	0	0	0	2	15
		86,70%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	13,30%	100,00 %
	Toplam	8,60%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	8,30%	6,30%
		5	0	0	0	0	0	5
	Toplam	100,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00 %
		3,30%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	2,10%
Toplam		151	11	1	41	9	24	237
		63,70%	4,60%	0,40%	17,30%	3,80%	10,10%	100,00 %
		100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

Ki-Kare Testi

	Ki-Kare İstatistiği	Serbestlik Derecesi	p
Pearson Chi-Square	60,487 ^a	15	,000
Likelihood Ratio	67,672	15	,000
Linear-by-Linear Association	20,771	1	,000
Veri Sayısı	237		

a. 16 Hücre (%66,7) 5'ten daha az frekansa sahip. En küçük beklenen frekans ,02.

Tablo 4.54'te bulunan Ki-Kare Testi sonuçlarına göre H_0 hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilir. Kullanılan destek türleri işletmenin hukuki statüsüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir ($\chi^2=60,487$; $p=,000<,05$). Bu durumda işletmelerin kullandıkları destek türlerinin hukuki statüye göre farklılık gösterdiği söylenebilir. Örnek olarak Girişimcilik Destek Programı'ndan daha çok şahıs işletmesi statüsünde bulunan işletmeler, Genel Destek Programı'ndan daha çok limited

şirket statüsünde bulunan işletmeler faydalanmaktadır. Diğer destek programları için ağırlıklı olarak bir hukuki statü öne çıkmamıştır.

Üstteki bölümlerde bahsedildiği üzere KOSGEB Girişimcilik Destek Programı'nın amacı girişimciliğin desteklenmesi ve başarılı işletmelerin kurulmasını sağlamaktır. Yeni kurulan işletmelerin büyük bölümünün şahıs işletmesi olarak kurulduğu göz önüne alındığında KOSGEB'in Girişimcilik Destek Programı'nın amacına ulaştığı söylenebilir.

4.5.3.9. İnternet Sitesi Sahipliğine Göre Kullanılan Destek Türü Arasındaki İlişki

İşletmelerin internet sitesi sahipliği ile kullandıkları destek türü arasındaki ilişkiyi test edebilmek için $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde Ki-Kare testi uygulanmıştır.

Test Hipotezleri:

H_0 : Kullanılan destek türleri işletmenin internet sitesi sahibi olup olmamasına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir

H_1 : Kullanılan destek türleri işletmenin internet sitesi sahibi olup olmamasına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir

Tablo 4.55: İşletmelerin İnternet Sitesi Sahipliği İle Kullandıkları Destek Türü Arasındaki İlişkiye İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

		Karşılaştırmalı Tablo						Toplam
		Faydalanılan KOSGEB Destek Programı						
		Genel Destek Programı	KOBİ Proje Destek Programı	Ar-Ge, İno. ve End Uyg. Destek Programı	Girişimcilik Destek Programı	Diğer Destek Programları	Birden Fazla Destek Programı	
İşletme internet sitesi sahipliği	İnternet sitesi bulunan	115	10	1	22	5	19	172
		66,90%	5,80%	0,60%	12,80%	2,90%	11,00%	100,00 %
	İnternet sitesi bulunmayan	36	1	0	19	4	5	65
		55,40%	1,50%	0,00%	29,20%	6,20%	7,70%	100,00 %
Toplam		151	11	1	41	9	24	237
		63,70%	4,60%	0,40%	17,30%	3,80%	10,10%	100,00 %
		100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

Ki-Kare Testi

	Ki-Kare İstatistiği	Serbestlik Derecesi	p
Pearson Chi-Square	12,414 ^a	5	,030
Likelihood Ratio	12,332	5	,031
Linear-by-Linear Association	2,330	1	,127
Veri Sayısı	237		

a. 4 Hücre (%33,3) 5'ten daha az frekansa sahip. En küçük beklenen frekans ,27.

Tablo 4.55'te bulunan Ki-Kare Testi sonuçlarına göre H_0 hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilir. Kullanılan destek türleri işletmenin internet sitesi sahibi olup olmamasına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir ($\chi^2=12,414$; $p=,030<,05$). Bu durumda işletmelerin kullandıkları destek türlerinin işletmenin internet sitesi olup olmamasına göre farklılık gösterdiği söylenebilir. Örnek olarak KOBİ Proje Destek Programı'ndan daha çok internet sitesi olan işletmeler faydalanmaktadır. Ancak buradan şu durumda çıkarılabilir; KOBİ Proje Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler internet sitesi sahibi olmaktadır. Yani KOBİ Proje Destek Programı'nın işletmelere özgü sorunların işletmeler tarafından projelendirildiği ve projelendirilen maliyetlerin desteklenebildiği bir program olduğu göz önüne alındığında işletmelerin daha çok internet sitesi yapımını da kapsayan tanıtıma yönelik projelere yönelindikleri ortaya çıkmaktadır.

4.5.3.10. Kayıtlı Olunan Meslek Kuruluşuna Göre Kullanılan Destek Türü Arasındaki İlişki

İşletmelerin kayıtlı oldukları meslek kuruluşuna göre kullandıkları destek türü arasındaki ilişkiyi test edebilmek için $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde Ki-Kare testi uygulanmıştır.

Test Hipotezleri:

H_0 : Kullanılan destek türleri işletmelerin kayıtlı oldukları meslek kuruluşuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir

H_1 : Kullanılan destek türleri işletmelerin kayıtlı oldukları meslek kuruluşuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir

Tablo 4.56’da bulunan Ki-Kare Testi sonuçlarına göre H_0 hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde reddedilir. Kullanılan destek türleri işletmelerin kayıtlı oldukları meslek kuruluşuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir ($\chi^2=40,926$; $p=,004<,05$). Bu durumda KOBİ Proje Destek Programı ve Genel Destek Programı’ndan daha çok Ticaret ve Sanayi Odaları’na kayıtlı işletmelerin faydalandığı, Girişimcilik Destek Programı’ndan ise daha çok Esnaf ve Sanatkârlar Odaları’na kayıtlı işletmelerin faydalandığı sonucu çıkarılabilir. Araştırma kapsamında bulunan Eczacılar Odası’na kayıtlı işletmelerin hepsi sadece Genel Destek Programı’ndan faydalanmışlardır.

Tablo 4.56: İşletmelerin Kayıtlı Oldukları Meslek Kuruluşuna Göre Kullandıkları Destek Türü Arasındaki İlişkiye İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

Karşılaştırmalı Tablo

		Faydalanan KOSGEB Destek Programı						Toplam
		Genel Destek Programı	KOBİ Proje Destek Programı	Ar-Ge, İno. ve End Uyg. Destek Programı	Girişimcilik Destek Programı	Diğer Destek Programları	Birden Fazla Destek Programı	
Kayıtlı olunan meslek kuruluşu	Ticaret ve Sanayi Odası	130	10	1	20	7	21	189
		68,80%	5,30%	0,50%	10,60%	3,70%	11,10%	100,00 %
	Esnaf ve Sanatkârlar Odası	14	1	0	19	2	2	38
		36,80%	2,60%	0,00%	50,00%	5,30%	5,30%	100,00 %
	Ticaret Borsası	2	0	0	1	0	1	4
		50,00%	0,00%	0,00%	25,00%	0,00%	25,00%	100,00 %
	Eczacılar Odası	4	0	0	0	0	0	4
		100,00 %	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	100,00 %
	Mühendisler Odası	1	0	0	1	0	0	2
		50,00%	0,00%	0,00%	50,00%	0,00%	0,00%	100,00 %
Toplam	151	11	1	41	9	24	237	
	63,70%	4,60%	0,40%	17,30%	3,80%	10,10%	100,00 %	
		100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	

Ki-Kare Testi

	Ki-Kare İstatistiği	Serbestlik Derecesi	p
Pearson Chi-Square	40,926 ^a	20	,004
Likelihood Ratio	36,232	20	,014
Linear-by-Linear Association	1,525	1	,217
Veri Sayısı	237		

a. 23 Hücre (%76,7) 5'ten daha az frekansa sahip. En küçük beklenen frekans ,01.

Şahıs işletmesi statüsünde kurulan işletmeler büyük oranda Esnaf ve Sanatkârlar Odaları'na kayıt olmaktadır. Girişimcilik Destek Programı'ndan ise daha çok Esnaf ve Sanatkârlar Odaları'na kayıtlı işletmeler faydalandığı için bu hipotez testinin sonucu

ile işletmelerin hukuki statüsü ile kullandıkları destek türü arasındaki ilişkiyi test edebilmek için oluşturulan hipotez testinin sonucu birbiri ile paralel sonuçlar vermiştir.

Maliye Bakanlığı'nın yayınlamış olduğu limitin üzerinde yıllık kazanca sahip olanlar tacir sayılacağından Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıt olmaktadır. Yani Esnaf ve Sanatkârlar Odaları'na ekonomik hacimleri küçük esnaflar kayıt olmaktadır. Ekonomik hacim olarak daha büyük ölçekli işletmeler ise daha çok Ticaret ve Sanayi Odaları'na kayıt olmaktadır.

Hipotez testi sonucuna göre KOSGEB tarafından proje hazırlama kapasitesi düşük KOBİ'ler için oluşturulan Genel Destek Programı'ndan daha çok Ticaret ve Sanayi Odaları'na kayıtlı olan, ekonomik hacmi daha büyük KOBİ'lerin faydalandıkları ortaya çıkmıştır. Buna göre Genel Destek Programı'nın küçük esnaf ve sanatkârların değil daha çok belirli bir limitin üzerinde ekonomik hacmi olan KOBİ'lerinin faydalanabileceği bir program olduğu ortaya çıkmaktadır.

İşletmeler tarafından en çok rağbet gösterilen destek programlarından birisi olan KOBİ Proje Destek Programı'ndan en çok Ticaret ve Sanayi Odaları'na kayıtlı işletmelerin faydalanması da aynı nedenden kaynaklanmaktadır. Belli bir ekonomik hacme ulaşan KOBİ'ler Genel Destek Programı Nitelikli Eleman Desteğinden faydalanarak üniversite mezunu bireyler istihdam etmekte ve daha fazla proje hazırlama kapasitesine sahip olmaktadır. Genel Destek Programı ve KOBİ Proje Destek Programı küçük esnaf ve sanatkârlar için ulaşılabilecek destekler sunmamaktadır. Bu açıdan bu destek programlarının çeşitlendirilerek küçük esnaf ve sanatkârların da faydalanabileceği destek türleri oluşturulmalıdır.

4.5.3.11. Faaliyet Gösterilen Sektöre Göre Kullanılan Destek Türü

Arasındaki İlişki

İşletmelerin faaliyet gösterdikleri sektöre göre kullandıkları destek türü arasındaki ilişkiyi test edebilmek için $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde Ki-Kare testi uygulanmıştır.

Test Hipotezleri:

H_0 : Kullanılan destek türleri işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektöre göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir

H_1 : Kullanılan destek türleri işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektöre göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir

Tablo 4.57: İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri Sektöre Göre Kullandıkları Destek Türü Arasındaki İlişkiye İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

Karşılaştırmalı Tablo

		Faydalanan KOSGEB Destek Programı						Toplam
		Genel Destek Programı	KOBİ Proje Destek Programı	Ar-Ge, İno. ve End Uyg. Destek Programı	Girişimcilik Destek Programı	Diğer Destek Programları	Birden Fazla Destek Programı	
Faaliyet gösterilen sektör	Hizmet	27 50,00% 17,90%	2 3,70% 18,20%	0 0,00% 0,00%	17 31,50% 41,50%	3 5,60% 33,30%	5 9,30% 20,80%	54 100,00% 22,80%
	İmalat	77 69,40% 51,00%	4 3,60% 36,40%	1 0,90% 100,00%	12 10,80% 29,30%	3 2,70% 33,30%	14 12,60% 58,30%	111 100,00% 46,80%
	Maden	5 100,00% 3,30%	0 0,00% 0,00%	0 0,00% 0,00%	0 0,00% 0,00%	0 0,00% 0,00%	0 0,00% 0,00%	5 100,00% 2,10%
	İnşaat	18 75,00% 11,90%	0 0,00% 0,00%	0 0,00% 0,00%	3 12,50% 7,30%	2 8,30% 22,20%	1 4,20% 4,20%	24 100,00% 10,10%
	Ticaret	18 54,50% 11,90%	4 12,10% 36,40%	0 0,00% 0,00%	7 21,20% 17,10%	1 3,00% 11,10%	3 9,10% 12,50%	33 100,00% 13,90%
	Diğer	6 60,00% 4,00%	1 10,00% 9,10%	0 0,00% 0,00%	2 20,00% 4,90%	0 0,00% 0,00%	1 10,00% 4,20%	10 100,00% 4,20%
	Toplam	151 63,70% 100,00% %	11 4,60% 100,00% %	1 0,40% 100,00% %	41 17,30% 100,00% %	9 3,80% 100,00% %	24 10,10% 100,00% %	237 100,00% 100,00% %

Ki-Kare Testi

	Ki-Kare İstatistiği	Serbestlik Derecesi	p
Pearson Chi-Square	26,869 ^a	25	,362
Likelihood Ratio	28,177	25	,300
Linear-by-Linear Association	,750	1	,387
Veri Sayısı	237		

a. 25 Hücre (%69,4) 5'ten daha az frekansa sahip. En küçük beklenen frekans ,02.

Tablo 4.57'de bulunan Ki-Kare Testi sonuçlarına göre H_0 hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde kabul edilir. Kullanılan destek türleri işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektöre göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($\chi^2=26,869$; $p=,362>,05$). Bu durumda herhangi bir destekten daha çok belirli bir sektördeki işletmelerin faydalandığını istatistiksel olarak söyleyemeyiz. Yani desteklerde belirli bir

sektör yığılması, sektörlerde de belirli bir destek yığılması olmamıştır. Bu durum KOSGEB'in 2009 yılından itibaren imalat sanayi dışındaki sektörleri de kapsayan yeni yapısıyla ulaşmak istediği amacın gerçekleşme yolunda olduğunun da göstergesidir. Sorumluluk alanında bulunan tüm sektörlerin ulaşabileceği destekler vermek KOSGEB'in amaçlarıyla örtüşmektedir.

4.5.3.12. Faaliyet Gösterilen İle Göre Kullanılan Destek Türü Arasındaki İlişki

İşletmelerin faaliyet gösterdikleri il ile kullandıkları destek türü arasındaki ilişkiyi test edebilmek için $\alpha=0,05$ anlamlılık düzeyinde Ki-Kare testi uygulanmıştır.

Test Hipotezleri:

H_0 : Kullanılan destek türleri işletmelerin faaliyet gösterdikleri ile göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir

H_1 : Kullanılan destek türleri işletmelerin faaliyet gösterdikleri ile göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermektedir

Tablo 4.58'de bulunan Ki-Kare Testi sonuçlarına göre H_0 hipotezi 0,05 anlamlılık düzeyinde kabul edilir. Kullanılan destek türleri işletmelerin faaliyet gösterdikleri ile göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($\chi^2=16,998$; $p=,319>,05$). Bu durumda istatistiksel olarak herhangi bir Bölge illindeki işletmelerin daha çok belirli bir destekten faydalandığı söylenemez. Yani il bazlı olarak herhangi bir destek kullanımı ön plana çıkmamıştır. Bu durum desteklerin tüm bölgelerde benzer derecelerde kabul gördüğü sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Tablo 4.58: İşletmelerin Faaliyet Gösterdikleri İl İle Kullandıkları Destek Türü Arasındaki İlişkiye İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

Karşılaştırmalı Tablo

		Faydalanılan KOSGEB Destek Programı						Toplam
		Genel Destek Programı	KOBİ Proje Destek Programı	Ar-Ge, İno. ve End Uyg. Destek Programı	Girişimcilik Destek Programı	Diğer Destek Programları	Birden Fazla Destek Programı	
Faaliyet gösterilen il	Afyonkarahisar	38	1	0	7	0	2	48
		79,20%	2,10%	0,00%	14,60%	0,00%	4,20%	100,00 %
		25,20%	9,10%	0,00%	17,10%	0,00%	8,30%	20,30%
	Kütahya	18	3	0	5	0	4	30
		60,00%	10,00%	0,00%	16,70%	0,00%	13,30%	100,00 %
		11,90%	27,30%	0,00%	12,20%	0,00%	16,70%	12,70%
	Manisa	80	5	1	20	8	14	128
		62,50%	3,90%	0,80%	15,60%	6,30%	10,90%	100,00 %
		53,00%	45,50%	100,00 %	48,80%	88,90%	58,30%	54,00%
	Uşak	15	2	0	9	1	4	31
		48,40%	6,50%	0,00%	29,00%	3,20%	12,90%	100,00 %
		9,90%	18,20%	0,00%	22,00%	11,10%	16,70%	13,10%
Toplam		151	11	1	41	9	24	237
		63,70%	4,60%	0,40%	17,30%	3,80%	10,10%	100,00 %
		100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %	100,00 %

Ki-Kare Testi

	Ki-Kare İstatistiği	Serbestlik Derecesi	p
Pearson Chi-Square	16,998 ^a	15	,319
Likelihood Ratio	19,713	15	,183
Linear-by-Linear Association	6,618	1	,010
Veri Sayısı	237		

a. 14 Hücre (%58,3) 5'ten daha az frekansa sahip. En küçük beklenen frekans ,13.

4.5.4. Araştırma Sonuçlarının Özeti

Yukarıda detaylı incelenen araştırmanın sonuçları, sonuç bölümüne yardımcı olması amacıyla özetlendiğinde, KOBİ'lerin KOSGEB destekleri ve destek süreçleri hakkında değerlendirmelerinin genel fotoğrafı çekilmiş olacaktır.

TR33 Bölgesinde bulunan KOBİ'lerin KOSGEB Veritabanı'na kayıt oranı %22 seviyesindedir. Bölgede KOSGEB Veritabanı'na kayıtlı olan işletmelerin ise yaklaşık %6'sı 2010-2013 yılı arasında KOSGEB desteklerinden en az 1 defa faydalanmışlardır. Araştırma kapsamında %7,3'üne tekabül eden 2158 işletmeden 237 tanesi ile anket yapılmak suretiyle veri toplanmıştır. 237 işletme illere göre istatistikî olarak orantılı şekilde dağılmıştır. 237 işletme üzerinden yapılan bu değerlendirme %95 güven aralığında $\pm 0,05$ sapma ile doğru sonuçlar vermektedir.

Toplanan veriler ile ilk önce işletmelerin yapısal özellikleri analiz edilmiş daha sonra ise işletmelerin destekler ve destek süreçleri hakkındaki görüşleri araştırma modeli çerçevesinde oluşturulan hipotezlerle sınanmıştır.

Araştırma sonuçlarının da gösterdiği üzere KOBİ'ler ağırlıklı olarak limited şirket ya da şahıs işletmesi olarak varlığını sürdüren, yarıya yakını 0-4 yaş aralığında, çoğunlukla mikro ölçekli ve sahipleri tarafından yönetilen işletmelerden oluşmaktadır. İşletmeyi yöneten kişilerin %40'ının eğitim düzeyinin lise ve altı derecelerde olduğu görülmektedir. İşletmelerin 3/4'ü internet sitesi sahibi olup, 1/10'u ise internet üzerinden satış yapmaktadır.

Araştırma kapsamındaki KOBİ'lerin yaklaşık 4/5'i Ticaret ve Sanayi Odaları'na kayıtlıdır ve yarıya yakını ise imalatçı işletmelerden oluşmaktadır. Yine bu işletmelerin yaklaşık olarak 3/5'i il, 2/5'i ise ilçe merkezlerinde faaliyet göstermektedirler

KOBİ'ler tarafından en çok kullanılan KOSGEB destek programı %63,7 ile Genel Destek Programı olurken, onu %17,3 ile Girişimcilik Destek Programı takip etmektedir. İşletmelerin %10,1'i ise birden fazla destek programından faydalanmışlardır.

KOSGEB destek süreçleri içerisinde KOBİ'leri en çok zorlayan aşama %38,4 ile destek ödeme aşaması olurken onu sırayla, %24,1 ile Proje/İş Planı hazırlama aşaması ve %19,8 ile destek başvuru aşaması izlemektedir. Hiç bir aşamada zorluk çekmediklerini söyleyen KOBİ'lerin oranı ise %2,5'tir. İşletmelerin yarıdan fazlası destek süreçlerinde danışmanlık/profesyönel yardım almazken, yarıya yakını ise yardım almaktadır.

İşletmelerin KOSGEB desteklerine ilişkin sorulara verdikleri cevaplarla oluşturulan tutum ölçeğinde tutum değerleri 1 ile 5 arasında derecelendirilmiştir. 1, ankette belirtilen değerlendirmeye ‘Kesinlikle Katılmıyorum’ anlamına gelirken, 5, ise ‘Tamamen Katılıyorum’ anlamına gelmektedir. Ölçekte diğer tutum değerleri bu iki değer arasında değişmektedir.

Tutum ölçeği değerlendirmesinde işletmelerin destek ve destek süreçlerine ilişkin tutum ortalamaları genellikle 3 (Kararsızım) ile 4 (Katılıyorum) arasında değişmektedir. Buradan işletmelerin destek ve destek süreçleri hakkındaki genel tutumlarının istatistikî açıdan olumlu olduğu görülmektedir.

Özellikle işletmelerin büyük bölümü KOSGEB destekleri hakkında bilgiye ulaşma konusunda (İnternette, telefonla, hizmet merkezinden veya çağrı merkezinden), KOSGEB'in internet üzerindeki destek başvuru sisteminin kolay ve anlaşılabilir olduğu konusunda, destek süresince KOSGEB personelinin yeterli ilgiyi gösterdiği konusunda, KOSGEB desteklerinin rekabet güçlerinin ve istihdamlarının artmasında etkisi olduğunu konusunda yüksek oranda olumlu görüş bildirmekte ve KOSGEB desteklerinden tekrar faydalanmak istediklerini belirtmektedirler. Buna karşın KOSGEB destek ödeme sürecinde sorunla karşılaştıkları ve KOSGEB destek oranlarının yeterli olmadığı yönünde görüş belirten KOBİ'lerin oranı ortalamanın üstündedir.

Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin işletme ölçeklerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır. Genel Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ağırlıklı olarak küçük ve orta ölçekli işletmeler iken faydalanmayan işletmeler genellikle mikro ölçekli işletmelerdir.

KOBİ Proje Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin yöneticileri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır. KOBİ Proje Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler arasında profesyonel yöneticiler tarafından idare edilen işletmelerin oranı fazla iken faydalanmayan işletmeler ise genellikle sahipleri, ortakları veya aile üyeleri tarafından yönetilen işletmelerdir.

Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ile faydalanmayan işletmelerin işletme ölçeklerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır. Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler ağırlıklı olarak mikro işletmeler iken faydalanmayan işletmeler genellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerdir.

KOBİ Proje Destek Programı'ndan faydalanan işletmeler Genel Destek Programı ve Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanan işletmelere göre rekabet güçlerinin daha fazla olumlu yönde değiştiğini ifade etmişlerdir.

Test edilen diğer hipotezler ise; işletmelerin hukuki statüleri ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığını, işletme yöneticisinin eğitim düzeyi ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığını, işletme ölçeği ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık bulunmadığını, işletmenin faaliyet gösterdiği il ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığını, işletmenin yıllık mali bilanço değeri ile destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeyleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğunu ve 8.000.000 TL (dâhil değil)-40.000.000 TL arasında yıllık mali bilanço değerine sahip işletmelerin destek mevzuatı hakkında bilgi sahibi olma düzeylerinin, 1.000.000 TL (dâhil değil)-8.000.000 TL arasında yıllık mali bilanço değerine sahip işletmelerden daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Hipotez testleri ile ayrıca işletmelerin kullandıkları destek türlerinin işletmenin hukuki statüsüne göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği ve örnek olarak Girişimcilik Destek Programı'ndan daha çok şahıs işletmesi statüsünde bulunan işletmelerin, Genel Destek Programı'ndan ise daha çok limited şirket statüsünde bulunan işletmelerin faydalandığı, işletmelerin kullandıkları destek türlerinin işletmenin internet sitesi olup olmamasına göre farklılık gösterdiği ve örnek olarak KOBİ Proje Destek Programı'ndan daha çok internet sitesi olan işletmelerin faydalanmakta olduğu, kullanılan destek türlerinin işletmelerin kayıtlı oldukları meslek kuruluşuna göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık gösterdiği ve Genel Destek Programı'ndan daha çok Ticaret ve Sanayi Odaları'na kayıtlı işletmeler faydalanırken Girişimcilik Destek Programı'ndan ise daha çok Esnaf ve Sanatkarlar Odaları'na kayıtlı işletmelerin faydalandığı, kullanılan destek türlerinin işletmelerin faaliyet gösterdikleri sektöre göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği ve bir destekten daha çok belirli bir sektördeki işletmelerin faydalanmadığı, kullanılan destek türlerinin işletmelerin faaliyet gösterdikleri ile göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermediği ve il bazlı olarak herhangi bir destek kullanımının ön plana çıkmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

4.6. SONUÇ VE ÖNERİLER

KOBİ'ler gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde önemli bir role sahiptirler. KOBİ'ler bağımsız birer firma olarak ekonomiye yaptıkları katkıların dışında, ekonomi içerisinde bulunan büyük ölçekli işletmelerinde tamamlayıcıları olmaları bakımından ekonomiye çift yönlü katkı yapmaktadırlar. Ayrıca büyük ölçekli işletmelerin girmedikleri veya girmekten çekindikleri pazarlara girerek bu alanlardaki açıkları kapatmaktadırlar.

İstihdam ettikleri işgücünden, yaptıkları yatırımlara, ödedikleri vergilerden, sağladıkları verimliğe kadar birçok konuda ekonomilerin vazgeçilmezi olan KOBİ'ler, tüm bu etkilerine karşı devlet destekleri söz konusu olduğunda geri plana itilebilmekte ve desteklerden aktif olarak faydalanamamaktadırlar.

Girişimciliğin desteklenmesi, KOBİ'lerin kurulması, büyümesi ve gelişmesi ülke ekonomileri için son derece önemli bir unsurdur. Bu çerçevede başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm ülkeler, ekonomi stratejilerini KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunabilmesi için elverişli ekonomik ortamı oluşturacak politikalar geliştirmek üzere kurgulamaktadırlar.

KOBİ politikaları günümüzde artık yerel olmaktan çıkıp uluslararası nitelik kazanmaya başlamıştır. Özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler kendi KOBİ'lerini, dolayısıyla kendi pazar paylarını koruyabilmek için birbirlerinin KOBİ politikaları üzerinde belirleyici ve sınırlayıcı tedbirler alma yolunda uluslararası düzeyde kararlar almaya çalışmaktadırlar. Çünkü artık bir ülkenin küçük bir yerleşim yerinde bulunan küçük bir işletmenin rakibi sadece o yerleşim yerinde bulunan diğer işletmeler değildir. Başka bir ülkenin herhangi bir yerleşim yerinde bulunan aynı sektördeki herhangi bir işletmede artık rakip haline gelmiştir.

Bu çerçevede ulusal ve uluslararası KOBİ destek ve geliştirme politikaları yeniden yapılandırılmakta olup, temel olarak KOBİ'ler için uygun iş ortamının oluşturularak, onların iç ve dış pazarlarda rekabet güçlerinin arttırılması amaçlanmaktadır. Ülkeler, bir taraftan makro düzeyde iyileştirme çalışmaları yürütürken, diğer taraftan işletmelere yönelik çeşitli destek araçları geliştirerek mikro düzeyde müdahaleler yapmaktadırlar.

Destek uygulamalarında genellikle ülkelerin deneyimleri, öncelikleri, destek hacimleri ve araçları farklılıklar göstermektedir. Desteklerin başarılı ve etkin olabilmesi

için her ülke, kendi gelişmişlik düzeyini, ekonomik durumunu, finans sisteminin yapısını, işletme özellikleri ve ihtiyaçları ile politika önceliklerini göz önünde bulundurarak desteklerini geliştirmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde yeni girişimcilerin, yenilikçi ve hızlı büyüme potansiyeli olan işletmelerin finansmanına büyük önem verilmektedir.

Ülkemizde de son yıllarda destek programları bu çerçevede yapılandırılmakta ve yeni girişimciler ile yenilikçi KOBİ'lerin desteklenmesine yönelik programlar oluşturulmaktadır. Ülke geneline yaygın teşkilat ağı ile desteklerin tüm girişimciler ve KOBİ'ler için ulaşılabilir olmasını sağlayan KOSGEB ülkemizin KOBİ politikalarının hayat bulduğu kurumların başında gelmektedir. KOSGEB tarafından işletmeler ulaştırılan bu desteklerin işletmeler tarafında nasıl karşılık bulduğu, onların ekonomik hayatını nasıl etkilediği KOSGEB desteklerinin etkinliğinin ölçülmesi bakımından önem arz etmektedir.

Bu tez çalışması kapsamında yapılan araştırma, işletmelerin KOSGEB destekleri hakkındaki genel görüşlerinin belirlenmesi ve araştırma sonucunda ortaya konulacak önerilere kaynak oluşturması bakımından önemlidir. Çalışma kapsamında incelenen TR33 Bölgesi'nde KOSGEB desteklerinden faydalanan işletmelerin KOSGEB desteklerinden memnun olma düzeylerinin ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Destekten faydalanan işletmelerin büyük kısmı desteklerin performanslarını arttırdığını ifade etmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler analiz edildiğinde KOSGEB destekleri ve destek süreçleri açısından aşağıda belirtilen hususlarda iyileştirmeler yapılması işletmeler açısından olumlu olabilecektir.

İşletmeler ağırlıklı olarak projersiz destekleri kullanmaktadırlar. Bu desteklerin tercih edilmesinin sebebi destek öncesi herhangi bir hazırlık ve planlama sürecinin olamamasıdır. İşletme yöneticilerinin proje kültürleri henüz tam olarak gelişmediği için bu destekler cazip gelmektedir.

KOSGEB tarafından sunulan destekler arasında proje/işplanı gerektirmediği için destek süreçleri en kolay program olan Genel Destek Programı içerisinde bulunan destekler daha çok imalatçı KOBİ'ler için tasarlanmıştır. Genel Destek Programı'nda küçük esnaf ve sanatkârların aktif olarak faydalanabileceği desteklerin olmaması esnaf ve sanatkârları sadece Girişimcilik Destek Programı'na mahkûm etmektedir.

Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanan şletmeler eğer imalatçı değillerse daha sonra yararlanabilecekleri başka çeşitli KOSGEB destekleri bulunmamaktadır. Örnek olarak KOSGEB tarafından desteklenen sektörler arasında bulunan bir kuaför veya marketin, Girişimcilik Destek Programı dışında faydalanabilecekleri destek çeşidi sayısı sınırlıdır. KOSGEB destekleri bu tür şletmelerin kuruluş aşamasında yanında iken daha sonraları onları acımasız rekabet koşulları karşısında yalnız bırakmaktadır. Bu tür şletmelerin beklentileri özellikle Kredi Faiz Destekleri destekleridir.

KOSGEB tarafından en son 2010 yılında kullanılan ve artık daha çok özel durumlar ve bölgeler için sunulan (deprem, sel vs.) Kredi Faiz Destek Programı destekleri küçük esnaf ve sanatkârlar için çok faydalı bir destektir. Kullanılan destek tutarı sınırlı olmasına rağmen bankalar aracılığı ile piyasada büyük ölçüde nakit dolaşıma girmektedir. Bu destek piyasanın nakit sıkışıklığını açabilecek sihirli bir değnektir. Bu açıdan Kredi Faiz Destek Programı'nın daha aktif hale getirilmesi özellikle küçük esnaf ve sanatkârlar için çok önemlidir.

KOSGEB'in 1990-2009 yılları arasında KOBİ'lere yönelik yapmış olduğu çalışmalar takdirle karşılanmış ve 2009 yılında imalat sanayi dışında yer alan sektörlerdeki KOBİ'lerin de geliştirilmesi görevi KOSGEB'e verilmiştir. KOSGEB bu göreve yönelik olarak destek programlarını revize etmiştir. Ancak destekler arasında hala imalat sanayi KOBİ'lerinin faydalanabileceği destekler ağırlıktadır. Küçük esnaf ve sanatkârların faydalanabileceği yeni programlar geliştirilerek bu tür şletmelere daha fazla destek sağlanmalıdır.

Destek kullanan şletmeler destek süreci boyunca en çok destek ödemesi aşamasında sıkıntı çektiklerini belirtmişlerdir. Hak edilmiş olan desteğin gecikmesi özellikle proje/işplanı bazlı destekler için büyük sıkıntı oluşturmaktadır. Bu durum bazen projenin/işplanının kesintiye uğramasına ve başarısızlıkla sonuçlanmasına sebep olabilmektedir. Ödeme süreçleri her ne kadar tek başına KOSGEB'in kontrolünde olmasa da KOBİ'lerin ve KOBİ desteklerinin ülke ekonomisi açısından önemi dikkate alınarak bu konuda ilgili kurumlar gerekli önlemleri alınmalı ve en azından kabul edilmiş proje/işplanlarının ödeme süreçlerinde gecikmeler yaşanmamalıdır.

Yine yapılan çalışmada şletmelerin destek süreçlerinde en çok zorluk çektikleri aşamalar arasında proje/işplanı hazırlama aşamasının 2 inci sırada olduğu görülmüştür. Zorluklara karşılaşan şletmeler bir şekilde bu zorlukları aşamadıkları zaman ya

danışmanlık şirketlerine yönelmekte ya da destek başvurusundan vazgeçmektedir. Neredeyse işletmelerin yarıya yakınının desteklere başvuru aşamasında yardım almalarının nedenlerinden biride yine proje/işplanı hazırlama aşamasında çektikleri sıkıntılardır. Ancak proje destekleri kapsamında olan KOBİ Proje Desteği ve Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Desteği gibi destekler işletmelerin küresel rekabet koşullarına kendilerini hazırlayabilmeleri açısından büyük önem arz etmektedir. KOBİ'lerin büyümesi ve büyük ölçekli işletme sınıfına geçerek marka işletmeler haline gelebilmeleri için onların proje bazlı desteklere yönlendirilerek proje kültürlerini geliştirmelerini sağlamak gerekmektedir. Bu yüzden proje/işplanı hazırlama aşamasında işletmeleri bu destekleri kullanmaktan vazgeçiren veya başvurunun başarısız bir girişim olarak kalmasına neden olan engellerin kaldırılması, zorlukların azaltılması gerekmektedir.

Girişimcilik Destek Programı'ndan faydalanan işletmelerin yaklaşık yarısı işplanı hazırlama aşamasında danışmanlık firmalarından destek almaktadır. Hâlbuki girişimciler iş planlarını hazırlamadan ve işletmelerini kurmadan önce KOSGEB tarafından düzenlenen Uygulamalı Girişimcilik Eğitim'lerine katılmaktadır. Bu eğitimlerde girişimcilere işplanı hazırlama konusunda da dersler verilmektedir. Buna rağmen danışmanlık firmalarından destek alan girişimci sayısının bu kadar yüksek olmasının nedeni bu eğitimlerin yeterince başarılı olmadığını ortaya koymaktadır. Bunun durum ya bazı eğitimcilerin yetersiz olmasından ya da eğitimlerin içeriğinin girişimcilerin anlayabileceği düzeyde olmamasından kaynaklanmaktadır. Uygulamalı Girişimcilik Eğitim'lerinin etkinliğinin artırılması girişimcileri danışmanlık firmalarına mahkûm olmaktan kurtaracaktır.

İşletmelerin büyük kısmı KOSGEB'in çevrimiçi başvuru sisteminin ve destekler hakkında bilgiye ulaşma yollarının kolay ve anlaşılabilir olduğunu düşünmektedirler. Bununla beraber sistemin geliştirilerek bütün işletmelerin kolaylıkla başvurularını yapabilmesi amaçlanmalıdır.

İşletmelerin büyük kısmı KOSGEB desteklerinin rekabet güçlerini ve istihdam sayılarını arttırdığını ifade etmişlerdir. Buradan KOSGEB'in KOBİ'lerin rekabet güçlerini artırma hedefi ile oluşturduğu destek programlarının bu amaç doğrultusunda işlev gördüğü anlaşılmaktadır.

İşletmelerin en çok memnun olduğu konulardan birisi de KOSGEB personelinin destek süreçlerinde kendilerine gösterdiği ilgi olmuştur. Çalışma sonuçlarına göre işletmelerin büyük kısmı KOSGEB personelinin destek süreçlerinde kendilerine gösterdiği ilgiden memnun kaldıklarını belirtmiştir. Bu durum KOSGEB'in personel seçim ve yetiştirme politikasının başarılı olduğunu göstermektedir.

İşletmelerin büyük kısmı desteklerin devam etmesini istemekle beraber destek oranlarının artırılması gerektiğini düşünmektedirler. İşletme beklentilerine yönelik olarak, bütçe imkânları dâhilinde destek oranlarının yukarı yönlü revizesi tartışılabilir.

Bu çalışmanın amacı TR33 Bölgesinde KOSGEB desteklerinden faydalanan işletmelerin destekler hakkındaki düşüncelerini ve beklentilerini öğrenmekti. Çalışma sonuçlarına göre genel olarak TR33 Bölgesinde destek alan işletmelerin desteklerden ve KOSGEB'ten memnuniyet düzeyinin istatistikî olarak ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Bununla beraber sonuç kısmında belirtilen konularda gerekli düzenlemeler yapılarak işletmelerin memnuniyet düzeyleri daha da artırılabilir.

Yapılan literatür araştırmasına ve çalışma kapsamında incelenen TÜİK ve KOSGEB verilerine göre TR33 Bölgesinin ekonomik göstergelerinin, Türkiye'nin ekonomik göstergeleri ile benzer özellikler taşıdığı görülmektedir. Bu açıdan çalışma TR33 Bölgesinde KOSGEB desteklerinden faydalanan işletmeler üzerinde yapılmasına rağmen, diğer bölgelerdeki desteklerden faydalanan işletmelerin ve henüz destek kullanmayan işletmelerin de benzer görüş ve öneriler de bulunabileceği varsayılabilir. Tüm bu işletmelerin sorunları, gereksinimleri, bilgi düzeyleri aynı noktalara dikkat çekmektedir. Bu durum yapılan çalışmanın ülke geneli için bir bakış açısı oluşturabilmesi açısından önemlidir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- [1] Durman, M., Önder, H. (2007), *Ekonominin Minik Devi KOBİ'ler ve KOSGEB Teşvikleri*, Alfa Aktüel Yayıncılık, İstanbul, Türkiye, 3.
- [2] Olcay, F.M., (1996), *Gümrük Birliği Sürecinde Mali Yardımların Küçük ve Orta Boy İşletmelere (KOBİ) Etkisi*, Vakıfbank Yayınları, Ankara, Türkiye, 3.
- [3] Cansız, M., (2008), *Türkiye de KOBİLER ve KOSGEB*, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, Ankara, Türkiye.
- [4] Demir V. (2007), *KOBİ'ler İçin UFRS'nin Son Taslağı ve Değerlendirmeler*, İSMMMO Mali Çözüm Dergisi, 80, 43-58.
- [5] Uludağ, İ., Serin, V., (1991), *Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*, İTO Yayınları, İstanbul, Türkiye, 14.
- [6] Erol, M. (2010), *Ekonomik Kriz ve KOBİ'ler*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 5, 123.
- [7] WEB_1, (2012),
http://www.ekodialog.com/isletme_ekonomisi/kobiler_ve_ozellikleri.html, 10/03/2013
- [8] OECD, (2002), *Small and Medium Enterprise Outlook*, Paris, Fransa.
- [9] Iraz, R. (2005), *Girişimcilik ve KOBİ'ler Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, Türkiye, 230–231, 239–240.
- [10] ILO, (2005) *World Employment Report, 2004–2005*, Cenevre, İsviçre.
- [11] Özdemir, S., Ersöz, H.Y., Sarioğlu, H.İ., (2006), *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, Türkiye, 2006-45, 44.
- [12] Özdemir, S., Ersöz, H.Y., Sarioğlu, H.İ., (2006), *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, Türkiye, 2006-45, 45.
- [13] Özdemir, S., Ersöz, H.Y., Sarioğlu, H.İ., (2006), *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, Türkiye, 2006-45, 45.
- [14] Aktaş, R., Başçı, S. E., (2006), *KOBİ'lerin Ülke Ekonomisi Açısından Taşıdığı Önem, Sorunları ve Çözüm Önerileri*, 5 inci Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi, Gazi Osmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Tokat, Türkiye, Haziran 15-17.
- [15] ILO, (2005), *World Employment Report, 2004–2005*, Cenevre, İsviçre.
- [16] Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, (2004), *Türkiye'ye Yol Gösteren İlke, Politika ve Uygulamalar*, Ankara, Türkiye.
- [17] Kurtulmuş, N. (1996), *Sanayi Ötesi Dönüşüm*, İz Yayıncılık, İstanbul, Türkiye, 23,
- [18] ILO, (2004), *Employers' Organizations and The Promotion of Small and Medium-Sized Enterprises*, Cenevre, İsviçre.

- [19] ILO, (1998), *Recommendation Concerning General Conditions Stimulate Job Creation in Small and Medium-Sized Enterprises*, Cenevre, İsviçre.
- [20] Ekin, N., (1993), *Gelişen Ülkelerde ve Türkiye’de Bir İstihdam Politikası Olarak Küçük Ölçekli İşyerlerinin Teşviki*, İTO Yayınları, İstanbul, Türkiye, 2.
- [21] Uludağ, İ., Serin, V., (1991), *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*, İTO Yayınları, İstanbul, Türkiye, 14-19.
- [22] İraz, R., (2005), *Girişimcilik ve KOBİ’ler Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, Türkiye, 243.
- [23] Ekinci, M. B., (2003), *Türkiye’de KOBİ’lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansman Sorunları*, ASKON Araştırma Raporları, 5, 19.
- [24] Özdemir, S., Ersöz, H.Y., Sarioğlu, H.İ., (2006), *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, Türkiye, 2006-45, 48.
- [25] İraz, R., (2005), *Girişimcilik ve KOBİ’ler Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, Türkiye, 242.
- [26] Uludağ, İ., Serin, V., (1991), *Türkiye’de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler*, İTO Yayınları, İstanbul, Türkiye, 21.
- [27] Yılmaz B., (2004), *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Toplumda Üstlendikleri Roller Bakımından Analizi*, Dış Ticaret Dergisi, 30, 141–179.
- [28] Özdemir, S., Ersöz, H.Y., Sarioğlu, H.İ., (2006), *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, Türkiye, 2006-45, 49.
- [29] Özdemir, S., Ersöz, H.Y., Sarioğlu, H.İ., (2006), *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, Türkiye, 2006-45, 49.
- [30] Özdemir, S., Ersöz, H.Y., Sarioğlu, H.İ., (2006), *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ’lerin Desteklenmesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, Türkiye, 2006-45, 49.
- [31] OECD, (2004), *Small and Medium-Sized Enterprises In Turkey Issues And Policies*, Paris, Fransa.
- [32] Aktaş, R., Başçı, S. E., (2006), *KOBİ’lerin Ülke Ekonomisi Açısından Taşıdığı Önem, Sorunları ve Çözüm Önerileri*, 5 inci Orta Anadolu İşletmecilik Kongresi, Gazi Osmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Tokat, Türkiye, Haziran 15-17.
- [33] Akgemici, T., (2001), *KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, KOSGEB Yayınları, Ankara, Türkiye, 16.
- [34] İraz, R., (2005), *Girişimcilik ve KOBİ’ler Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, Türkiye, 254.
- [35] Akgemici, T., (2001), *KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, KOSGEB Yayınları, Ankara, Türkiye, 28-29.
- [36] Müftüoğlu, T., Durukan, T., (2004), *Girişimcilik ve KOBİ’ler*, Gazi Kitabevi, Ankara, Türkiye, 73.
- [37] İraz, R., (2005), *Girişimcilik ve KOBİ’ler Yaratıcılık ve Yenilik Bağlamında*, Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, Türkiye, 245.
- [38] WEB_2, (2006), <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2006.pdf>, 15/12/2012.
- [39] Ekin, N., (2000), *Türkiye’de Yapay İstihdam ve İstihdam Politikaları*, İTO Yayınları, İstanbul, Türkiye, 271–273.

- [40] Küçük, O., (2005), *Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, Türkiye, 110.
- [41] Çelik, A., Göksu, N., (2004), *Türkiye’de Girişimcilik Kültürünün Teorik Temelleri ve KOBİ’lerin Yeri*, Ülkümüz (İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi Türk Dünyası İşletme Fakültesi Dergisi), 7, 83-96.
- [42] Yılmaz B., (2004), *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Toplumda Üstlendikleri Roller Bakımından Analizi*, Dış Ticaret Dergisi, 30, 141–179.
- [43] DPT, (2004), *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı*, Ankara, Türkiye.
- [44] Küçükçolak, A., (1998), *KOBİ’lerinin Finansman Sorununun Sermaye Piyasası Yoluyla Çözümü*, İMKB Yayınları, 92.
- [45] Yılmaz B., (2004), *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Toplumda Üstlendikleri Roller Bakımından Analizi*, Dış Ticaret Dergisi, 30, 141–179.
- [46] Sariaslan, H., (1994), *Orta ve Küçük Ölçekli İşletmelerin Finansman Sorunları, Çözüm İçin Bir Finansal Paket Önerisi*, TOBB Yayınları, 281, 25.
- [47] Serez, M. (2005), *AB Sürecinde KOBİ’lerin Karşılaştıkları Finansman Sorunları ve Çanakkale Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale, Türkiye, 17.
- [48] Serez, M. (2005), *AB Sürecinde KOBİ’lerin Karşılaştıkları Finansman Sorunları ve Çanakkale Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale, Türkiye, 16.
- [49] Civan, M., Ata, H.A., Uğurlu, M., (2004), *Avrupa Birliği Sürecinde KOBİ’lerin Sermaye Piyasasına Entegrasyonu*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2, 173-194.
- [50] WEB_3, Yavuz, K., (2012), *Avrupa Birliği Malî Yardımları ve AB’nin Türkiye’de Desteklediği Programlar*, http://www.akademiktisat.net/calisma/ab_tr/ab_yardim_kyavuz.htm, 15/03/2013
- [51] Yılmaz B., (2004), *Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Toplumda Üstlendikleri Roller Bakımından Analizi*, Dış Ticaret Dergisi, 30, 141–179.
- [52] TÜİK, (2013), *Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri*, Ankara, Türkiye.
- [53] WEB_4, Çaylı, A.K., (2012), *KOBİ’lerin Karşılaştıkları İşletmecilik Sorunları*, <http://dijit.org/kobilerin-karsilastiklari-isletmecilik-sorunlari/>, 15/03/2013.
- [54] Özgen, H., Doğan, S., (1997), *KOBİ’lerin Uluslararası Pazarlara Açılmasında Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri*, KOSGEB Yayınları, 43-54.
- [55] Gücelioğlu, Ö., (1994), *Küçük Ölçekli İşletmelerin KOSGEB’ ten Beklentileri*, TES-AR Yayınları, Ankara, Türkiye, 13.
- [56] Çetin, C., (1996), *Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi*, Der Yayınları, İstanbul, Türkiye, 164-165.
- [57] Çetin, C., (1996), *Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi*, Der Yayınları, İstanbul, Türkiye, 157.
- [58] Akgemici, T., (2001), *KOBİ’lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, KOSGEB Yayınları, Ankara, Türkiye, 26.

- [59] Güven, F., (2011), *Türk KOBİ'lerinin Küresel Krizden Etkilenme Dereceleri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, Türkiye.
- [60] Oktav, M., (1990), *Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri*, Semih Ofset, Ankara, Türkiye, 24-25.
- [61] Akgemici, T., (2001), *KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, KOSGEB Yayınları, Ankara, Türkiye, 26.
- [62] Çetin, C., (1996), *Yeniden Yapılanma, Girişimcilik, Küçük ve Orta Boy İşletmeler ve Bunların Özendirilmesi*, Der Yayınları, İstanbul, Türkiye, 157.
- [63] Tokol, T., (1984), *Küçük İşletmelerin Pazarlama Sorunları*, Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 5, 131.
- [64] Akgemici, T., (2001), *KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, KOSGEB Yayınları, Ankara, Türkiye, 30.
- [65] Akgemici, T., (2001), *KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, KOSGEB Yayınları, Ankara, Türkiye, 33.
- [66] Akgemici, T., (2001), *KOBİ'lerin Temel Sorunları ve Sağlanan Destekler*, KOSGEB Yayınları, Ankara, Türkiye, 36.
- [67] Özdemir, S., Ersöz, H.Y., Sarioğlu, H.İ., (2006), *İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, Türkiye, 2006-45, 41.
- [68] Cansız, M., (2008), *Türkiye de KOBİLER ve KOSGEB*, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, Ankara, Türkiye.
- [69] Valandova, S., (2003), *Türkiye de KOBİ lere Yönelik Destek Programlarının Yeniden Yapılandırılması*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara, Türkiye.
- [70] Gray, C., (2000), *Formality, Intentionality, and Planning: Features of Successful Entrepreneurial SMEs in the Future?*, Paper Presented at The ICSB World Conference, Brisbane, Avusturalya, Haziran.
- [71] KOSGEB, (2011), *KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013*, Ankara, Türkiye.
- [72] TUIK, (2013), *Küçük ve Orta Büyüklükteki Girişim İstatistikleri*, Ankara, Türkiye.
- [73] KOSGEB, (2011), *2011-2015 KOSGEB Stratejik Planı*, Ankara, Türkiye.
- [74] KOSGEB, (2014), *KOBİ 2014 Yılı Performans Programı*, Ankara, Türkiye.
- [75] KOSGEB, (2014), *KOBİ 2014 Yılı Performans Programı*, Ankara, Türkiye.
- [76] KOSGEB, (2011), *2011-2015 KOSGEB Stratejik Planı*, Ankara, Türkiye.
- [77] Aypek, N., (2001), *KOBİ Finanslama Sürecinde Yeni Finansman Teknikleri*, 1. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşlemeler Kongresi, Bişkek, Kırgızistan.
- [78] URAK, (2011), *İllerarası Rekabetçilik Endeksi 2009-2010*, İstanbul, Türkiye, EDAM, (2009), *Türkiye İçin Bir Rekabet Endeksi*, İstanbul, Türkiye.
- [79] Berber, M., Sivri, U., Yıldız, E. B., (2012), *Türkiye'de İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2010)*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 39, 147-167.
- [80] WEB_5, Karatay, M., (2012), *Araştırmada Örneklem*, <http://80.251.40.59/education.ankara.edu.tr/aksoy/eay/mkaratay.doc>, 15/06/2013.
- [81] Karasar, N., (2005), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, Türkiye, 110-111.

EKLER (APPENDICES)

EK-A

Tablo A.1: KOBİ'lere Yönelik Destek ve Teşvikler

Destek grubu	Destek	İlgili kurum
Danışmanlık, sistem ve kapasite geliştirilmenin desteklenmesi	Eğitim ve danışmanlık yardımı	DTM
	Danışmanlık desteği	KOSGEB
	Eğitim destekleri	KOSGEB
	Sosyal ve iktisadi kalkınma destekleri	Kalkınma Ajansları
	Test, analiz ve ölçümleme desteği	KOSGEB
	Belgelendirme (ürün, sistem) desteği	KOSGEB
	Tasarım desteği	KOSGEB
	KOBİ proje destek programı	KOSGEB
	Nitelikli istihdam desteği	KOSGEB
	4857 sayılı Kanun kapsamında özürü istihdamı prim desteği	SGK
Ar-Ge ve inovasyonun desteklenmesi	Santez proje destekleri	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
	5746 no.lu Kanun kapsamında; - Ar-Ge indirimi - Gelir vergisi stopajı teşviki - Sigorta primi desteği - Damga vergisi istisnası - Rekabet öncesi işbirliği gelir vergisi desteği - Ar-Ge desteklerine ilişkin gelir vergisi muafiyeti	Maliye Bakanlığı, SGK
	4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu kapsamında gelir vergisi muafiyeti	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı / Maliye Bakanlığı
	4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu kapsamında kurumlar vergisi muafiyeti	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı / Maliye Bakanlığı
	Teknogirişim sermayesi destek programı	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
	Sanayi Ar-Ge projeleri destekleme programı	TÜBİTAK/DTM
	KOBİ Ar-Ge başlangıç destek programı	TÜBİTAK
	Uluslararası sanayi ar-ge projeleri destekleme programı	TÜBİTAK
	AR-GE proje pazarı platformu destekleme programı	TÜBİTAK
	Patent desteği	TÜBİTAK/TPE
	Bilimsel ve teknolojik işbirliği ağları ve platformları kurma girişimi projeleri (İŞBAP) destekleme programı	TÜBİTAK
	Teknoloji ve yenilik odaklı girişimleri destekleme programı	TÜBİTAK
	Ön kuluçka destekleri	TTGV
	Teknoloji geliştirme projeleri desteği	TTGV/DTM
	Ticarileştirme projeleri desteği	TTGV

Tablo A.1: “Devam”

	Ortak teknoloji geliştirme projeleri desteği	TTGV
	Risk paylaşımı desteği	TTGV
	Başlangıç sermayesi destekleri	TTGV
	Ar -Ge ve inovasyon proje destekleri - TEKMER’de işlik tahsisi - Kira desteği - Başlangıç Sermayesi Desteği - Makine-teçhizat, donanım, hammadde, yazılım ve hizmet alımı giderleri desteği - Personel gideri desteği - Proje danışmanlık desteği - Eğitim desteği - Proje tanıtım desteği -Yurtdışı kongre / konferans / fuar ziyareti / teknolojik işbirliği ziyareti desteği - Test, analiz, belgelendirme desteği	KOSGEB
	Endüstriyel uygulama proje destekleri - Kira desteği - Personel Gideri Desteği -Makine-teçhizat, donanım, sarf malzemesi, yazılım ve tasarım giderleri desteği	KOSGEB
	Sınai mülkiyet hakları desteği	KOSGEB
	Araştırma Çerçeve Programları	Avrupa Komisyonu (irtibat noktası: TÜBİTAK)
	Rekabetçilik ve inovasyon çerçeve programı	Avrupa Komisyonu (irtibat noktaları: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve DPT)
Pazarlama faaliyetlerinin desteklenmesi	Uluslararası nitelikteki yurt içi ihtisas fuarlarının desteklenmesi	DTM
	İstihdam yardımı	DTM
	Yurt dışı fuar katılımlarının desteklenmesi	DTM
	Yurt dışında ofis-mağaza açma, işletme ve marka tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi	DTM
	Türk ürünlerinin yurt dışında markalaşması, Türk malı imajının yerleştirilmesi ve TURQUALITY'nin desteklenmesi	DTM
	Pazar araştırması ve pazarlama desteği	DTM
	Tasarım desteği	DTM
	Sosyal ve iktisadi kalkınma destekleri	Kalkınma Ajansları
	Yurtiçi fuarlara katılım desteği	KOSGEB
	Tanıtım desteği	KOSGEB
	Yurtdışı iş gezisi desteği	KOSGEB
	Eşleştirme desteği	KOSGEB
Çevre ve enerjiye yönelik destekler	Çevre maliyetlerinin desteklenmesi	DTM
	Yenilenebilir enerji desteği	TTGV
	Enerji verimliliği destekleri	TTGV
	Çevre teknolojileri destekleri	TTGV
	Sosyal ve iktisadi kalkınma destekleri	Kalkınma Ajansları
	Enerji verimliliği etüt, danışmanlık ve eğitim destekleri	KOSGEB
	Endüstriyel işletmelerde verimlilik artırıcı projelerin desteklenmesi	EİE

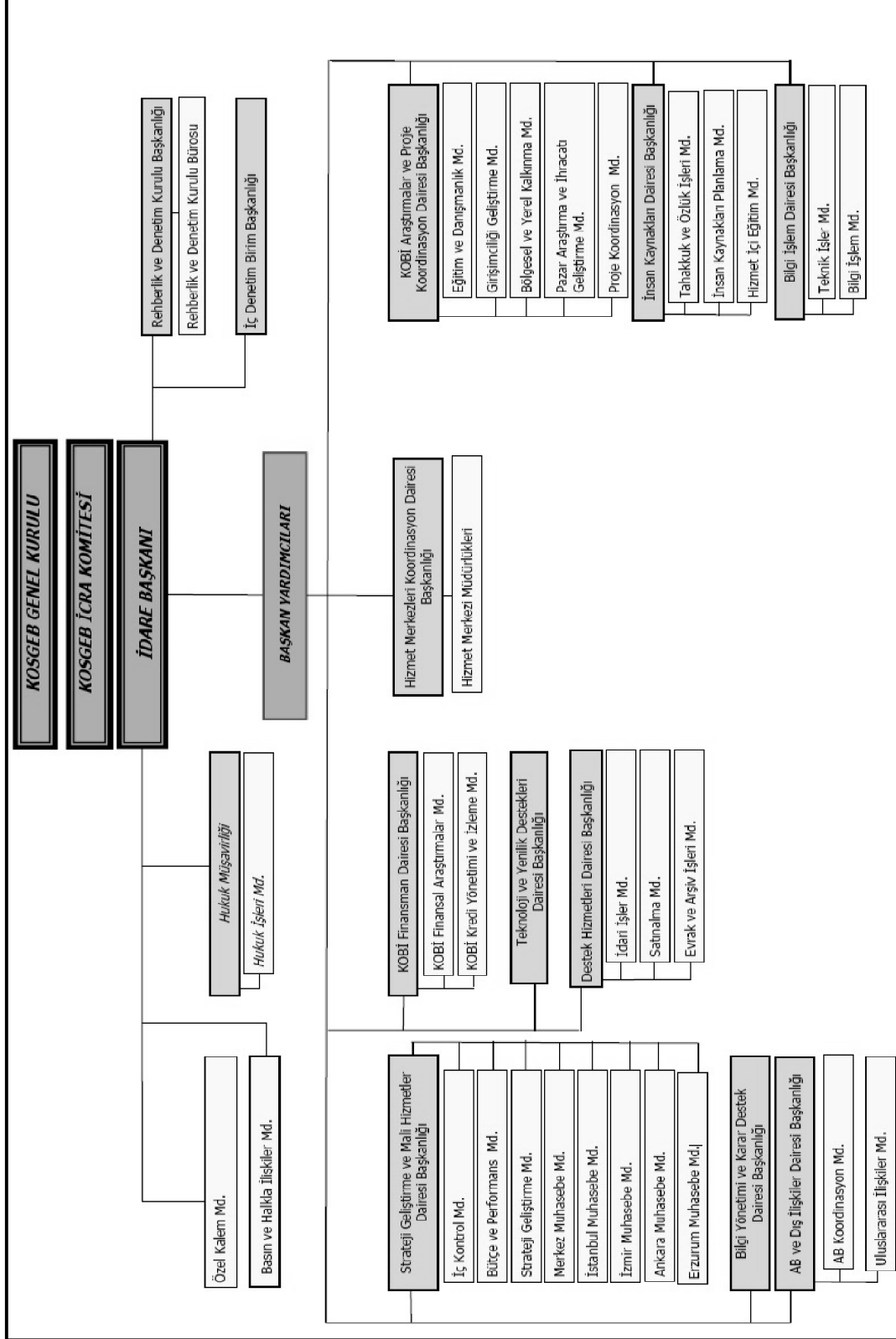
Tablo A.1: “Devam”

	Gönüllü anlaşmaların desteklenmesi	EİE
Girişimciliğin desteklenmesi	Yeni girişimci desteği	KOSGEB
	İş geliştirme merkezi desteği	KOSGEB
	İş planı ödülü	KOSGEB
Yatırımların desteklenmesi	Yatırım teşviki kapsamında katma değer vergisi istisnası	Maliye Bakanlığı
	Yatırım teşviki kapsamında gümrük vergisi muafiyeti	Hazine Müsteşarlığı/ Gümrük İdareleri
	Yatırım teşviki kapsamında faiz desteği	Hazine Müsteşarlığı
	Yatırım teşviki kapsamında vergi indirimi	Maliye Bakanlığı
	Yatırım teşviki kapsamında yeri tahsisi	Maliye Bakanlığı
	Yatırım teşviki kapsamında sigorta primi işveren hissesi desteği	Hazine Müsteşarlığı / SGK
	Yatırım teşviki kapsamında tekstil, konfeksiyon ve hazır giyim, deri ve deri mamulleri sektörlerine taşınma desteği	Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı / SGK
	Bölgesel kalkınma ajansı özel sektör destekleri	Kalkınma Ajansları
Strateji geliştirme ve işbirliklerinin desteklenmesi	Stratejik Odak Konuları Projeleri (STOKP)	TTGV
	Bilimsel ve teknolojik işbirliği ağları ve platformları kurma girişimi projeleri (İŞBAP) destekleme programı	TÜBİTAK
	Sosyal ve iktisadi kalkınma destekleri	Kalkınma Ajansları
	İşbirliği - güçbirliği proje desteği	KOSGEB
	Tematik proje destek programı	KOSGEB
Finansmana erişimin desteklenmesi	Kredi kefalet hizmeti	Kredi Garanti Fonu
	Esnaf ve sanatkârlara yönelik kredi faizi desteği	Halk Bankası
	Kredi faiz desteği	KOSGEB
	- Yatırım kredileri faiz desteği - İşletme kredileri faiz desteği - İhracat kredileri faiz desteği	

Kaynak: KOSGEB, KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı 2011-2013, (2011).

EK-B

Tablo B.1: KOSGEB Teşkilat Şeması

EK-C

KOBİ ANKETİ

Bu anketle, KOSGEB desteklerinden faydalanan işletmelerin, destekler ve destek süreçleri hakkındaki görüşleri ölçülecektir.

Anket cevaplama süresi ortalama **5 (beş)** dakikadır.

Ankette kimlik bilgisi istenmemektedir ve toplanan veriler sadece bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır. Yapılan değerlendirmeler destek sistemlerinin geliştirilmesi için veri olarak kullanılabilir. Anketteki ilgili soruları işletmenizin 2012 yılı verilerine göre cevaplamamız gerekmektedir.

Katkılarınız için teşekkür ederiz.

A. İşletmenin Genel Yapısına İlişkin Sorular

- 1. İşletmenizin hukuki statüsü nedir?**
  - a. Şahıs İşletmesi
  - b. Limited Şirket
  - c. Anonim Şirket
  - d. Adi Ortaklık
  - e. Diğer (.....)
- 2. İşletmeniz kaç yıldır faaliyettedir?**
  - a. 0-4
  - b. 5-9
  - c. 10-14
  - d. 15-19
  - e. 20+
- 3. İşletmenizde çalışan personel sayısı hangi aralıktadır?**
  - a. 1-9
  - b. 10-49
  - c. 50-249
- 4. İşletmenizin yıllık mali bilanço değeri hangi aralıktadır?**
  - a. 0-1.000.000 TL aralığında
  - b. 1.000.000 TL (dâhil değil) - 5.000.000 TL arasında
  - c. 5.000.000 TL (dâhil değil) - 25.000.000 TL arasında
- 5. İşletmenizin yıllık net satış hâsılatı hangi aralıktadır?**
  - a. 0-1.000.000 TL aralığında
  - b. 1.000.000 TL (dâhil değil) - 5.000.000 TL arasında
  - c. 5.000.000 TL (dâhil değil) - 25.000.000 TL arasında

- 6. İşletmenizin üst yöneticisi aşağıdakilerden hangisidir?**
- Sahibi
  - Ortaklar
  - Profesyonel Yönetici
  - Aile Üyeleri
  - Diğer (.....)
- 7. İşletmenizin üst yöneticisinin eğitim düzeyi nedir?**
- İlköğretim
  - Lise
  - Meslek Lisesi
  - Lisans
  - Yüksek Lisans ve Üzeri
- 8. İşletmenizin web sitesi var mı?**
- Evet
  - Hayır
- 9. E-Ticaret yapıyor musunuz? (İnternet üzerinden satış)**
- Evet
  - Hayır
- 10. İthalat/İhracat yapıyor musunuz?**
- Evet
  - Hayır
- 11. Hangi Meslek Kuruluşuna kayıtlısınız?**
- Ticaret ve Sanayi Odası
  - Esnaf ve Sanatkârlar Odası
  - Ticaret Borsası
- 12. Hangi sektörde faaliyet gösteriyorsunuz?**
- Hizmet
  - İmalat
  - Maden
  - İnşaat
  - Ticaret
  - Diğer (.....)
- 13. İşletmeniz hangi ilde faaliyet göstermektedir?**
- Afyon
  - Kütahya
  - Manisa
  - Uşak

- 14. Aşağıda bulunan yerleşim yerlerinden hangisinde faaliyet gösteriyorsunuz?**
- İl Merkezi
  - İlçe
  - Kasaba
  - Köy/Belde

B. KOSGEB Hakkında Sorular

- 15. Aşağıda ki KOSGEB desteklerinin hangisinden / hangilerinden faydalandınız? (Birden fazla destek programı seçebilirsiniz.)**
- Genel Destek Programı (Yurt İçi Fuar Desteği, Yurt Dışı İş Gezisi Desteği, Tanıtım Desteği, Eşleştirme Desteği, Bağımsız Denetim Desteği, Nitelikli Eleman İstihdam Desteği, Danışmanlık Desteği, Eğitim Desteği, Enerji Verimliliği Desteği, Tasarım Desteği, Sınâî Mülkiyet Hakları Desteği, Belgelendirme Desteği, Test, Analiz ve Kalibrasyon Desteği)
  - KOBİ Proje Destek Programı
  - Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı
  - Girişimcilik Destek Programı
  - Diğer (Tematik Proje, İşbirliği Güçbirliği ve Gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı)
- 16. Destek başvuru aşamasında yardım aldınız mı? (Danışmanlık firmaları, Muhasebeciler vb.)**
- Evet
  - Hayır
- 17. KOSGEB desteği kullanım sürecinde en çok hangi aşamada zorluk çektiniz?**
- KOSGEB'e kayıt aşamasında
  - KOSGEB'e destek başvurusu aşamasında
  - KOSGEB'e Proje/İş Planı hazırlama aşamasında
  - KOSGEB destek ödemesi aşamasında

18. KOSGEB destekleri hakkında düşüncelerinizi aşağıdakilerden hangisi en iyi yansıtır?

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
a. KOSGEB desteklerinden nasıl faydalanabileceğimi biliyorum	☐	☐	☐	☐	☐
b. KOSGEB mevzuatı işletmelerin rahatlıkla anlayabileceği bir mevzuattır	☐	☐	☐	☐	☐
c. KOSGEB destekleri hakkında bilgiye kolaylıkla ulaşabiliyorum (İnternette, Telefonla, Hizmet Merkezinden veya Çağrı Merkezinden)	☐	☐	☐	☐	☐
d. KOSGEB'in internet üzerindeki destek başvuru sisteminin kolay ve anlaşılabilir olduğunu düşünüyorum	☐	☐	☐	☐	☐
e. KOSGEB desteği için başvuru sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmıyorum	☐	☐	☐	☐	☐
f. KOSGEB destek ödeme sürecinde herhangi bir sorunla karşılaşmıyorum	☐	☐	☐	☐	☐
g. Destek süresince KOSGEB personelinden yeterli ilgiyi gösterdiğini düşünüyorum	☐	☐	☐	☐	☐
h. KOSGEB destek oranlarını yeterli olduğunu düşünüyorum	☐	☐	☐	☐	☐
i. KOSGEB desteklerinin rekabet gücümüzün artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum	☐	☐	☐	☐	☐
j. KOSGEB desteklerinin ciromuzun artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum	☐	☐	☐	☐	☐
k. KOSGEB desteklerinin istihdam artışında etkisi olduğunu düşünüyorum	☐	☐	☐	☐	☐
l. KOSGEB desteklerinin ihracatımızın artmasında etkisi olduğunu düşünüyorum	☐	☐	☐	☐	☐
m. Önümüzdeki süreçte KOSGEB desteklerinden tekrar faydalanmayı düşünüyorum	☐	☐	☐	☐	☐

19. KOSGEB destekleri hakkında diğer öneri ve değerlendirmeleriniz var mıdır? Varsa kısaca ifade eder misiniz?

.....

ÖZGEÇMİŞ (CURRICULUM VITAE)

1986 yılında Yozgat'ın Akdağmadeni ilçesinde doğdum. Kırıkkale'de başladığım eğitim hayatımın ilk, orta ve lise kısmını Aksaray'da tamamladım. 2004 yılında Kırıkkale Üniversitesi Endüstri Mühendisliği bölümünde lisans eğitimine başladım. 2006 yılında üretim stajını Türk Motor Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi'nin (TÜMOSAN) Konya'da bulunan traktör ve motor fabrikasında, 2007 yılında işletme stajını ise İpek Mobilya Anonim Şirketi'nin Kayseri'de bulunan tesislerinde yaptım. 2008 yılında lisans eğitimimi tamamlayarak Kırıkkale Üniversitesi Endüstri Mühendisliği bölümünden mezun oldum. Askerlik görevimi yedek subay olarak 2009 Mart-2010 Mart arasında Ankara 4 üncü Ana Bakım Merkez Komutanlığı'nda yaptım. 2011 yılında özel bir bankada Kurumsal Pazarlama Uzman Yardımcısı olarak çalışmaya başladım. KOSGEB KOBİ Uzman Yardımcılığını kazanınca yaklaşık olarak 2 ay görev yaptığım bankadan istifa ederek KOSGEB Afyonkarahisar Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nde göreve başladım. 2011 yılında Okan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde İşletme Yüksek Lisans Programına başladım. Halen KOSGEB Afyonkarahisar Hizmet Merkezi Müdürlüğü'nde görev yapmaktayım. Orta düzeyde İngilizce biliyorum. Evliyim.